

**UNIVERZITET SINGIDUNUM
DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE**

MASTER STUDIJSKI PROGRAM

MASTER RAD

Zaštita intelektualne svojine

Mentor:

Prof. Vladimir Matović

Kandidat:

Marina Jevđović

Beograd, 2014.

Sadržaj

I UVOD.....	1
1.1. Značaj i aktuelnost teme	1
1.2. Predmet i cilj istraživanja	2
1.3. Društveni i naučni cilj	2
1.4. Metode istraživanja	2
1.5. Hipoteze istraživanja	3
1.6. Struktura rada	4
II OSNOVE INTELEKTUALNE SVOJINE	5
2.1. Pojam intelektualnog kapitala.....	5
2.2. Uloga intelektualnog kapitala u kompaniji.....	7
2.3. Koncept intelektualnog kapitala	9
2.4. Potreba za merenjem intelektualnog kapitala	10
2.5. Pojam i značaj intelektualne svojine.....	11
2.6. Zaštita intelektualne svojine	13
2.7. Vrste prava industrijske svojine	14
2.7.1. Žigovi.....	14
2.7.2. Patenti	16
2.7.3. Oznake geografskog porekla	19
2.7.4. Šeme (topografije) integrisanih kola	20
2.8. Autorska i druga srodna prava	20
III KRŠENJE AUTORSKIH PRAVA SOFTVERA.....	23
3.1. Softverska piraterija	24
3.2. Softver i različita prava intelektualne svojine	26
3.3. Zaštita softvera	26
3.3.1. Međunarodna zaštita softvera pravima intelektualne svojine	26
3.3.2. Regulativa SAD u zaštiti softvera.....	30
3.3.3. Regulativa Evropske unije.....	33
3.3.4. Regulativa u Kini.....	40
IV MEĐUNARODNE KONVENCIJE I SPORAZUMI U OBLASTI	
ZAŠTITE INTELEKTUALNE SVOJINE.....	45
4.1. Konvencije u oblast industrijske svojine	45
4.2. Konvencije u oblasti autorskih i srodnih prava	46
4.3. Svetska organizacija intelektualne svojine (WIPO).....	47

4.3.1. Osnivanje i razvoj organizacije intelektualne svojine – WIPO.....	47
4.3.2. Pojam i značaj WIPO ugovora o autorskom pravu.....	48
4.3.3. Saradnja WIPO sa UN	49
4.3.4. Aktivnosti WIPO organizacije.....	49
4.3.5. Studije WIPO o uticaju industrija zasnovanih na autorskom pravu.....	50
4.3.6. Međunarodni ugovori iz oblasti intelektualne svojine	51
4.4. Donošenje, struktura i strateška opredeljenja TRIPS sporazuma	52
4.5. Sporazum između svetske trgovinske organizacije i svetske organizacije za intelektualnu svojinu	55
V INSTITUCIONALNA I NORMATIVNA ZAŠTITA PRAVA	
INTELEKTUALNE SVOJINE	57
5.1. Strategija intelektualne svojine na nivou preduzeća.....	57
5.2. Kontrola monopolske prakse u ugovorima u licenci.....	58
5.3. Zaštita neotkrivenih informacija (know-how).....	60
5.4. Pokretanje sudskih sporova	60
5.5. Posebni zahtevi u vezi sa pograničnim merama	61
VI ZAŠTITA INTELEKTUALNE SVOJINE U SRBIJI	62
6.1. Istorijat zaštite prava intelektualne svojine u Srbiji	62
6.2. Stanje zaštite intelektualne svojine u Republici Srbiji.....	64
6.3. Strategija razvoja intelektualne svojine za period 2011. do 2015. god.....	68
6.4. Institucionalni okvir za zaštitu prava intelektualne svojine.....	72
6.5. Normativna regulativa zaštite intelektualne svojine u Srbiji	76
6.6. Statistika prijavljenih dela intelektualne svojine u Srbiji u periodu 2007-2013. god	78
6.6.1. Struktura prijavljenih žigova u Srbiji	78
6.6.2. Struktura prijavljenih patenata u Srbiji	78
6.6.3. Struktura prijava industrijskog dizajna u Srbiji.....	79
6.6.4. Registrovane oznake geografskog porekla u Srbiji	80
6.6.5. Topografije poluprovodničkih proizvoda.....	81
6.6.6. Evidentiranje i deponovanje autorskih dela i predmeta srodnih prava.....	81
6.7. Intelektualna svojina u Srbiji sa posebnim osvrtom na evropske integracije	82
ZAKLJUČAK	84
LITERATURA	87

I UVOD

Intelektualna svojina stvara pravne pretpostavke da kreativni ljudi žive od svog rada. Ta duboko moralna ideja, da ljudski rad mora da bude nagrađen, takođe je i pretpostavka ekonomskog i kulturnog razvoja svakog savremenog, civilizovanog društva. Nije zaštita intelektualne svojine radi intelektualne svojine, već ona vredi samo onoliko koliko doprinosi boljem životu ljudi. Sistem intelektualne svojine je zamišljen da bi stimulisao stvaralaštvo, istraživanje i razvoj.

Republika Srbija je zemlja relativno duge tradicije pravne zaštite intelektualne svojine (bila je jedna od jedanaest država utemeljivača Pariske unije za zaštitu intelektualne svojine 1883. godine). Uvek otvorena za uvođenje visokih standarda zaštite, Republika Srbija je svojim propisima pratila i implementirala veliki broj međunarodnih konvencija iz ove oblasti, kojima je pristupala. Posebno je od 2000. godine, u kontekstu procesa evropske integracije Republike Srbije, intenzivirana harmonizacija domaćih propisa sa pravnim tekovinama Evropske unije u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, koji je Republika Srbija zaključila sa Evropskom unijom.

1.1. Značaj i aktuelnost teme

Naglašena aktuelnost fenomena intelektualne svojine u poslednjim decenijama uzrokovana je tranzicijom civilizacije iz industrijskog u tzv. post-industrijsko doba, koje se još naziva i informacionim dobom. Ova smena društveno-ekonomskih epoha, kao i sve pređašnje, zasnovana je na tehnološkoj revoluciji koja se odigrala na polju prenosa, čuvanja i obrade informacija. Kao što su parna mašina i železnički transport bili okidači za najdublje promene u sferi socijalne i ekonomske organizacije društva na početku industrijske ere, tako su kompjuter i internet inicirali preobražaj društvenih odnosa u pravcu informacione ere.

Reč je o univerzalnom procesu koji se odvija neuporedivo brže nego što se odvijala bilo koja druga smena epoha. Brza i jeftina elektronska komunikacija širom sveta ne samo da omogućava sve većem broju ljudi pristup informacijama i njihovu transformaciju u delatno znanje, već omogućava i efikasno obavljanje poslovnih transakcija, kao i pružanje raznovrsnih usluga bez obzira na geografsku udaljenost učesnika. Pos-

matrano iz ugla problematike ekonomskog rasta i ukupnog društvenog razvoja, informaciono društvo, shvaćeno kao oblik kapitalističke privredne organizacije, postavlja nova i specifična „pravila igre”. Ta pravila igre se skraćeno i metaforički označavaju kao „ekonomija zasnovana na znanju”.

1.2. Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja u radu su analiza stanja zaštite prava intelektualne svojine u svetu sa posebnim osvrtom na sveobuhvatnost i kompleksnost sistema zaštite prava intelektualne svojine u Srbiji.

Cilj istraživanja je da se na bazi empirijskih podataka i stručnih saznanja izvrši procena razvijenosti i utvrde strukturne, organizacione, normativne i praktične mere zaštite intelektualne svojine u Srbiji.

1.3. Društveni i naučni cilj

Društveni cilj istraživanja je da ukaže na višestruki značaj uticaja zaštite prava intelektualne svojine na procese razvoja ekonomije zasnovane na znanju u Srbiji, stimulisanju daljih inovativnih strategija i razvoju preduzetništva, pospešivanju stranih ulaganja u nove tehnologije zasnovane na kreativnoj industriji, ostvarivanju prava tvorca i autora intelektualnih dela na ostvarivanju svojih prava.

Naučni cilj rada je deskripcija i analiza svih elemenata koji utiču na proces stvaranja intelektualne svojine i efekata stimulisanja u stvaranju tih tvorevina postojećim sistemom zaštite prava autora i stvaralaca intelektualne svojine kojima se obezbeđuje doprinos tehnološkom i kulturnom napretku društva.

1.4. Metode istraživanja

U istraživanju će biti korišćeno više metoda koje istraživaču omogućavaju spoznaju jasnih i sigurnih elemenata u građenju tačne sadržine i forme traženog subjekta. Te metode, opšte i posebne su: osnovne, analitičke, sintetičke, opšte naučne i metode prikupljanja podataka.¹ Svaka od navedenih metoda je korišćena u skladu sa sadržajem predmeta analize, a u sintezi tematskog istraživanja primenjena je i njihova sinergija

¹ Miljević M., (2007), *Metodologija naučnog rada*, Filozofski fakultet, Istočno Sarajevo, str. 118

odnosno kombinovanje. Oslanjajući se na empiriju i deskripciju uz pragmatičnu analizu i krajnje racionalno zaključivanje, primenjena metodologija će biti zaokružena i očekivano će nas dovesti do rezultata.

1.5. Hipoteze istraživanja

Osnovna hipoteza u istraživanju: Delotvoran sistem zaštite intelektualne svojine predstavlja sastavni deo poslovnog okruženja koje povoljno utiče na razvoj domaće ekonomije zasnovane na znanju, deluje podsticajno na projekte istraživanja i razvoja i razvoj sektora nove ekonomije.

Pomoćne hipoteze:

H1: Ni jedno pravo intelektualne svojine nema ekonomsku vrednost samo po sebi, na osnovu činjenice da je utemeljeno na zakonu, odnosno da je priznato odlukom državnog organa već ga u pravo intelektualne svojine koje ima ekonomsku vrednost pretvara njegovo produktivno korišćenje.

H2: U tržišnom modelu privrede, koji se zasniva na privatnoj svojini i privatnoj inicijativi, proizvodnja intelektualnih dobara nailazi na problem kontrole njihovog korišćenja na krug onih koji su učestovali i njihovom stvaranju odnosno imaju odobrenje za njihovog korišćenje.

H3: Organizovana država, uređeno tržište, jake institucije, dobar sistem obrazovanja i zdrav preduzetnički duh čine dobru osnovu za široku i spontanu produkciju raznovrsnih intelektualnih dobara čak i bez ikakve direktne državne intervencije.

H4: Efikasna pravna zaštita intelektualne svojine nesumnjivo ohrabruje inostrana preduzeća da u zemlju donesu proizvodnju i usluge zasnovane na novim tehnologijama, renomiranim robnim i uslužnim markama, kao i tzv. kreativnu industriju.

H4: Ulaganjem u ekonomiju znanja srpska privreda može od pretežnog neto korisnika zaštićenih intelektualnih dobara postati njihov neto davalac, što srednjoročno i dugoročno može povoljno delovati na njene spoljnotrgovinske performanse

H5: Za uspešno motivisanje važna je kvalitetna selekcija prema svim relevantnim kriterijumima, a ne samo prema posedovanju unutrašnje motivacije i motiva postignuća, jer čoveka koji po svojim ukupnim sposobnostima, znanjima, veštinama i ostalim karakteristikama, ne odgovara zahtevima posla teško je motivisati.

1.6. Struktura rada

Predmet i ciljevi istraživanja, kao i usvojena metodološko-hipotetička osnova, opredelili su sledeću strukturu rada:

U prvom poglavlju definisan je predmet i cilj istraživanja, društveni i naučni cilj, metode istraživanja, hipoteze istraživanja i strukturu rada.

U drugom poglavlju predstavljena je osnova intelektualne svojine, pojam i ulogu intelektualnog kapitala, koncept i potrebe za merenjem intelektualnog kapitala, značaj i zaštitu intelektualne svojine kao prava industrijske svojine i autorskih i srodnih prava.

U trećem poglavlju analizirano je kršenje autorskih prava softvera, pojave pira-terije, zaštite softvera i međunarodne zaštite softvera i regulativom u SAD, EU i Kini.

U četvrtom poglavlju predstavljene su međunarodne konvencije i sporazumi u oblasti zaštite intelektualne svojine: konvencije u oblasti industrijske svojine i konven-cije u oblasti autorskih i srodnih prava, Svetska organizacija intelektualne svojine – WIPO, TRIPS sporazum.

U petom poglavlju dat je pregled instituconalne i normativne zaštite prava inte-lektualne svojine predstavljanjem uloge i značaja strategije na nivou preduzeća, kontro-lom monopolske prakse, zaštitom neotkrivenih informacija, pokretanjem sudskih sporo-va.

U šestom poglavlju izvršena je sistematična analiza zaštite intelektualne svojine u Srbiji prikazom istorijata zaštite prava intelektualne svojine u Srbiji, presekom stanja zaštite danas, osnovnim opredeljenjima Strategije razvoja intelektualne svojine za peri-od 2011 do 2015. god., institucionalnim i normativnim okvirom zaštite intelektualne svojine u Srbiji, aktuelnim statističkim podacima o strukturi prijavljenih žigova, patena-ta, industrijskog dizajna, registrovanih oznaka geografskog porekla i evidentiranih i de-ponovanih autorskih dela i predmeta srodnih prava.

II INTELEKTUALNI KAPITAL I INTELEKTUALNA SVOJINA

Znanje postaje proizvod, a korporativna intelektualna svojina je već danas vrednija od fizičkih resursa. Prema nekim shvatanjima, što kompanije postaju svesnije sopstvenog intelektualnog kapitala – bilo da su to patenti, znanja o procesima, tehnologije, veštine upravljanja, marketinške i tržišne informacije, obaveštenja o konkurentima, koncepti novih proizvoda, istraživanja o kupcima i dobavljačima, konkurentski analitički patenti, licence, prava, ideje za unapređenje procesa ili procedura – to će upravljati njime zahtevati konstantan nadzor. I ne samo da savremena organizacija mora da kreira znanje, ona mora i da uvećava vrednost.²

Objekti industrijske svojine i na početku kao posebna vrsta objekata prava: objekti industrijske svojine nazivaju se i proizvodima ljudskog uma. Pitanje objekata industrijske svojine i prava koja se mogu imati na tim objektima, reguliše pravo industrijske svojine. To su dve grane prava koje su se vremenom približile, zbog toga se danas za ove vrste objekata upotrebljava zajednički naziv "intelektualna svojina", a prava koja se imaju na tim objektima "intelektualna prava".

Znanje je ono što stvara vrednost. Što je više ljudi uključeno u podelu znanja, znanje ima veću vrednost, jer se povećava, proširuje i produbljuje. U biznisu je važna suština. Za intelektualni kapital, suštinski je važno sledeće: da obuhvata neopipljive resurse, danas stvara skoro 80% ekonomske vrednosti, na njemu se zasniva konkurentska prednost, stvaranje vrednosti i vrednost kompanije su rezultat snage intelektualnog kapitala.

2.1. Pojam intelektualnog kapitala

Sam izraz intelektualni kapital se interpretira na različite načine. Intelektualni kapital je "suma znanja svih ljudi u kompaniji, ali znanja koja doprinose konkurentskoj prednosti na tržištu", "znanje koje se može konvertovati u vrednost", intelektualni potencijal koji se može upotrebiti radi stvaranja bogatstva", snaga kolektivnog uma"³.

² Drucker P., (2003), *Moj pogled na menadžment*, Adižes, Novi Sad, str. 24.

³ www.wto.org, *Agreement between the World Intellectual Property Organization and the World Trade Organization*, preuzeto 05.06.2014.

Izraz intelektualni kapital označava da je izvor tog kapitala intelekt, tj. znanje u različitim oblicima. U praksi se susreću njegova dva oblika, i to materijalni – explicit knowlege (u obliku planova, nacрта, patenata, licenci, baza podataka...) i nematerijalni – tacit knowlege (koji se nalazi u glavama zaposlenih u vidu znanja, vizija, sposobnosti delovanja, rešavanjima problema, sposobnosti vođenja...). Svaka kompanija bi trebala da to skriveno znanje pretvori u materijalno, eksplicitno, koje tada biva vlasništvo kompanije i nije otuđivo.

U stručnoj literaturi pojam intelektualni kapital se objašnjava kao sinonim za neopipljivu imovinu (neopipljive faktore poslovanja) kompanije koja u znatnoj meri utiče na uspeh poslovanja, ali nije izražena u bilansima.

U ekonomskom smislu pojam intelektualni kapital po prvi put je upotrebljen 1958. godine u finansijskim analizama tržišne vrednosti i to u malim preduzećima koja su tada bila bogatija znanje, tačnije, čija se imovina satojala uglavnom od intelektualnog kapitala, a njihova visoka vrednost na berzi je nazivana intelektualna premija.⁴

U današnjem značenju ga po prvi put koristi John Kenneth Galbreith 1969. godine u svom pismu ekonomisti Michaelu Kaleckom⁵.

Međutim, šira upotreba i popularnost termina intelektualni kapital počinje tek nakon spomenutog Stewartovog članka iz 1991, pa se upravo ta godina smatra "rođenjem" koncepcije intelektualnog kapitala. Stewart u tom istorijskom članku definiše intelektualni kapital kao "sumu svega što svi u kompaniji znaju, a što joj daje konkurentsku prednost na tržištu. To je intelektualni materijal – znanje, informacije, intelektualna imovina, iskustvo – koje može biti iskorišćeno za stvaranje bogatstva."⁶

Ljudski kapital predstavlja sposobnost zaposlenih da koriste rešenja u cilju ispunjavanja očekivanja kupaca i obuhvata njihovu kompetenciju, odnosno znanje, veštine, iskustvo, zadovoljstvo, posobnost timskog rada, sposobnost učenja, lojalnost, formalni trening i edukaciju. Važno je napomenuti da zaposleni sami po sebi nisu ljudski kapital kompanije, nego to postaju onda kada svoje znanje i sposobnosti transformišu u dela koja doprinose stvaranju (materijalne ili nematerijalne) vrednosti za kom-

⁴ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 374

⁵ Stewart, T., (2001) *Intellectual Capital: Ten Years Later, How Far We've Come*, fortune.May.

⁶ Feiwall, G. R. (1975): *The Intellectual Capital of Michael Kalecki: A Study in Economic Theory and Policy*, preuzeto iz Campbell A. I Grantham C. (1998) "Organisational Assessment in the Distributed Work Environment".

paniju. Ljudski kapital je onaj deo intelektualnog kapitala, koji posle završetka radnog vremena napušta kompaniju. U knowledge-intensive kompanijama, poput Microsofta, stručni, kreativni, inovativni, motivisani i angažovani zaposleni sa osnovnim ciljevima stvaranja vrednosti za svoju kompaniju, jesu ključni stvaraoci vrednosti i njen najveći kapital. Međutim, s' obzirom da je sve ono što je u glavama zaposlenih neprikosnovo vlasništvo pojedinca, kompanije ne mogu posedovati svoj ljudski kapital, odnosno nisu vlasnici ljudskog kapitala. Ukoliko kompanija želi da zadrži kompetencije zaposlenih unutar kompanije, neophodno je da ih sačuva kao informacije u bazama podataka ili da ih ugradi u nove metode, nove proizvode i usluge, u eksplicit znanja (planovi, priručnici...). Zato se kompanije širom sveta trude da profesionalne kompetencije svojih zaposlenih pretvore u kolektivno znanje koje ostaje u vlasništvu kompanije i kada neki od zaposlenih odu.⁷

U proučavanju uloge intelektualnog kapitala, najdalje se otišlo u Švedskoj osiguravajućoj kompaniji "Skandia", u kojoj je pod vođstvom Leifa Edvinssona razvijen model praćenja intelektualnog kapitala nazvan "Skandia Navigator". Radii boljeg uvida u specifične činioce svog uspeha, kao i za mogućnosti njihovog redovnog praćenja i unapređenja, razvijena je šema tržišne vrednosti kompanije i kritičnih faktora koji tu tržišnu vrednost stvaraju. Na osnovu šeme Skandijine tržišne vrednosti, moguće je analizirati ulogu svakog pojedinog elementa intelektualnog kapitala.

2.2. Uloga intelektualnog kapitala u kompaniji

Za uspešnost u 21.veku, neophodno je uspostaviti balans između finansijskog i intelektualnog kapitala i upravljati svim raspoloživim resursima, kao opipljivim i neopipljivim. U svakoj kompaniji veliki broj ljudi je posvećen praćenju intelektualnog kapitala, jer je on temelj na kojem se zasniva dalji rast i razvoj kompanije i njena konkurentnost na tržištu. Neophodno je da postoji i strategija upravljanja intelektualnim kapitalom, jer jedino tako kompanije može da planira dugoročni opstanak na tržištu.

Globalizacija, visio stepen deragulacije u oblasti telekomunikacija, transporta, energije i finansijskih usluga, brz razvoj informacionih tehnologija doveli su do prevlasti ekonomije znanja, u kojoj se menja način stvaranja vrednosti i izvori konkutentske prednosti. Usled globalne konkurencije drastično se skraćuju životni ciklusi proizvoda i

⁷ www.money.cnn.com, *magazines fortune*, preuzeto 03.06.2014.

vreme razvoja novog proizvoda, pa su kompanije primorane da kontinuirano inoviraju, što zahteva odgovarajući stepen organizacionog znanja. Želeći da u novim uslovima dominiraju globalnim svetskim tržištem, kompanije se sve više okreću ka ljudskom znanju, inovaciji i mašti, pokušavajući da u njima pronađu nove izvore ekonomskog bogatstva i dugoročne konkurentnosti na tržištu.

Današnji svet karakteriše masovno bombardovanje informacijama. Od početka 20. veka živimo u vremenu u kojem se od nas traži sve više znanja da bismo dugoročno preživeli na tržištu. Svi se takmiče na području znanja – pojedinci, kompanije, nacionalne ekonomije, države, regioni. Ko u ovom "ratu" pobeđuje, on je bogatiji i zadovoljniji. S' obzirom da intelektualni rad stvara najveći deo ekonomske vrednosti, snaga uma predstavlja suštinu uspešnih kompanija. Najvažnija aktivnost ovih kompanija nije proizvodnja roba i usluga, već proizvodnja znanja, koje se tim ugrađuje u proizvode i usluge. Tako znanje postaje i primarna sirovina i najvažniji proizvod. S' obzirom da vrednost proizvoda više ne zavisi od količine upotrebljenog materijala i uloženog fizičkog rada, već od količine investiranog znanja i vrednosti koju proizvod ima za kupca, kompanije širom sveta postaju sve svesnije da znanje polako zamenjuje radnu snagu i fizički kapital kao osnovni faktor proizvodnje. Ljudski mozak postaje osnovno sredstvo rada, pa je logično da tržištem dominiraju kompanije na "moždani pogon".⁸

Nekada se monopol nad znanjem, bilo da je u pitanju pojedinac ili kompanija, mogao zadržati prilično dugo. Ako je neka kompanija došla na dobru ideju pedesetih godina prošlog veka, konkurenciji je trebalo dugo da uhvati korak i shvati šta se dešava. Ovakve kompanije su imale čak 2 ili 30 godina svoje specifične prednosti. To više nije slučaj. Danas se znanje širi svetom neverovatnom brzinom. Najbolji metodi poslovanja vrlo brzo postaju dostupni svima, jer putem interneta, konsaltinga, fakulteta i biznis škole znanje prenosi neverovatno efikasno. Brilijantne poslovne ideje vrlo brzo postanu opisane i objašnjene u studijama slučaja. A druge kompanije gledaju oko sebe i uče od boljih.

Svetom je zavládala prava potraga za različitóšću. Ali, u današnjoj neobuzdanoj tržišnoj ekonomiji znanja, sve je teže biti drugačiji, pogotovo na duži vtrmrnski period. Usluge i proizvodi, pa i kompanije, sve više liče jedni na druge. Jedinostvenost više ne proizilazi iz opipljivih sredstava, već iz znanja, kreativnosti, inovativnosti, veština, je-

⁸ Janjić, M., (1982), *Industrijska svojina u autorsko pravo*, Pravni fakultet, Beograd, str. 69

dinstvenog načina poslovanja i karakterističnog imidža stvorenog putem brendiranja. Ljudi čine kompaniju, proizvode uslugu jedinstvenom. U eri znanja je neophodno da se kreiraju nove potrebe, da se radi nešto potpuno novo, i to na potpuno nov način.

Sa eksplozijom internet tehnologija, pojavilo se mnoštvo kompanija koje su sa malo materijalnih i finansijskih resursa stvarale veliku vrednost i profit. One su na berzama vredela milijarde dolara. Njihova tržišna vrednost je bila mnogo puta veća od njihove knjigovodstvene vrednosti. Logično, jer knjigovodstvena vrednost reflektuje finansijsko gledište i zasniva se samo na vrednovanju opipljivih sredstava – materijalnih i finansijskih resursa. Sa druge strane, tržišna vrednost kompanije predstavlja procenu vrednosti kompanije od strane investitora. S' obzirom da tržišnu vrednost zajedno grade svi raspoloživi resursi, kako opipljivi tako i neopipljivi, stvaraju veći deo ekonomske vrednosti i da je samim tim njihov doprinos tržišnoj vrednosti kompanije sve veći u odnosu na doprinos materijalnih i finansijskih resursa.⁹

Ključno pitanje je mogu li ovi resursi ostati izvan sistema izveštavanja, kontrole i upravljanja. S' obzirom na dominantnu ulogu u procesu stvaranja vrednosti, očigledno je da ne mogu. Ovaj transfer izvora stvaranja ekonomske vrednosti u sferu neopipljivog probudio je interesovanje za neopipljive resurse. Menadžment kompanija širom sveta je suočen sa problemom upravljanja strateški važnim neopipljivim resursima i nematerijalnom komponentom poslovanja, koja postaje sve dominantnija. Sve je prisutnija svest o potrebi da se i pored brojnih postojećih izveštaja, dodatno izveštava o neopipljivim resursima i njihovom doprinosu stvaranja ukupne vrednosti, i na taj način iskaže vrednost ukupnog poslovanja i na adekvatan način upravlja celokupnim poslovanjem.

2.3. Koncept intelektualnog kapitala

Postaje jasno da nedostaje nova perspektiva iz koje je moguće sagledati neopipljive resurse i novi koncept koji može omogućiti njihovo merenje, praćenje, unapređenje, vrednovanje i upravljanje. Koncept intelektualnog kapitala "oblikuje" neopipljive resurse, čini ih vidljivima i omogućava da se oni vrednuju i da se njima na odgovarajući način upravlja. I sada je mozaik koji predstavlja poslovne performanse kompanije i njenu vrednost kompletan. Finansijski i drugi tradicionalni izveštaji sagledavaju opipljive resurse (materijalne i finansijske), a izveštaji o intelektualnom kapitalu ih upotpunjuju,

⁹ Marković, S., (2006), *Intelektualna svojina*, Službeni glasnik, Beograd, str. 139

obuhvatajući neopipljive resurse. Ovo je za sada jedini način da se proces stvaranja vrednosti i poslovne performanse sagledaju na sveobuhvatan način i tako realnije sagleda potencijal i vrednost kompanije i na adekvatan način upravlja svim raspoloživim resursima.

U vremenu u koje znanje postaje motor korporativnog razvoja i dugoročne konkurentnosti na tržištu, naslućuju se i najveći izazovi ekonomije 21.veka – definisanje, upravljanje, merenje, unapređenje i vrednovanje znanja i njegov ekonomski relevantnog pojavnog oblika, intelektualnog kapitala.

2.4. Potreba za merenjem intelektualnog kapitala

Brojna islustva ukazuju na to da fizička imovina i finansijski kapital jednostavno nisu dovoljni za ocenu stvarne vrednosti nekog poslovnog subjekta, a posebno ne za ocenu njegove stabilnosti i mogućnosti daljeg rasta i razvoja. Najčešće vrednosti poslovanja ne moraju nužno biti vidljive u finansijskim izveštajima, tj.uspeh ili neuspeh poslovnog subjekta ima mnogo dublje korene. Ukupno područje neopipljivosti predstavlja ogroman izazov, a proučavanje intelektualnog kapitala jeste proučavanje najdubljih, skrivenih vrednosti poslovnog subjekta.

Iz toga proizilazi da u novoj ekonomiji nema čvrstog temelja, jer ekonomski sistem predstavlja mrežu dinamičnih i teško predvidivih odnosa.¹⁰

Nova ekonomija¹¹ iziskuje sve manji broj zaposlenih u materijalnoj proizvodnji, proizvode se novi proizvodni alati, razvija preduzetnički duh, stvara nova kvalitetna komunikaciona infrastruktura. Prisutna je ogromna količina slobodnog kapitala koji kruži nesmetano u celom svetu. Prisustvio savremene tehnologije u svim sferama poslovanja doprinosi povećanju efektivnosti.

U ovakvim uslovima, u strukturi resursa savremenog poslovnog subjekta, dolazi do promena, gde resursi znanja, tj.intelektualni resursi dobijaju sve važnije mesto. U praksi se oslikava nezadovoljstvo tradicionalnim sistemom izveštavanja o intelektualnom kapitalu.. Kada su u pitanju novi resursi (znanje, internogenerisana imovina, odnosi sa stejkholderima, itd.), konstatuje se da je tradicionalno finansijsko izveštavanje

¹⁰ Jackson P.J. i Van der Wielen (1998), *Teleworking: International perspectives*, Routledge, London

¹¹ Ilić, B., (2004), *Dvadeset prvi vek – vek nove ekonomije i njene implikacije*, Računovodstvo, Beograd; str.5.

zapravo nemoćno da se promeni. Informacije o pomenutim resursima i njihovim obelodanjivanjem doprinele bi sniženju cena akcijskog kapitala, pošto bi se sa budućim razvojem poslovnog subjekta smanjila neizvesnost. Činjenica je da će istovremeno ovo povećati tražnju za hartijama od vrednosti poslovnog subjekta.¹²

Egzistira mnoštvo koristi od izveštavanja o intelektualnom kapitalu za poslovni subjekt.

Izveštavanje o intelektualnom kapitalu ukazuje da je poslovni subjekt elastičan, tačnije da je sposoban da zadrži postojeće i privuče nove poslovne partnere, jer je svestan kvaliteta svojih proizvodnih učinaka koje plasira na tržište i na taj način formira svoj visokokotirajući rejting koji kod konkurentskih poslovnih subjekata izaziva respekt.

2.5. Pojam i značaj intelektualne svojine

U savremenom društvu intelektualna svojina je postala ključni privredni resurs, tj. faktor koji dominantno određuje konkurentnost privrednih subjekata na tržištu, i stanje razvijenosti nacionalnih ekonomija i životnog standarda stanovništva.

Tehnološke promene nemaju za posledicu samo niže troškove, već poboljšavaju poziciju preduzeća na tržištu, uključujući i stvaranje novih tržišta.

Zemlje koje raspolazu visokim intelektualnim potencijalom i znanjem imaju značajne tehnološke izume koji im pored višestruke koristi omogućavaju sticanje ogromnog bogatstva.

Intelektualna svojina je najširi oblik kulturnog i naučnog rada, koji se sastoji od nematerijalnih dobara i obuhvata:¹³

- 1) pisanje naučnih dela, knjiga, časopisa i novina
- 2) patente i druge raznovrsne tehnološke izume
- 3) znanje i iskustvo
- 4) dizajniranje raznovrsnih proizvoda i usluga
- 5) proizvodnju filmova, pozorišnih drama, likovnih, vajarских, muzičkih dela,

koja se reprodukuju putem traka, ploča, kompakt diskova...

¹² Marković, S., (2006), *Intelektualna svojina*, Službeni glasnik, Beograd, str. 191

¹³ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 374

6) znakove za razlikovanje proizvoda i usluga (trgovinske žigove i geografsko poreklo).

Bogatstvo ne proizvodi samo ljudski radi kapital, već i znanje (inovatorstvo), a profit sve više zavisi od produktivnosti rada i inovatorstva. U suprotnom može doći do gubitka kapitala.

Međunarodno udruženje računovođa (IFAC) izvršilo je klasifikaciju kapitala 1998. godine, prema sledećim oblicima: patent; autorska prava (copyright); oznaka proizvoda (trade mark); oznaka usluge (service mark); poslovne tajne (know-how); prava na dizajn.

Razvoj savremenih tehnologija i razvoj nauke, stalno menjaju asortiman i kvalitet proizvoda u okviru kupoprodaje materijalnih dobara i usluga. Prikupljanje i ustupanje prava intelektualne svojine se u praksi naziva međunarodni transfer tehnologije. Određena dela intelektualne svojine, kao i druga dobra i usluge, prenose se iz zemlje u zemlju na principima razmene.

Razmena kulturnih dobara koja su od nacionalnog značaja, kao što su na primer likovna i vajarstva dela, nalaze se pod ingerencijom nacionalnog ministarstva kulture, koja daje dozvolu za razmenu ovih dobara.

Što se tiče ostalih oblika intelektualne svojine odnosno tehnologije, čija razmena ima za cilj sticanje profita prenose se iz zemlje u zemlju:¹⁴

- u obliku znanja i iskustva
- u obliku kupoprodaje patenata i licenci
- u obliku znakova razlikovanja

Oni se mogu prenositi nezavisno, sami za sebe ili putem kooperacije, lizinga, franšizinga, građevinskog inženjeringa ili direktnim ulaganjem kapitala.

Transfer tehnologije između zemalja može biti sastavni deo nekog ugovora (ugovor o kupoprodaji opreme, ugovora o lizingu, franšizngu, ugovor o ulaganju kapitala itd.), ili samostalan ugovor.

Njegova funkcija je da precizno definiše obaveze ugovornih strana. Ugovor definiše predmet, način plaćanja, rok na koji se ugovor odnosi, nadležni sud u slučaju spora pri realizaciji ugovora.¹⁵

¹⁴ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 375

2.6. Zaštita intelektualne svojine

Prava intelektualne svojine ustupaju se u skladu sa nacionalnim zakonima i međunarodnim konvencijama. Međunarodne konvencije imaju zadatak da usklade različite nacionalne sisteme zaštite, kako bi prava intelektualne svojine mogla da se ostvare na osnovu jedne registracije u više zemalja.

Zaštita intelektualne svojine je uređena nizom međunarodnih konvencija, od kojih su najvažnije:¹⁶

- konvencije u oblasti autorskog i srodnih prava
- konvencije u oblasti industrijske svojine.

Sistem pravne zaštite intelektualne svojine je tako projektovan da od njega imaju korist i njegov tvorac i društvo u celini. Takav sistem predstavlja delikatnu ravnotežu koja obezbeđuje zadovoljavanje potreba obe strane. Zauzvrat pruženoj zaštiti društvo ima višestruke koristi od takvih prava, kao što su održavanje lojalne konkurencije i ohrabrivanje proizvodnje najraznovrsnijih roba i usluga, unapređenje tehnološkog i kulturnog razvoja i obogaćuje količine opšteg znanja. Intelektualna svojina se štiti na taj način što se pronalazaču, stvaraocu ili autoru, zavisno od vrste prava koje uživa, daje ekskluzivno pravo da komercijalno koristi svoje ostavarenje u ograničenom vremenskom periodu. Nosioc prava može njime da raspolaže na razne načine, zavisno od vrste prava.

U pravnoj teoriji je uobičajeno da se navedena prava intelektualne svojine sistematizuju na sledeći način:

- 1) *autorsko pravo* - književna, umetnička i naučna dela; interpretacije umetnika interpretatora i izvođenje umetnika izvođača, fonograme i radio-difuzne emisije
- 2) *prava industrijske svojine* – pronalasci na svim poljima ljudske delatnosti; znakovi modifikovanja (žigovi, oznake porekla); industrijsko oblikovanje (dizajn: modeli, uzorci); zaštita od nelojalne konkurencije.

Naučna otkrića nisu predmet ni jedne od navedene grane prava, jer nacionalni zakoni ne predviđaju da se nad naučnim otkrićima mogu sticati svojinska ovlašćenja. U

¹⁵ Basarović, V., (2000), *Intelektualna svojina, industrijska svojina i autorsko pravo*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 283

¹⁶ Miladinović, Z., (2003), *Praktikum za pravo industrijske svojine i autorsko pravo*, Niš, str. 118

našoj pravnoj praksi još uvek nije u potpunosti prihvaćen zajednički naziv intelektualna svojina kao jedinstven, generički pojam za pravo industrijske svojine i autorsko pravo. Međutim, zahvaljujući medijima, u poslednje vreme ovaj pojam sve više ulazi u širu primenu.

Grupi nezaštićenih prava intelektualne svojine pripadaju:¹⁷

- znanje i iskustvo
- tehnička pomoć
- konsalting
- i ostali izumi koji nisu patentirani.

2.7. Vrste prava industrijske svojine

Pravo industrijske svojine reguliše status više vrsta proizvoda ljudskog uma. Prema intenzitetu inovacije oni se razvrstavaju na sledeće objekte industrijske svojine: 1) pronalazak, koji može biti patent, mali patent, tehnička inovacija ili *know-how*; 2) znaci za obeležavanje i razlikovanje roba i usluga u privrednom (trgovinskom) prometu robni i uslužni žig; 3) znaci za proizvodnju robe uzorak i model; 4) geografske oznake porekla oznake porekla i geografske oznake; 5) topografija integrisanih kola i 6) kao poseban institut, pravo konkurencije, mada strogo uzevši ne predstavlja objekat prava, pa time ni objekat indu-strijske svojine.¹⁸

2.7.1. Žigovi

Žig predstavlja svaki znak ili kombinaciju znakova, koji su pogodni za razlikovanje robe ili usluga jednog preduzeća od roba ili usluga drugog preduzeća. Ti znakovi ili njihove kombinacije koje se registruju kao žig mogu biti brojevi, lična imena, slova, kombinacije boja... Uslov registracije žiga mogu zahtevati da se ti znaci mogu vizuelno opaziti. Priroda roba ili usluga na koje žig treba primeniti ni u kom slučaju neće biti smetnja za registraciju žiga. Članice će objaviti svaki žig, pre njegove registracije ili odmah nakon toga, pri čemu će morati da obezbede razložne mogućnosti da se podnese

¹⁷ Miladinović, Z., (2003), *Praktikum za pravo industrijske svojine i autorsko pravo*, Niš, str. 121

¹⁸ Babić, I., (2010), *Privredno pravo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 137

zahtev za poništaj registracije. Članice takođe mogu dozvoliti mogućnost osporavanja žiga koji je već registrovan.

Žig može biti individualni, kolektivni ili žig garancije.

Individualni žig je pravno zaštićen znak koji u prometu koristi nosilac, odnosno vlasnik žiga. Nosilac individualnog žiga je fizičko ili pravno lice, na čije ime je žig registrovan u Zavodu za intelektualnu svojinu. **Kolektivni žig** pored nosioca žiga koriste i druga lica koja je nosilac žiga svojim opštim aktom na to ovlastio. **Žig garancije** je žig koji koristi više privrednih društava pod nadzorom nosioca žiga, a koji služi kao garancija kvaliteta, geografskog porekla, načina proizvodnje ili drugih zajedničkih obeležja robe ili usluga tih privrednih društava.¹⁹

Žig traje 10 godina, ali se može produžavati neograničen broj puta. Što se žig duže koristi, postaje prepoznatljiviji i uvećava se njegova vrednost.

Business Week periodično objavljuje rangiranje 100 najvrednijih žigova u svetu.

U tabeli 1. je navedeno 10 od 100 najvrednijih žigova. Vrednovanje podrazumeva projekciju koliku će dobiti nematerijalno dobro doneti u budućnost koja se zatim diskontuje na sadašnju vrednost uz pomoć diskontne stope. Diskontna stopa reflektuje stepen rizika ulaganja i predstavlja osnovu za određivanje diskontnog faktora na osnovu kojeg se buduća dobit svodi na sadašnju vrednost.

Tabela 1. Vrednost 10 najvrednijih 10 žigova u svetu u 2012. godini (u milionima USD)

Žig	Zemlja porekla	Sektor	2012.godina
Coca-Cola	SAD	Slatka pića	68,734
IBM	SAD	Kompjuterske usluge	60,211
Microsoft	SAD	Kompjuterski softveri	56,647
GE	SAD	Razno	47,777
Nokia	Finska	Potrošačka elektronika	35,035
Disney	SAD	Mediji	32,591
McDonalds	SAD	Restorani	32,275
Google	SAD	Internet usluge	31,980
Toyota	Japan	Automobilska industrija	31,330
Intel	SAD	Kompjuterski hardver	30,636

Izvor: www.mikro.rs, Deset najvrednijih žigova u 2012. godini, preuzeto 02.06.2014.

¹⁹ www.zis.gov.rs, Žigovi, preuzeto 07.06.2014.

Atlantik grupa je od Hemofarma – Vršac kupila firmu Multivita za proizvodnju mineralno – vitaminskih napitaka. Multivita žig u reči je zaštitila 1996. godine prvi put u Srbiji i Crnoj Gori firma Multivita d.o.o., članica Hemofarm koncerna (broj žiga 39513). Zatim je firma Multivita d.o.o. zaštitila još tri žiga Multivita u grafizmu (brojevi žiga: 40122, 43026, 50386). Multivita žig praviprimer “kišobran” žiga koji pokriva celu firmu i bitno utiče na njenu vrednost.²⁰

Čuveni žigovi imaju neverovatne vrednosti, imaju neverovatnu moć, a i te vrednosti mogu da se pretoče, odnosno da se iskažu cenom. Najskuplji, odnosno najvredniji čuveni svetski žig, kao i što pretpostavljate, jeste “Coca-cola” koja vredi na tržištu 69 milijardi dolara. Sledeći najvredniji iskazano u dolarima čuveni žig jeste “Majkrsoft” koji danas na tržištu vredi 65 milijardi dolara. Kod nas se u vredne i poznate žigove ubrajaju žigovi kompanija kao što su Kompanija “Štark”, “Bambi”, “Jelen”, u poslednje vreme mi je drago što mogu da kažem, a to je i žig “Zlatiborac”.²¹

Najzastupljeniji žigovi, odnosno najveći broj prijava za registraciju žigova, odnosno zaštićenih znakova, su iz oblasti farmaceutskih, odnosno za farmaceutske proizvode, zatim za prehrambene proizvode, za poslovne usluge, kancelarijski proizvodi, znači proizvodi od hartije, usluge obrazovanja i zabave. Ovi podaci takođe nam dosta toga govore kada govorimo o tome koja je jedna od najmoćnijih industrija danas u svetu, ako vidite da je najviše traženo da se zaštite farmaceutski proizvodi, tako je verovatno u svakoj državi, onda je to takođe pokazatelj o tome koje su najmoćnije, jedne od najmoćnijih industrija danas u svetu.

2.7.2. Patenti

Patent je pravo koje se priznaje za pronalazak iz bilo koje oblasti tehnike, koji je nov, koji ima interni nivo i koji je industrijski primenjiv. Patent je teritorijalno, isključivo, monopolsko, vremenski ograničeno pravo (20 godina).

Istraživanja su pokazala da dolazi do povećanja udela kompanija koje koriste patente strateški u kreiranju vrednosti firme. Organizovane kompanije imaju stratešku postavku menedžmenta intelektualne svojine. Pre svega procenjuju da li će stititi patentom novu tehnologiju/proizvod, vodeći računa o tome da je patent teritorijalno pravo

²⁰ www.mikro.rs, *Deset najvrednijih žigova u 2012. godini*, preuzeto 02.06.2014.

²¹ www.dss.rs, *zakon-o-zigovima-i-intelektualnoj-svojini*, preuzeto 01.06.2014.

vremenski ograničeno i da je patentni spis dostupan javnosti, ili će se odlučiti za know-how.

Pronalasci se mogu štititi patentom i malim patentom. Patentom i malim patentom se štiti pronalazak iz bilo koje oblasti tehnike koji je nov, koji ima inventivni nivo i koji je industrijski primenljiv.

Patent i mali patent razlikuju se:²²

- po predmetu zaštite: predmet pronalaska koji se štiti patentom može biti proizvod, postupak, primena proizvoda i primena postupka. Predmet pronalaska koji se štiti malim patentom može biti samo rešenje koje se odnosi na konstrukciju nekog proizvoda ili raspored njegovih sastavnih delova;

- po vremenu trajanja: patent traje 20 godina, a mali patent 10 godina, računajući od datuma podnošenja prijave;

- po postupku po prijavi: prijava malog patenta se ne objavljuje, ne izrađuje se izveštaj o pretraživanju i ne sprovodi se ispitivanje njene novosti, njenog inventivnog nivoa i industrijske primenljivosti.

Međutim, po sadržaju prava, patent i mali patent su identični i svom nosiocu obezbeđuju ista prava.

Know-how predstavlja tajno znanje i iskustvo koje je tajna kompanije i koja se može razokriti partnerima kao deo licence uz obavezu čuvanja tajnosti.

Pasivna strategija za patente podrazumeva da kompanija ima portfolio patenta koji pripadaju poslovnoj jedinici (odluke o patentima su kratkoročne i usmerene su ka proizvodu, nema davanja licence zbog straha od gubitka znanja).

Aktivna strategija za patente podrazumeva da je odnos prema patentima poslovna strategija, jer su patenti kapital korporacije. Odluke o patentima su dugoročne i usmerene ka tržištu, davanje licence je poželjno uz vođenje računa o konkurenciji.

Patentirani pronalasci zadiru u svaki aspekt ljudskog života, od prenosa električne energije i daljinskog upravljanja (Teslini patenti), električnog osvetljenja (Edisonovi i Svanovi patenti), plastike (Bekelandovi patenti), do hemijskih olovaka (Biroovi patenti) i mikroprocesora (Intelovi patenti).

Podnosilac prijave dužan je da pronalazak opiše potpuno i jasno, tako da ga stručnjak iz odgovarajuće oblasti može izvesti. Na taj način, patenti ne samo da pružaju

²² www.zis.gov.rs, *Prava – patenti*, preuzeto 05.06.2014.

zaštitu nosiocu patenta, već su izvor značajnih tehničkih informacija i inspiracija budućim generacijama istraživača i pronalazača.

U tabeli 2. su navedeni podaci koji se odnose na firme iz SAD-a i Japana. Istraživanja u Nemačkoj su pokazala da je korišćenje patenata za pregovaranje rangirano na četvrtom mestu u odnosu na zaštitu.²³

Tabela 2. Razlozi za patentiranje inovativnog proizvoda, odnos firmi u SAD i Japanu

% (redni br. po značaju)	SAD	Japan
Sprečavanje kopiranja	98,9	95,5
Sprečavanje blokiranja	80,3	92,6
Sprečavanje parnica	72,3	90,0
Korišćenje za pregovaranje	55,2	85,8
Uvećanje reputacije	38,8	57,9
Prihodi od licenciranja	29,5	66,7
Mera performanse	7,8	60,1

Izvor: www.zis.gov.rs, Patentna zaštita, preuzeto 08.06.2014.

Nacionalni regionalni zavodi za intelektualnu svojinu koriste **međunarodnu klasifikaciju patenata za:**²⁴

- za jednoobrazno klasifikovanje patentnih dokumenata
- kao glavni instrument za pretraživanje patentne dokumentacije radi izrade izveštaja o stanju tehnike u pojedinim oblastima tehnike.

MKP takođe služi i za:

- uredno čuvanje patentnih dokumenata – to olakšava pristup tehničkim i pravnim informacijama sadržanim u njima
- za selektivno širenje – diseminaciju informacija svim korisnicima patentnih informacija
- za izradu statistike u oblasti industrijske svojine – što sa svoje strane omogućava određivanje nivoa razvoja različitih grana tehnike.

²³ www.zis.gov.rs, Patentna zaštita, preuzeto 08.06.2014.

²⁴ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 384

MKP je bio na snazi od 1. septembra 1968. godine, do 30. juna 1974. godine. Revizija je vršena svake pete godine, zaključno sa sedmim izdanjem koje je bilo na snazi do decembra 2005. godine.

Na srpski jezik su prevedena sva izdanja MKP-a, počev od drugog.

1999. godine, zemlje članice Strazburškog aranžmana su došle na ideju da reformišu klasifikaciju i prilagode potrebama funkcionisanja u elektronskom okruženju. Kao rezultat te reforme, osmo izdanje MKP8 se primenjuje od 1. januara 2006. godine.

2.7.3. Oznake geografskog porekla

To je pravo kojim se štite dve vrste oznaka: imena porekla i geografske oznake. Ime porekla je geografski naziv zemlje, regiona ili lokaliteta koji služi da označi proizvod koji odande potiče, čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili bitno uslovljena geografskom sredinom, koja obuhvata prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada i priprema u celini odvijaju na određenom ograničenom području.

Geografska oznaka je oznaka koja identifikuje određenu robu kao robu poreklom sa teritorije određene zemlje, regiona ili lokaliteta sa te teritorije, gde se određeni kvalitet, reputacija ili druge karakteristike robe suštinski mogu pripisati njenom geografskom poreklu.²⁵

Geografsku oznaku mogu nositi: prirodni proizvodi (kamen, mermer, vuna, staklo i sl.), poljoprivredni proizvodi (paradajz, paprika, grašak i sl.), prehrambeni proizvodi (sir, kajmak, pršut i sl.), zanatski proizvodi (ćilim, opanak, i drugi slični proizvodi koji se proizvode zanatskim putem), industrijski proizvodi, kao i proizvodi domaće radinosti (proizvodi ručne izrade).²⁶

Geografske oznake su oznake koje identifikuju robu poreklom sa teritorije određene članice ili regiona ili lokaliteta sa te teritorije, gde se dati kvalitet, reputacija i sva ostala obeležja robe mogu suštinski pripisati njenom geografskom poreklu.

Članice će, ako je to njenim zakonodavstvom dozvoljeno, ili na zahtev zainteresovane strane, odbiti ili poništiti registraciju žiga koji sadrži ili se sastoji od geografske oznake u odnosu na robu koja ne potiče sa naznačene regije, ako je upotreba oznake u

²⁵ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 382

²⁶ www.zis.gov.rs, *Oznake-geografskog-porekla*, preuzeto 02.06.2014.

žigu za takvu robu u članici takvog karaktera da može da obmane javnost u pogledu njenog stvarnog mesta porekla.

Registracija žiga za vina koji sadrži ili se sastoji od geografske oznake koja naznačava poreklo vina, ili za alkoholna pića koja sadrži ili se sastoji od geografske oznake kojakoj naznačava poreklo alkoholnih pića, biće, u odnosu na vina ili alkoholna pića koja nemaju to poreklo, odbijena ili poništene, ako to dopuštaju nacionalni propisi, ili na zahtev zainteresovane članice.

2.7.4. Šeme (topografije) integrisanih kola

Integrisano kolo je je složeno električno kolo, sastavljeno iz mnoštva elemenata (čipova i tranzitora) objedinjeno na jedinstvenoj podlozi i spremno za ugradnju radi upravljanja najsloženijim procesima u proizvodnji robe i pružanju usluga. Članice su saglasne da predvide zaštitu topografija integrisanih kola u skladu sa odredbama Ugovora o intelektualnoj svojini u vezi sa integrisanim kolima i da se pridržavaju navedenih odredbi, ako se vrše bez dozvole titularnih prava.

Radnje koje ne zahtevaju titularna prava: Ni jedna članica neće smatrati nezakonitim vršenje bilo kojih od navedenih radnji u odnosu na integrisano kolo koje ima ugrađenu nezakonito reprodukovanu šemu, u slučaju kada lice koje vrši ili nalaže takve radnje da nije znalo i nije moglo da zna, kada je došlo u posed integrisanog kola, da on sadrži nezakonito reprodukovanu šemu.

U članicama koje zahtevaju ili ne zahtevaju registraciju kao uslov za zaštitu, trajanje zaštite šeme neće prestati pre isteka roka od 10 godina. Članica može propisati da zaštita prestaje posle 15 godina od kreiranja šeme.

2.8. Autorska i druga srodna prava

Autorsko pravo je pojam vezan za zaštitu. Autorskim pravom se štite književna dela (romani, pesme i dr.), pozorišna dela, priručnici, novine, računarski programi, baze podataka, filmovi, muzička dela, koreografska dela, dela slikarstva, grafike, fotografije i skulpture, arhitekture, primenjenih umetnosti, kartografska dela, tehnički crteži i dr.

Autorsko pravo je pravo koje uživaju stvaraoci (autori) književnih, naučnih i umetničkih dela (autorska dela). Autorskim pravom se štite ljudske tvorevine, koje imaju duhovni sadržaj, koje su originalne i izražene u određenoj formi.²⁷

Autorskim delom smatraju se naročito: književna dela (romani, pesme i dr.) dramska dela, računarski programi, baze podataka, filmovi, muzička dela, koreografska dela, dela likovne umetnosti kao što su: slike, grafike, crteži i skulpture, zatim dela arhitekture, primenjenih umetnosti, kartografska dela, planovi, skice, fotografije i dr.

Autor uživa moralna i imovinska prava u pogledu svog autorskog dela od trenutka nastanka autorskog dela. To znači da za sticanje i održavanje autorskopravne zaštite nije propisan upravni postupak pred određenim državnim organom, niti je potrebno ispuniti bilo kakve formalnosti ili plaćanje taksi. U Sektoru za autorsko i srodna prava i međunarodnu saradnju vrši se deponovanje, odnosno registracija autorskih dela i predmeta srodnih prava u cilju lakšeg dokazivanja i razlikovanja dela.

Autorskim delom se mogu smatrati:²⁸

- Pisana dela (knjige, brošure, članci, prevodi, računarski programi uključujući i pripremni materijal za njihovu izradu i dr.)

- Govorna dela (besede, predavanja i dr.)

- Dramska, dramsko-muzička, koreografska i pantomimska dela i dela koja potiču iz folklora

- Muzička dela

- Filmska dela

- Dela likovne umetnosti (crteži, grafike, slike, skulpture i dr.)

- Dela arhitekture, primenjene umetnosti i industrijskog oblikovanja

- Kartografska dela (geografske karte, topografske karte)

- Planovi, skice, fotografije i makete

- Pozorišna režija

Autorskim delom se ne mogu smatrati:²⁹

- Zakoni, podzakonski akti i drugi propisi

- Službeni materijal državnih organa i organa koji obavljaju javnu funkciju

²⁷ www.zis.gov.rs, *Autorsko-pravo*, preuzeto 07.06.2014.

²⁸ Mitrović, J. (1976) *Autorsko pravo i pravo industrijske svojine kroz sudsku praksu*. Savremena administracija, Beograd, str. 177

²⁹ Isto

- Službeni prevodi propisa i službenih materijala državnih organa
- Podnesci i drugi akti u upravnom ili sudskom postupku.

Međutim, autorska prava ne mogu zaštititi ideje, naslove ili imena. Izvorni stvaraoci dela zaštićenih autorskim pravom i njihovi naslednici imaju određena prava u odnosu na sva treća lica. Oni imaju isključivo pravo da koriste ili odobre drugima korišćenje dela pod ugovorenim uslovima. Simbol copyright-a "©" koristi se kako bi se ukazalo da je neko delo zaštićeno autorskim pravom.

Stvaralac dela može dati dozvolu ili zabraniti:³⁰

- Umnožavanje dela u različitim oblicima,
- Javno izvođenje dela,
- Snimanje dela na trajne podloge,
- Emitovanje dela putem radija, kabla ili satelita,
- Prevod dela na druge jezike ili druge adaptacije dela.

Autorsko pravo može da se podeli na:

- *Materijalno autorsko pravo.* Autorska prava omogućuju stvaraocu ekonomsku zaštitu u smislu da samo on ima pravo da raspolaze svojim delom kad hoće i koliko hoće. Ostali moraju da dobiju odobrenje autora, što podrazumeva novčanu nadoknadu. U državama sa zdravom ekonomijom i pravosuđem, vlasnik autorskih prava može da tuži svakoga ko neovlašćeno koristi ili promoviše njegovo delo.

- *Moralno autorsko pravo.* Pored toga autorsko pravo omogućava i moralnu satisfakciju da ime stvaraoca uvek bude uz proizvod. Moralna prava autora obuhvataju: pravo prvog objavljivanja, pravo na priznanje autorstva, pravo na poštovanje autorskog dela i čast ili ugled autora i pravo pokajanja.

Sa druge strane, materijal za koji su specifična autorska prava, posebno računarski softver, može i mora da bude zaštićen i autorskim pravima i poslovnim tajnama. U nekim zemljama je ovaj problem premošćen tako što su obezbeđene su posebne dozvole za ovakve dualne načine zaštite. Materijal koji ne podleže zakonima o autorskim pravima može biti zaštićen poslovnom tajnom, tako što će se umanjena količina informacija biti prijavljena kancelariji koja se bavi autorskim pravima. Poslovne tajne i trgovačke marke su nasledno ekskluzivni u odnosu jedan na drugog. Svrha trgovačke marke je

³⁰ Haneberg, I. (2001) *Autorsko pravo*. Globus, Zagreb, str. 191

da poboljša prepoznavanje proizvoda ili kompanije, nasuprot poslovnoj tajni kojoj je cilj da drži neke informacije što dalje od potrošača.

III KRŠENJE AUTORSKIH PRAVA SOFTVERA

Kršenje autorskih prava, u kontekstu softvera, je, u suštini, pokretanje, kopiranje, menjanje ili distribuiranje računarskih programa, osim u slučajevima: kada to radi sam vlasnik tog programa, ili kada se poseduje licenca (dozvola) vlasnika prava na program.

Ugovor o licenciranju mora da sadrži sta se sme, a šta ne. Postoje razne vrste zloupotrebe softvera. Najčešće vrste povreda su sledeće:³¹

- potpuna nelicencirana upotreba: na primer, kopiranje softvera od prijatelja ili preko interneta, gde licenca za softver eksplicitno ne dozvoljava ovo;
- prekomerna upotreba: na primer: kupovina softvera koji je linceniran za jedan računar, a njeno instaliranje na dva;
- ako se poseduje već dodeljena licenca softveru: ako se kupuje polovan hardver, on ne mora da prenese sve licencirane softvere i potrebno je da se preuzmu sve mere da se osigura da je upotreba zakonita;
- zloupotreba šerovanja: gde je softver lincenciran „za određene svrhe” i slično, to je kršenje autorskih prava koji prevazilazi ove uslove;
- pribavljanje softvera na prevaru: na primer, kupovina softvera za snizenu cenu pretvarajući se da radite u obrazovnoj instituciji;
- „warez” kršenje autorskih prava: „warez” je sajt na internetu koji omogućava ljudima da preuzmu ilegalne kopije softvera. Softver će obično imati svoja „oštećena” digitalna prava, pa se ona nazivaju „warez kopijama” ili „hakovanim kopijama”. Ljudi koji prave „warez” kopije, ljudi koji vode „warez” sajtove i ljudi koji preuzimaju te kopije i koriste ih su prekršioc autorskih prava.

³¹ Šarboh, S., Perić, J., Perić, M., (2010) *Zaštita softvera – između autorskog prava i patenta*, TELFOR, Beograd, str. 72

- nezakonite „specijalne ponude” od hardverskog prodavca: hardver prodavac prodaje kompjuter sa instaliranim softverom, ali to je softver bez licence.
- pravljenje nezakonite kopije softvera na CD-ovima, ili nečemu sličnom, radi davanja nekom drugom.
- falsifikovanje: pravljenje nezakonite kopije softvera na CD-ovima, ili nečemu sličnom, za komercijalnu svrhu, i prodavanje istih izgovorom da su to zakonite kopije.

3.1. Softverska piraterija

Termin "softverska piraterija" pokriva različite aktivnosti: nelegalno kopiranje programa, falsifikovanje i distribuciju softvera - čak i razmenu programa sa prijateljima. Iako većina korisnika danas shvata da je ovo pogrešno, mnogi se ne obaziru na to, jer ne shvataju važnost činjenice da je taj isti softver vredna intelektualna svojina. Obično se to radi postizanja neke koristi (naročito komercijalne), te se preprodaju, ugrađuju u proizvode koje prodaju ili, čak, menjaju, prilagođavajući ih svojim ili tuđim potrebama. Modaliteti izvršavanja postaju sve raznovrsniji i brojniji.

Pirateriju čine pojedinci i organizacije, a nekad čak ni uprava, pa ni mnoge države ne uspevaju da odole izazovu besplatnog korišćenja programa i pogotovo "punjenju hard diskova" softverom i programima.³²

Softverska piraterija je postala kontraverzno pitanje još kada je internet prvi put stekao popularnost. Što se više povećavao broj korisnika, uporedo sa njim je neovlašćeno kopiranje počelo da biva sve veći problem. Ovo se dešava zbog vrlo lakog pristupa već ukradenim delima i zbog neverovatno niske cene reprodukcije.

Internet piraterija podrazumeva upotrebu interneta za ilegalno kopiranje i distribuciju neautorizovanog softvera. Internet može da se koristi za sve ili samo za neke operacije, uključujući reklamiranje, ponudu, nabavku i distribuciju piratizovanog softvera.

Business Software Alliance (BSA), međunarodna organizacija vodećih proizvođača i prodavaca softvera, procenjuje da postoji 840,000 internet sajtova koji prodaju nelegalni softver. Mnogi korisnici koji kupe softver preko interneta zapravo nikakda i ne dobiju robu koju su platili. Drugi, opet, ne mogu da povrate uloženi novac nakon što

³² Zdravković, S, (2010), *Patentna zaštita za softver u Srbiji*, Zavod za zaštitu intelektualne svojine, Beograd, str. 72

su otkrili da je softver koji su kupili falsifikovan. Nepoštene internet firme često munjevito nestaju, ostavljajući za sobom stotine nezadovoljnih mušterija.

Web je značajno uticao na porast softverske piraterije, jer naizgled legitimne firme veoma lako kreiraju web sajtove na kojima reklamiraju i distribuiraju piratizovani softver. Povrh toga, eksplozivni razvoj elektronske trgovine u kombinaciji sa anonimnošću i neograničenim prostorom učinile su online prodaju falsifikovanog softvera još lakšom.

Dva najčešća oblika softverske piraterije su:³³

- Kopije krajnjih korisnika: prijatelji pozajmljuju diskove jedni drugima, ili organizacije prijavljuju manji broj instaliranog softvera.
- Falsifikovanje: razni načini dupliranja i distribuiranja nelegalno kopiranog softvera.

Softverska piraterija se može podeliti u sledeće kategorije:³⁴

- Piraterija krajnjeg korisnika
- Klijent-Server overuse
- Internet piraterija
- Hard-disk loading
- Softver counterfeiting

Krajnji korisnik je konačni korisnik računarskog sistema ili proizvoda. Piraterija krajnjeg korisnika se pojavljuje kada pojedinac ili kompanija, neovlašćeno koriste ili reprodukuju softver. Ovo obuhvata, kako korišćenje jednog licencnog proizvoda za instaliranje na više računara, kopiranje diska za dalju distribuciju, tako i upotrebu ograničenog, akademskog softvera u komercijalne svrhe.

Klijent-Server overuse je kada broj korisnika sa mogućnošću pristupa serveru prekoračuje broj u ugovoru sklopljenom pri kupovini licence.

Danas, postoje hiljade piratskih sajtova na internetu, na kojima se virtuelno nalazi svaki softverski proizvod koji se može naći u slobodnoj prodaji. Dakle, internet piraterija predstavlja najveću pretnju. Ove internet lokacije omogućavaju i upload i download piratskog softvera.

³³ Šarboh, S., *Zaštita softvera patentima – regulativa i iskustva Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Evropske unije*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 15

³⁴ Isto, str. 17

Hard-disk loading je piraterija u kojoj prodavac računara, odnosno hardvera prodaje hard diskove na koje instalira nelegalne kopije softvera.

Counterfeiting je situacija kada se dupliciranje softvera sprovede tako da se direktno imitira proizvod koji je zaštićen autorskim pravima.

Stopa softverske piraterije u Srbiji je tokom 2008. godine iznosila 74% i među najvišim je u regionu centralne i istočne Evrope. Najnižu stopu piraterije u regionu imaju Češka (38 %), Mađarska (42 %), Slovačka (43 %), Slovenija (47 %) i Hrvatska (54 %). Smanjenje stope piraterije je i jedan od preduslova ulaska Srbije u Evropsku uniju.

3.2. Softver i različita prava intelektualne svojine

Tokom 70-ih i 80-ih godina prošlog veka se raspravljalo da li autorska prava ili softverski sistem treba da obezbedi zaštitu računarskih softvera. U okviru Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO) ove rasprave su rezultirale u opšte prihvaćen princip po kojem kompjuterski programi treba da budu zaštićeni autorskim pravom, dok bi postupci korišćeni u računarskim softverima ili izumi u vezi softvera trebalo da budu zaštićeni patentom.

Zakon o patentima i autorskom pravu pruža različite vrste zaštite.

Autorsko pravo

- štiti originalnu implementaciju i način prikaza neke ideje, a ne samu ideju,
- može se zaštititi izvorni i izvršni kôd, uputstva i dokumentacija u digitalnom ili pisanom obliku,
- ne štiti algoritme, metode i matematičke postupke korišćene u realizaciji softvera.
- štiti od neovlašćenog kopiranja ili oponašanja koda, ali ne štiti od konkurencije koja samostalno i nezavisno (bez uvida u izvorni kôd konkurencije) razvija sličan softver.

Patent

- Za razliku od autorskog prava koje štiti prezentaciju ideje i oblik izražavanja, patent štiti samu ideju.
- patent štiti ideje, algoritme i matematičke postupke korišćene u programu, a ne samo kod.
- zabranjuje objavu bilo kakvog sličnog rada pa makar bio i nezavisno razvijen.

3.3. Zaštita softvera

3.3.1. Međunarodna zaštita softvera pravima intelektualne svojine

Zaštita autorskog prava kompjuterskog softvera je utvrđena u većini zemalja i usaglašena međunarodnim ugovorima. Zakon koji se odnosi na patentibilnost softvera još uvek nije usklađen na međunarodnom planu, ali neke zemlje su prihvatile patentibilnost kompjuterskog softvera, dok su druge usvojile pristupe koji priznaju pronalaskе stvorene uz pomoć kompjuterskog softvera.

Međunarodna zaštita autorskog prava regulisana je Bernskom konvencijom koja je doneta još 1886.godine. i više puta je revidirana. Ovom konvencijom se štite literarna i umetnička dela, uz uslov da su originalna. Mada lista dela koja se mogu štiti autorskim pravom ne sadrži eksplicitno programe računara, došlo se do generalnog stava da su programi računara proizvodi intelektualne kreativnosti i da se kao takvi smatraju delima u smislu ove konvencije. Osim toga i prema TRIPS-u (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property, prev. Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine) predviđeno je da se programi računara bilo da su u izvornom ili izvršnom kodu štite kao literarna dela prema pomenutoj Bernskoj konvenciji. Za tvorce programa je značajno da autorsko pravo ne zahteva otkrivanje dela, odnosno u ovom slučaju ne zahteva otkrivanje programa u izvornom kodu. Na taj način, za razliku od programa u izvršnom kodu koji se plasira na tržištu, izvorni kod programa ostaje poslovna tajna što takođe predstavlja još jedan oblik intelektualne svojine. Prema Bernskoj konvenciji dela su zaštićena samim činom svog stvaranja, odnosno nije potrebno vršiti njihovu registraciju kod nekog nadležnog organa, što važi i za softver. Prema TRIPS sporazumu zaštita softvera autorskim pravom traje za života autora i još 70 godina posle njegove smrti.³⁵

U slučaju patenta stvari stoje sasvim drugačije. Naime, patentna prava se ne stiču automatski, samim nastankom pronalaska ili obaveštavanjem javnosti o tome. Ova prava se stiču tek posle sprovedenog postupka za priznanje patenta koji se pokreće podnošenjem prijave patenta. Pomenuta prava važe od datuma podnošenja prijave patenta instituciji koja je nadležna za priznavanje patentnih prava. Patent se izdaje samo

³⁵ Damnjanović, K., Marić, V. (2008) *Intelektualna svojina*, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, str. 119

onda kada pronalazak zadovoljava definisane uslove patentibilnosti. Da bi mogao biti zaštićen patentom pronalazak mora predstavljati tehničko rešenje određenog problema koje je novo, koje predstavlja rezultat stvaralačkog rada i koje je primenljivo. Prvi od navedenih uslova znači da pronalazak mora biti tehničke prirode za razliku od tvorevina, odnosno dela koje se štite autorskim pravom. Što se tiče novosti, potrebno je da pronalazak ne bude identičan onim tehničkim rešenjima koja su bila dostupna javnosti u pismenom ili usmenom obliku, upotrebom ili na neki drugi način. Dalje, pronalazak predstavlja rezultat stvaralačkog rada ako nije nastao prostim kombinovanjem dva ili više pronalazaka koji su bili dostupni javnosti.

Konačno, pronalazak se smatra primenljivim ako ga je moguće upotrebiti ili proizvesti, što se obično moguće utvrditi na prvi pogled. Međutim, postoje određena izuzeća od zaštite patentom, odnosno pronalasci koji se ne mogu štititi patentom. Jedno od takvih izuzeća se odnosi na programe računara i primenjuje se u skoro svim zemljama sveta, uključujući i našu. Uprkos tome što je patent ograničen vremenski, jer može da traje najviše 20 godina od dana podnošenja prijave, zatim što je ograničen teritorijalno, odnosno važi samo na teritoriji zemlje čijem nadležnom organu je podneta prijava patenta i što se od pronalazača zahteva otkrivanje pronalaska javnosti, što bi u slučaju softvera značilo otkrivanje izvornog koda, pošto se zaštita patentom u praksi pokazala kao najefikasniji način za zaštitu pronalazaka, već od pojave prvih kompjuterskih programa bilo je zahteva da se omogući njihova zaštita patentom, ali to zbog napred navedenih razloga nije bilo moguće. Ipak, posle ogromnog razvoja informacionih tehnologija i njihovog prodora u sve aspekte savremenog života ovi pritisci su počeli da daju prve rezultate koji se ogledaju u promeni regulative i prakse pojedinih zemalja, sa perspektivnom značajne promene sadašnje situacije.

Kod softverskih patenata postoji mnogo problema. Iako je za većinu dela, patentirati ih najbolja zaštita, za softver nije. Glavni razlog je to što nakon podnošenja prijave za objavljivanje patenta, do njegovog objavljivanja, može da prođe i nekoliko godina. Pored toga, objavljivanje patenta podrazumeva i objavljivanje tajnih informacija. Takođe je problem i činjenica da ne može svaki softver biti patentiran. Ako bi sadržao bar

jedan algoritam koji je već objavljen, ne bi se smatrao inovacijom, a samim tim ni patentom.³⁶

Patenti mogu da uspore, pa čak i da spreče nove izume. Ovaj fenomen je poznat pod nazivom hold-up problem. Pojavljuje se kada pronalazač koji upravo želi da objavi patent, sazna da njegov proizvod ugrožava postojeći patent. Sličan je i problem tragedy of the anticommon. Kod ovog problema se pojavljuje situacija u kojoj svaki stvaralac ima potrebu da se raferiše na više priznatih patenata, a da pri tome ne zna koliko će ga vlasnici istih blokirati ili popularno hladiti. Ipak, patentiranje softvera može da pomogne malim kompanijama (kompanijama u osnivanju), da zaštiti svoje programe od gigantskih i već priznatih firmi, koje se u ovakvim situacijama ponašaju kao predatori.

Patentiranje, takođe i podiže cenu softvera: treba istražiti postojeće patente, treba sastaviti i podneti prijavu, treba platiti dažbine. U ovakvim uslovima opstaju samo velike kompanije, koje mogu da kompenzuju te troškove obilaznim putevima, a ne direktno preko cene samog softvera. Očigledno je da će se dalja inovacija i proizvodnja platiti bez hitne intervencije.

Softverski implementirani pronalasci su:³⁷

- su patentibilni ukoliko pripadaju oblasti tehnike i
- sadrže 3 kriterijuma patentibilnosti: novost, inventivni nivo i industrijsku primenljivost.

Ovakvi pronalasci se tretiraju kao i ostali pronalasci, ali sa jednim jakim fokusom na sposobnost da budu integrisani u oblast tehnike i da imaju tehničku suštinu.

Softver implementirani patenti su:

- pronalasci koji uključuju upotrebu kompjutera, kompjuterske mreže ili drugih programskih uređaja u kojima jedna ili više tehničkih karakteristika pronalaska su potpuno ili delimično relevantni primeri nepatentibilnih softvera su:

- Softver za umnožavanje matrica, linearno i nelinearno rešavanje jednačina;
- Softver za igranje šaha;
- Softver za modeliranje fizičkih fenomena.

³⁶ www.iam-magazine.com, *The hows and whys of software patent protection*, preuzeto 09.06.2014.

³⁷ www.iam-magazine.com, *The hows and whys of software patent protection*, preuzeto 09.06.2014.

U nadležnosti *Zavoda za intelektualnu svojinu Republike Srbije* su poslovi koji se odnose na prava industrijske svojine kao i autorska i srodna prava. Od 2010. godine je u pripremi novi Zakon o patentima. Od 1. oktobra 2010. Srbija postaje punopravna članica *Evropske patentne organizacije*. Oblast pronalazaka i patenata reguliše *Zakon o patentima*.

U Srbiji se godišnje odobri nekoliko patenata za softver, i to uglavnom domaćim pronalazačima. U skladu sa osnovnim načelima Konvencije o evropskom patentu, čiji temelj predstavlja težnja ka ojačavanju saradnje između država Evrope sa ciljem zaštite svih pronalazača, bilo da su to nezavisni pojedinci ili velike IT kompanije, može se zaključiti da se u Srbiji primenjuje savremena praksa EPO (European Patent Organisation), što je veoma značajno imajući u vidu da Zavod pristupa Evropskoj patentnoj organizaciji i da se strane prijave patenata za našu zemlju masovno prijavljuju preko EPO. Često se dešava da se prijave direktno podnose u EPO i USPTO (United States Patent and Trademark Office), posebno za one koje dolaze sa univerziteta i instituta, preko sestrinskih firmi.

3.3.2. Regulatorna SAD u zaštiti softvera

Zaštita softvera u Sjedinjenim Američkim Državama regulisana je Dekretom o patentima iz 1952. godine (Patent Act 1952) članom 101. Mada se tu eksplicitno ne navode programi računara kao takvi, ovde se propisuje da su patentibilni svi novi i korisni pronalasci koji kao predmet imaju proces, mašinu, proizvod ili kompoziciju, kao i njihova nova i korisna poboljšanja. Pošto ovde softver nije eksplicitno izuzet od zaštite, Zavod za patente i žigove SAD (United States Trademark and Patent Office) je odobravao tzv. patente za softver od sedamdesetih godina prošlog veka. Osamdesetih godina prošlog veka uveden je Frimen-Volterov test za određivanje patentibilnosti matematičkih algoritama na kojima je baziran softver iz dva koraka. U prvom koraku se određuje da li patentni zahtevi direktno ili indirektno sadrže formule ili jednačine. Ukoliko je odgovor pozitivan u drugom koraku se ispituje da li je patentni zahtev usmeren isključivo na matematički algoritam ili pak na predmet koji se štiti patentom, a to su napred navedeni proces, mašina, proizvod ili kompozicija, kao i njihova nova i korisna poboljšanja.

Konačno, Zavod za patente i žigove SAD je 1996. godine doneo tzv. "Examination Guidelines for Computer-Implemented Inventions" (Metodologija ispitivanja pronalazaka vezanih za kompjutere). Tu se između ostalog navodi da upotrebljivost pronalaska mora biti u oblasti tehnologije, te da pronalazak vezan za kompjutere jeste predmet pronalaska u smislu zakona, odnosno da predstavlja pronalazak koji ima praktičnu primenu u oblasti tehnologije i kao takav zadovoljava napred navedeni uslov. Kompjuter ili drugi programabilni uređaj čija funkcija se usmerava programom računara ili nekim drugim oblikom softvera predstavlja uređaj u smislu zakona. Memorija koju može očitavati kompjuter, a koja se koristi za usmeravanje kompjutera tako da funkcioniše na odgovarajući način kada je kompjuter koristi predstavlja proizvod u smislu zakona, te da se niz odgovarajućih operativnih koraka koji se izvršavaju na ili uz pomoć kompjutera smatra procesom u smislu zakona. Naravno da su ovakve odredbe doprinele daljem povećanju broja patenata koji za predmet imaju pronalaskе bazirane na softveru. Sledeći korak u SAD učinjen je stupanjem na snagu tzv. Intellectual Property and Communications Reform Act of 1999 (Reformski dekret o intelektualnoj svojini i komunikacijama). Međutim, iako u pojedinim stručnim krugovima nije osporena patentibilnost softvera, ipak je postavljeno pitanje novosti i inventivnosti ovakvih pronalazaka. U SAD se godišnje odobri preko 25.000 patenata za softver. Distribucija patenata za softver po oblastima data je u tabeli.³⁸

Tabela 3: *Procentualni odnos proizvodnih i neproizvodnih patenata za kompjuterske programe u SAD*

Oblast	Procenat
Proizvodni	75%
• Hemija	5%
• Mašinstvo	24%
• Elektronika	28%
• Instrumenti	9%
• Ostala proizvodnja	9%
Neproizvodni	25%

Izvor: www.singipedia.com, *Zatita-softera-patentima-Regulativa-i-iskustva-Sjedinjenih-Americkih-Drzava-i-zemalja-Evropske-Unije*, preuzeto 02.06.2014.

Ovakvi patenti predstavljaju specifičnost SAD, ali i pojedinih drugih zemalja,

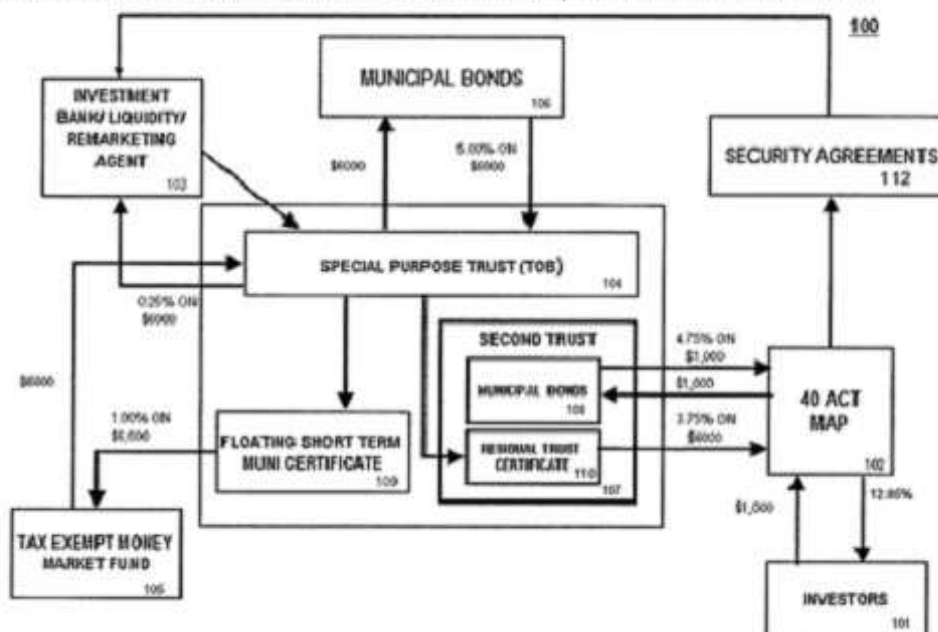
³⁸ www.singipedia.com, *Zatita-softera-patentima-Regulativa-i-iskustva-Sjedinjenih-Americkih-Drava-i-zemalja-Evropske-Unije*, preuzeto 02.06.2014.

kao što je, na primer, Južna Koreja. U navedenom slučaju jednim patentom su obuhvaćena tri različita pronalaska: metod za implementaciju portfolija arbitraža gradskih samouprava, zatim kompjuterski sistem za administriranje navedenog metoda, i konačno odgovarajući kompjuterski program. U većini drugih zemalja ovakav patent ne bi mogao biti odobren, ne samo zato što se odnosi na softver kao takav, već i zato što se odnosi na metod za obavljanje posla, odnosno vršenje poslovnih aktivnosti, koje se kao takve ne smatraju patentibilnim.

U nastavku je dat jedan primer američkog patenta za softver. Radi se o patentu US 7,580,880 B2 izdatom 25.08. 2009. koji se odnosi na sistem, metod i kompjuterski program za implementaciju portfolija arbitraža gradske samouprave u skladu sa Zakonom o investicionim kompanijama iz 1940. godine (Investment Company Act of 1940). Prva strana ovog patenta prikazana je na sledećoj slici:

(19) United States		U.S. PATENT AND TRADE OFFICE	
(12) Patent Application Publication		(10) Pub. No.: US 2008/0288387 A1	
Meyerhoff, II		(43) Pub. Date: Nov. 20, 2008	
(54) SYSTEM, METHOD AND COMPUTER PROGRAM PRODUCT FOR IMPLEMENTING A MUNICIPAL ARBITRAGE PORTFOLIO (MAP) IN AN INVESTMENT COMPANY ACT OF 1940 FUND (1940 ACT FUND)		Publication Classification	
		(51) Int. Cl.	
		G06Q 40/00	(2006.01)
		(52) U.S. Cl.	705/35
(75) Inventor: Joseph Meyerhoff, II, Owings Mills, MD (US)		(57) ABSTRACT	
Correspondence Address: VENABLE LLP P.O. BOX 34385 WASHINGTON, DC 20043-9998 (US)		A system, method, and computer program product for implementing municipal arbitrage portfolios are set forth herein. A first investment fund that is compliant with the Investment Company Act of 1940 (the 1940 Act) uses a special purpose trust that: (i) issues at least a First Security funded at least in part by equity of the first investment fund, the First Security providing a series of residual interest payments to the first investment fund; (ii) issues at least one Second Security that results in a series of distributions to a second investment fund; and (iii) owns one or more municipal bonds. The first investment fund may have an obligation to reimburse a liquidity provider (LP) for losses incurred by the liquidity provider from performing its obligation to purchase the Second Security upon tender by a holder. Consolidation of the municipal bonds held by the special purpose trust on the balance sheet of the first investment fund is avoided by using one or more step out transactions.	
(73) Assignee: Meyerhoff Investment Holdings, LLC., Baltimore, MD (US)			
(21) Appl. No.: 12/121,646			
(22) Filed: May 15, 2008			
Related U.S. Application Data			
(60) Provisional application No. 60/917,949, filed on May 15, 2007.			

SPECIAL PURPOSE TRUST (TENDER OPTION BONDS) - STRUCTURE AND FLOWS

Slika 2: Prva strana američkog patenta US 7,580,880 B2

Izvor: www.singipedia.com, Zatita-softvera-patentima-Regulativa-i-iskustva-Sjedinjenih-Americkih-Drzava-i-zemlja-Evropske-Unije, preuzeto 02.06.2014.

3.3.3. Regulativa Evropske unije

Da bi harmonizovala propise svojih članica koji se odnose na zaštitu softvera, čime bi se obezbedile odgovarajuće mere protiv njegovog neovlašćenog umnožavanja, Savet Evropske unije (Council of the European Union, CEU) je doneo direktivu 91/250/EEC od 14. maja 1991. godine o pravnoj zaštiti kompjuterskih programa. Ova direktiva obavezuje članice da štite kompjuterske programe putem autorskog prava kao literarna dela u smislu Bernske konvencije. Međutim, ideje i principi na kojima je zasnovan bilo koji element kompjuterskog programa se ne štite autorskim pravom. Kompjuterski program se štiti ako je originalan u tom smislu da je autorova sopstvena intelektualna tvorevina. Pri tome se autorom smatra pravno ili fizičko lice ili grupa fizičkih lica koja ga je stvorila. Takođe je propisano da autor ima isključiva prava da vrši ili da daje ovlašćenje trećim licima da:³⁹

- vrše umnožavanje kompjuterskog programa;
- prevode, adaptiraju, prilagođavaju ili menjaju kompjuterski program na neki drugi način;
- vrše distribuciju kompjuterskog programa ili njegovih kopija uključujući tu i iznajmljivanje.

Direktivom su predviđeni i izuzeci od ovoga, kao što je npr. pravljenje back-up kopije od strane osobe koja je dobila pravo da koristi taj kompjuterski program. Prema ovoj direktivi smatraju se kažnjivim sledeće radnje ako ih vrši osoba koja nema ovlašćenje autora:

- stavljanje u promet nelegalne kopije kompjuterskog programa;
- posedovanje nelegalne kopije kompjuterskog programa iz komercijalnih razloga;
- stavljanje u promet ili posedovanje iz komercijalnih razloga sredstava koja su namenjena za lakše neovlašćeno uklanjanje ili zaobilaženje tehničkih sredstava koja su primenjena za zaštitu kompjuterskog programa.

Direktivom 93/98/EEC zaštita kompjuterskih programa autorskim pravom traje za života autora i još 70 godina posle njegove smrti, ili ako je više autora, posle smrti poslednjeg od njih.

³⁹ www.singipedia.com, *Zaštita-sofтвера-patentima-Regulativa-i-iskustva-Sjedinjenih-Americkih-Država-i-zemalja-Evropske-Unije*, preuzeto 02.06.2014.

Da se ovakav način zaštite kompjuterskih programa nije pokazao sasvim zadovoljavajućim, vidi se iz činjenice da je u prethodnom periodu rastao pritisak, a pre svega od strane velikih kompanija u IT oblasti da se obezbedi zaštita patentom za pronalasku u vezi sa kompjuterskim programima, pa i za kompjuterske programe kao takve.

Da bi se razumelo koje su mogućnosti za zaštitu kompjuterskih programa kroz patentni sistem u zemljama Evropske unije treba imati u vidu odredbe Konvencije o evropskom patentu (European Patent Convention) iz 1973. godine. Ovom konvencijom su u članu 52 propisana tzv. izuzeća od zaštite patentom. Jedno od pomenutih izuzeća u tački (c) ovog člana eksplicitno su bili navedeni kompjuterski programi.

U tom smislu, značajno je ukazati i na najnoviju izmenu 1. tačke 52. člana Konvencije o evropskom patentu koja je stupila na snagu u decembru 2007. godine. U njoj se navodi da će „Evropski patenti biti odobravani za bilo koje pronalasku, u svim poljima tehnologije, pod uslovom da su novi, da sadrže inventivni korak i da su pogodni za primenu u industriji“. Ali, i pored ove izmene kojom se naglašava da je dobijanje patenta predviđeno samo za tehničke pronalasku, sama tačka (c) istog člana, koja se tiče izuzeća kompjuterskih programa od mogućnosti zaštite patentom, i dalje je ostala nepromenjena.

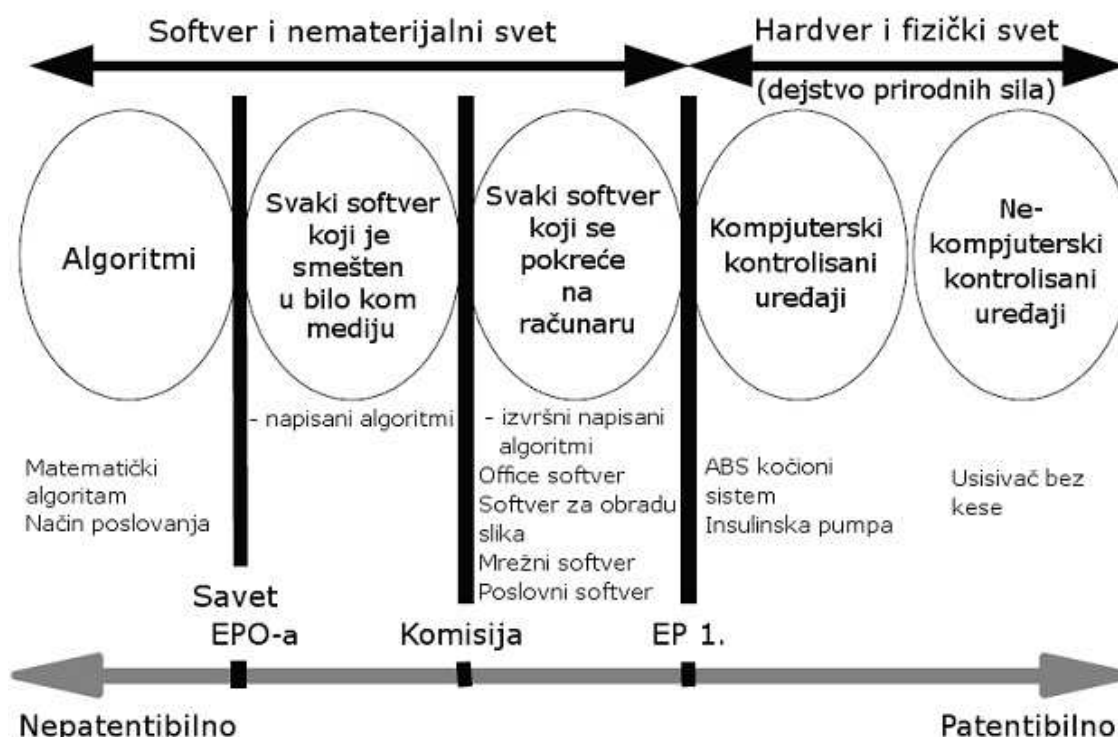
Ova odredba je zasnovana na uverenju da kompjuterski programi nemaju tehničku prirodu, te da kao takvi nisu patentibilni. Iz ovoga je proizašlo shvatanje da patentibilnost softvera zavisi od toga da li pronalazak koji je u vezi sa softverom ima tehničku prirodu. Ovo je precizirano u Evropskom patentnom zavodu (European Patent Office, EPO) putem dokumenta „EPO metodologija ispitivanja“ („EPO's Guidelines for Examination“) gde se sa jedne strane navodi da kompjuterski program kao takav ili kao zapis na nosiocu zapisa ne mogu zaštititi patentom nezavisno od njegovog sadržaja, te da je situacija ista i kada se kompjuterski program instalira na kompjuteru koji je poznat kao takav. Sa druge strane, ovde se navodi da se smatra da pronalazak koji karakteriše program i koji predstavlja tehnički proces (npr. proces proizvodnje kojim upravlja program) ili koji ima tehnički efekat (npr. program koji povećava radnu memoriju kompjutera) ima tehnički doprinos i da je zato patentibilan. Isto tako su u praksi EPO često priznavani patenti za kompjuterske programe u formi postupaka za upravljanje nekim procesom ili u sastavu uređaja.

Međutim, Tehničko žalbeno veće EPO je donelo dve odluke u vezi patentibilnosti softvera koje se unekoliko razlikuju od napred navedenog stava. Pomenute odluke se odnose na prijave patenata koje je podneo IBM. Veće je smatralo da je kompjuterski program za koji je tražena zaštita patentom patentibilan ako se njegovim izvršavanjem na kompjuteru ili instalacijom u kompjuteru stvaraju ili se mogu stvoriti tehnički efekti koji prevazilaze normalne fizičke interakcije između programa (softvera) i kompjutera (hardvera) na kome taj program funkcioniše. Osim toga Veće je utvrdilo da nije od značaja da li je tražena zaštita za program kao takav ili za njegov zapis na nosiocu zapisa. Veće je obrazložilo svoje odluke time što kompjuter može realizovati tehnički efekat izvršavanjem instrukcija dobijenih od kompjuterskog programa i što kompjuterski program omogućava rešavanje definisanog tehničkog problema. Kako EPO priprema reviziju Evropske konvencije o patentu kojom bi se ukinula napred navedena odredba kojom se kompjuterski programi izuzimaju iz zaštite patentom, izgleda da pomenute odluke predstavljaju jedan od koraka u tom pravcu.⁴⁰

Činjenica je da broj evropskih patenata izdatih za pronalaskе vezane za softver naglo raste, te da je broj odbijenih prijava patenata na osnovu člana 52. tačka (c) Konvencije o evropskom patentu jako opao. Na osnovu toga se može zaključiti da je EPO praktično prihvatio praksu Zavoda za patente i žigove SAD. Međutim, ovo je samo delimično tačno, jer još uvek postoje značajne razlike između njih. Najveću od njih predstavlja tretman prijave patenata za softvere namenjene za obavljanje poslova. Naime, metode za obavljanje poslova su takođe u skoro svim zemljama sveta isključene iz zaštite patentom. Stoga bi softveri za obavljanje poslova kao takvi bili isključeni iz zaštite patentom po dva osnova. Međutim, nakon napred navedenih izmena svoje regulative SAD su počele da izdaju patente i za ovakve. Sa druge strane, stav Evropske unije se nije promenio i ovakve prijave patenta podnete Evropskom zavodu za patente se odbijaju. U ovom trenutku još nije jasno koji koncept će prevladati, što će u znatnoj meri zavisiti od daljeg razvoja situacije na tržištu.

Na slici je prikazan kriterijum za određivanje stepena patentibilnosti u EU.

⁴⁰ www.singipedia.com, *Zatita-softvera-patentima-Regulativa-i-iskustva-Sjedinjenih-Americkih-Država-i-zemalja-Evropske-Unije*, preuzeto 02.06.2014.

Slika 3: Prikaz razgraničavanja predmeta patentnog i autorskog prava prema stepenu njihove (ne)patentibilnosti

Izvor: www.singipedia.com, *Zaštita softvera-patentima-Regulativa-i-iskustva-Sjedinjenih-Americkih-Država-i-zemalja-Evropske-Unije*, preuzeto 02.06.2014.

Trenutno stanje je takvo da patenti još uvek nisu preovlađujući oblik zaštite softvera. Prema istraživanjima koja je finansirala Evropska unija za sada prioritet imaju:⁴¹

- autorsko pravo,
- tehnički sistemi zaštite i
- licenciranje.

Ovo je posebno uočljivo u slučaju malih i srednjih preduzeća, dok velike kompanije pokazuju veći afinitet prema patentnom sistemu.

Evropski patent se izdaje za pronalaskе koji su novi, koji su rezultat stvaralačkog rada i koji imaju industrijsku primenu. Smatra se da je pronalazak rezultat stvaralačkog rada, ako za stručnjaka ne proizilazi na očigledan način iz stanja tehnike. Smatra se da pronalazak može biti industrijski primenjen, ako njegov predmet može biti proizveden ili iskorišćen u bilo kojoj oblasti industrije, uključujući i poljoprivredu.

⁴¹ Šarboh, S., *Zaštita softvera patentima – regulativa i iskustva Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Evropske unije*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 17

Evropski patent se ne izdaje za:⁴²

- pronalaskе čije bi objavljivanje/primena bili protivni javnom poretку ili moralu
- biljne sorte i životinjske pasmine, s' tim što se ova odredba ne odnosi na mikrobiološke postupke ili proizvode koji se dobijaju tim postupcima

Pronalascima se ne smatraju:

- otkrića naučne teorije i matematičke metode
- estetske tvorevine
- planovi, pravila, metode, program za računare
- reprodukcije informacija

Pronalazak je nov ako nije obuhvaćen stanjem tehnike. Objavljivanje pronalaska se ne uzima u obzir ako je do njega došlo šest meseci pre podnošenja prijave evropskog patenta, i ukoliko je ona neposredna ili posredna posledica:⁴³

- očigledene zloupotrebe u odnosu na podnosioca prijave ili njegovog pravnog prethodnika
- činjenice da je podnosilac prijave ili njegov pravni prethodnik izložio pronalazak na zvaničnim priznatim izložbama (Konvencija o međunarodnim izložbama u Parizu 22.11.1928. godine)

Svako fizičko i pravno lice, zajedički prijavioci ili više prijavilaca mogu podneti prijavu evropskog patenta.

Pravo na evropski patent pripada isključivo pronalazaču. Pronalazač ima pravo, u odnosu na podnosioca prijave evropskog patenta ili nosioca evropskog patenta, da bude imenovan kao takav kod Evropskog zavoda za patente.

Evropski zavod za patente u svom sastavu broji 34 države članice. Uloga ovog zavoda je podstiče inovativnost, konkurentnost i ekonomski napredak širom Evrope, obavezivanjem na pružanje visokog kvaliteta i efikasnih usluga shodno Konvenciji o evropskom patentu.

Konvencija o evropskom patentu predstavlja okvir za priznanje evropskih preko centralizovane procedure i utemeljuje Evropske patentne organizacije.

Autonomija Konvencije o evropskom patentu:

⁴² Šarboh, S., *Zaštita softvera patentima – regulativa i iskustva Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Evropske unije*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 18

⁴³ Isto, str. 19

- druga po veličini međuvladina institucija u Evropi
- nije institucija EU
- samofinansirajuća (prihodi od taksi pokrivaju poslovanje i glavne troškove)

Krajnji cilj je Evropski patentni sistem koji ohrabruje i podržava efikasno tržište u idejama, a takođe dodaje vrednost ekonomiji i društvu tako da doprinosi globalnom uspehu Evrope.

Patent traje 20 godina, računajući od datuma podnošenja prijave. Mali patent traje deset godina računajući od datuma podnošenja prijave. Dopunski patent ne može da traje duže od osnovnog patenta. Ako dopunski patent postane osnovni, on ne može da traje duže nego što bi trajao osn. Za održavanje prava iz prijave i priznatog prava plaćaju se propisane takse.

Takse za održavanje prava iz prijave i priznatog prava može da plati bilo koje lice, u ime i za račun podnosioca prijave ili nosioca prava.

Nadležnom organu se moraju dostaviti dokazi o uplatama navedenih taksi.

Ako podnosilac prijave podnese nadležnom organu pisanu izjavu kojom odustaje od svoje prijave, pravo iz prijave prestaje narednog dana od dana podnošenja izjave. Ako je u registru upisana licenca, zalog a ili drugo pravo u korist trećeg lica, podnosilac prijave patenta ili malog patenta ne može odustati od prijave bez prethodne pisan e saglasnosti lica na čije ime je upisano određeno pravo.

Danom smrti fizičkog lica ili danom prestanka postojanja pravnog lica koje je nosilac prava, pravo prestaje da postoji, osim ako je prešlo na naslednike ili pravne sledbenike nosioca prava.

Prenos prijave evropskog patenta može biti izvršen samo u pisan oj formi uz potpis oba ugovorača. Prijava evropskog patenta može biti u celini ili delimično predmet licence za teritoriju svih ili nekih naznačenih država ugovornica. U svakoj naznačenoj državi ugovornici i sa dejstvom u toj državi, primenjuju se propisi koji se u toj državi, odnose na prijave nacionalnih patenata.

Prijava evropskog patenta može biti podneta kod Evropskog zavoda za patente u Minhenu ili Hagu i mora da sadrži:

- zahtev za izdavanje evropskog patenta
- opis pronalaska
- jedan ili više patentnih zahteva

- nacрте na koje se pozivaju opis ili patentni zahtevi
- apstrakt.

Za prijavu evropskog patenta plaća se taksa.

Patentni zahtevi određuju predmet čija se zaštita traži, moraju biti jasni, sažeti i moraju se zasnivati na opisu.

Evropski zavod za patente u svom sastavu broji 34 države članice. Uloga ovog zavoda je podstiče inovativnost, konkurentnost i ekonomski napredak širom Evrope, obavezivanjem na pružanje visokog kvaliteta i efikasnih usluga shodno Konvenciji o evropskom patentu.

Prijava evropskog patenta može se odnositi na samo jedan ili više pronalazaka, koji su međusobno povezani da ostvaruju jednu opštu pronalazačku zamisao.

Pronalazak mora biti izložen u prijavi evropskog patenta dovoljno jasno i potpuno da ga stručnjak može primeniti.

Služba za prijem prijave istražuje:⁴⁴

- da li prijava evropskog patenta ispunjava sve uslove da se dobije datum podnošenja
- da li su takse za prijavu plaćene u roku
- da li je izvršen prevod prijave evropskog patenta na jezik postupka podnet u roku
- da li je podnet apstrakt

Ako je prijava evropskog patenta dobila datum podnošenja, odsek za rešerč izrađuje evropski izveštaj o rešerču u obliku koji je propisan Pravilnikom za sprovođenje. Evropski izveštaj o rešeršu šalje se odmah nakon njegove izrade podnosiocu prijave.

Evropski zavod za patente ispituje da prijava patenta i pronalazak koji njen predmet ispunjavaju uslove koji su predviđeni konvencijom.

Konvencija o evropskom patentu predstavlja okvir za priznanje evropskih preko centralizovane procedure i utemeljuje Evropske patentne organizacije.

Autonomija Konvencije o evropskom patentu:

- druga po veličini međuvladina institucija u Evropi
- nije institucija EU

⁴⁴ Šarboh, S., *Zaštita softvera patentima – regulativa i iskustva Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Evropske unije*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 21

- samofinansirajuća (prihodi od taksi pokrivaju poslovanje i glavne troškove).

Krajnji cilj je Evropski patentni sistem koji ohrabruje i podržava efikasno tržište u idejama, a takođe dodaje vrednost ekonomiji i društvu tako da doprinosi globalnom uspehu Evrope. Upravni savet može produžiti rok za podnošenje zahteva za ispitivanje, ukoliko utvrdi da prijave evropskog patenta ne mogu biti blagovremeno ispitane.

Evropski zavod za patente objavljuje napomenu o izdavanju evropskog patenta i spis evropskog patenta koji sadrži opis, patentne zahteve i nacрте.

Odsek za ispitivanje prijave odbiće prijavu evropskog patenta ako smatra da ta prijava/pronalazak koji je njen predmet ne ispunjava uslove koji su propisani ovom konvencijom, ukoliko ovom konvencijom nisu predviđene druge sankcije.

Konvencijom o evropskoj organizaciji za patente stvoren je poseban sporazum u smislu odredbi. Konvencije za zaštitu industrijske svojine su propisane 20. marta 1883. godine u Parizu, a poslednji put su revidirane 14. jula 1970. godine.

Konvencijom je ustanovljeno zajedničko pravo država ugovornica u oblasti izdavanja patenata za pronalazke. Patenti izdati na osnovu konvencije nazivaju se evropski.

Evropski patent ima u svakoj od zemalja ugovornica za koju je izdat ista dejstva i podleže istim propisima kao nacionalni patent izdat u toj državi, sem ako u konvenciji nije određeno drugačije.

Organi organizacije su:

- Evropski zavod za patente
- Upravni savet

Zadatak organizacije je da izdaje evropske patente, i izvršava ih Evropski zavod za patente pod kontrolom Upravnog saveta.

3.3.4. Regulativa u Kini

Kina uživa reputaciju zemlje u kojoj se toleriše piraterija, tako da je softver koji se koristi uglavnom nelegalan. Prema podacima Saveza proizvođača poslovnog softvera (Business Software Alliance) 92 % softvera koji se koristi u Kini je piratski.

Komora AmCham-China predstavlja više od 800 američkih kompanija koje posluju u Kini. Istraživači ističu uverenje koje vlada među američkim privrednicima da kineska vlada korišćenjem sopstvenih tehnoloških standarda ozbiljno ograničava trgo-

vinu između dve zemlje. Više od polovine ispitanika izjavilo je da su kineski standardi i sertifikati obični falsifikati.

Kineski patentni sistem je u velikoj meri pod uticajem nemačkog Zakona o patentima i EPC-a. Zbog činjenice da nemački Zavod za patente i trgovačke marke podržava Kinu u uspostavljanju svog patentnog sistema. Pošto Kina nema sudsku praksu, osnova za ispitivanje u Državnom zavodu za intelektualnu svojinu je Zakon o patentima, njegova Izvršna regulativa i Uputstvo za ispitivanje. Prema članu 25(2) kineskog Zakona o patentima, pravila i metode za umne aktivnosti nisu patentibilni. Tačka 2 Izvršne regulative dalje određuje da se "pronaskom" u okviru Zakona o patentima smatra svako novo tehničko rešenje koje se odnosi na proizvod, proces ili poboljšanje istih. Član 25 u tački 2 predstavljaju pravni osnov za utvrđivanje da li računarski softver – implementiran izum može da bude patentiran u Kini.

Prema članu 5 i članu 25 kineskog Zakona o patentima, sledeće stavke nisu patentibilne u Kini:⁴⁵

- bilo koji izum-tvorevina koja je u suprotnosti sa zakonima države, ili društvenog morala, ili je štetan za opšti interes;
- naučna otkrića;
- pravila i metode za umne aktivnosti;
- metode za dijagnozu ili lečenje bolesti;
- životinjske ili biljne sorte;
- supstance dobijene nuklearnom transformacijom;
- genetski resursi koji krše odredbe u vezi zakona i propisa;
- dvodimenzionalne slike, boje ili kombinacija ova dva koja uglavnom služe kao indikatori.

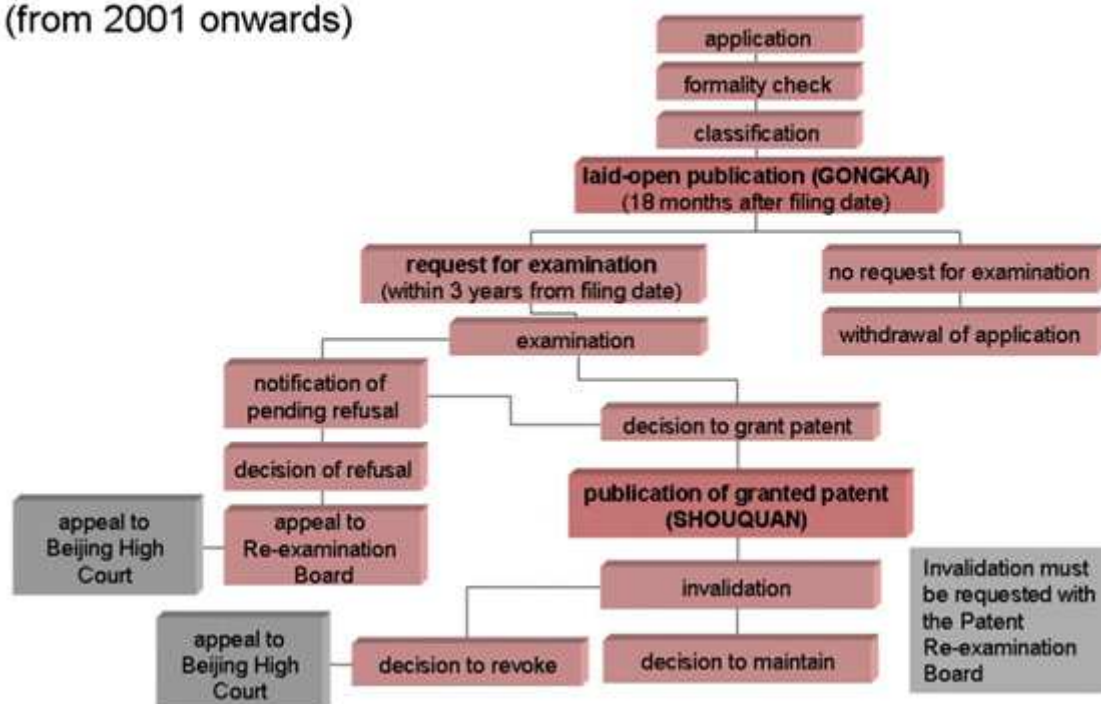
Kompjuterski programi kao takvi ne mogu biti patentirani, ali mogu biti zaštićeni „Propisom za zaštitu računarskih softvera“, propisan u skladu sa Zakonom o autorskim pravima. Pronalazak koji sadrži računarski program može biti patentiran, ako kombinacija softvera i hardvera kao celina može da poboljša veštine, da donese tehničke rezultate i predstavljaju kompletna tehnička rešenja.

Sredinom 80-ih godina, kada je patentska praksa počela u Kini, kompjuterski softver je već postao bitan element tehnološkog razvoja. Zbog toga, prvo izdanje

⁴⁵ www.epo.org, *Asian/china softver*, preuzeto 07.06.2014.

Uputstva za ispitivanje, izdato 1993. godine, nije isključilo kompjuterski softver iz patentne zaštite. Prema Uputstvu iz 1993. godine, ako predmet pronalaska može da pruži tehničko rešenje i ako može da se proizvede tehnički efekat, pronalazak je patentabilan. Naravno, da bi bio patentabilan, softverski pronalazak mora da zadovolji i druge zahteve, da bude nov i da ima inventivni nivo. Ovaj „tehnički” standard je još uvek u upotrebi, a slična je situacija i u Evropi.⁴⁶

Patent granting procedure in China (from 2001 onwards)

Slika 4: Procedura za priznavanje patenta u Kini

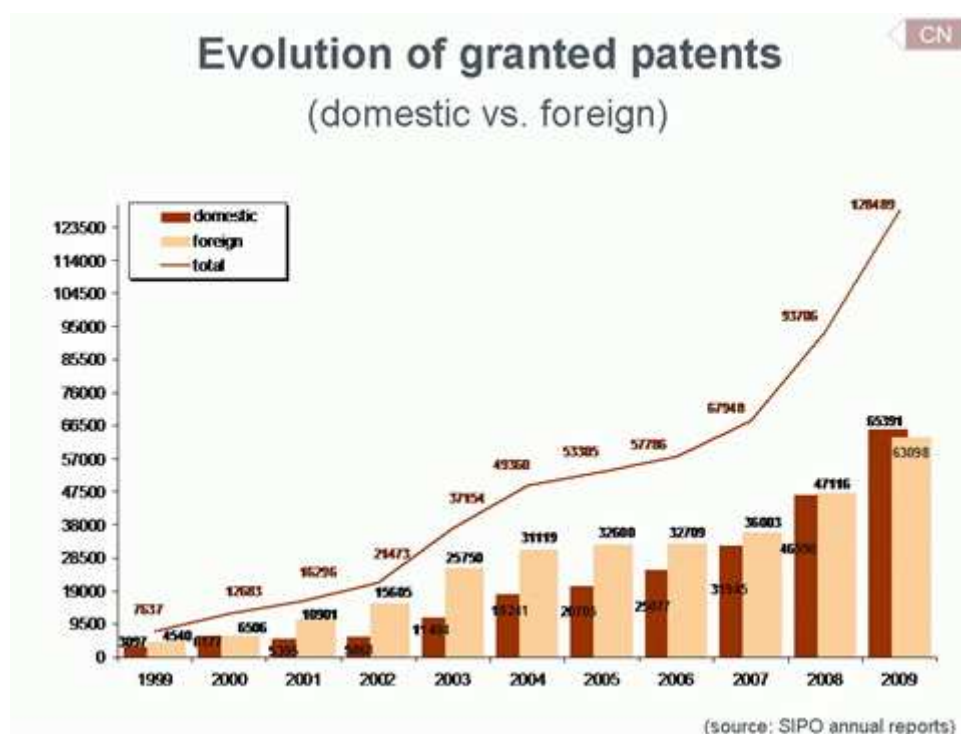
Izvor: www.epo.org, *Asian/china softver*, preuzeto 07.06.2014.

Kao i sa EPC, u Kini ne postoji definicija o tome šta predstavlja „tehnički efekat” ili „tehničko rešenje”. Shodno tome, iako nije bilo značajnih promena u tehničkom zahtevu kompjuterskog softvera u različitim izdanjima Uputstva, u praksi standard tehničkog zahteva nije strog i ispitivači imaju slobodu u skladu sa tim. Danas, ipak, izumi koji uključuju čiste poslovne metode se ne smatraju patentibilnim, jer ne predstavljaju tehničko rešenje i ne proizvode tehnički efekat. „Čist poslovni metod” ovde znači da sve karakteristike različite od ranije veštine nije tehnički.

⁴⁶ www.epo.org, *Asian/china softver*, preuzeto 07.06.2014.

Iako su kompjuterski softveri - implementirani izumi patentibilni i ne postoji zahtev za poboljšanje kao za hardver, računarski softver sam po sebi se smatra da predstavlja pravila i metode umnih aktivnosti i ne može biti zaštićen. Pored toga, proizvod bilo kog softverskog programa kao što je medijum za skladištenje, definisan samo programom snimljenog na medijumu, nije patentibilan. Shodno tome, u Kini, kompjuterski implementirani izumi mogu biti zaštićeni samo u obliku zahteva metode koji vrši softver ili uređaj (sistem) koji radi pomoću softvera. Za kompjuterski implementirane izume, opis koraka u dijagramu toka se obično koristi da bi se prikazale funkcije softvera.

Grafikon 3. *Razvoj broja patenata u Kini*

U Kini nije teško doći do zahtevanih metoda. Međutim, postoji rasprava o zahtevima uređaja. Iako je softver implementiran u firmware-u (softver koji je ugrađen u hardverski uređaj), u većini patenata blok dijagrama električnog kola za firmware nije opisan. Zahtev uređaja je, takođe, definisan modulima u dijagramu toka. Sve do 2006. godine, zato što nije postojao blok dijagram hardvera koji odgovara funkcionalnom modulu u zahtevu uređaja, takvi zahtevi uređaja su bili odbijeni zbog nedostatka podrške u opisu.

Uputstvo za ispitivanje iz 2006. godine obezbeđuje da su takvi zahtevi uređaja dozvoljeni. Međutim, svaka komponenta uređaja mora da u potpunosti odgovara svakom koraku u dijagramu toka ili zahtevu metoda koji se odnosi na dijagram toka. Konkretno, svaka komponenta u uređaju se smatra funkcionalnim modulom za obavljanje na svakom koraku dijagrama toka ili svakog koraka metode. Prema uputstvu iz 2006. godine, „zahtev uređaja definisan takvim funkcionalnim modulima treba tumačiti kao realizaciju tehničkog rešenja uglavnom od strane kompjuterskog softvera koji je definisan u specifikaciji, pre nego hardverski uređaj realizovan od strane hardvera”. Ovo ostavlja mnoga važna pitanja otvorena: može li takav zahtev uređaja da pokrije uređaj sa firmware-om koji ima sve funkcionalne module zahteva? Državni zavod za intelektualnu svojinu nije još uvek odgovorio na ovo pitanje, tako da se ne može odgovoriti sa sigurnošću sve dokle takvi slučajevi pojavljuju.⁴⁷

⁴⁷ www.epo.org, *Asian/china softver*, preuzeto 07.06.2014.

IV MEĐUNARODNE KONVENCIJE I SPORAZUMI U OBLASTI ZAŠTITE INTELEKTUALNE SVOJINE

Konvencija sadrži korpus tzv. minimalnih prava, koje pripadnici zemalja članica mogu ostvarivati neposredno, na osnovu same konvencije u svim zemljama članica Pariske unije, pri čemu su svi izjednačeni u pogledu sa državljanima zemlje u kojoj ostvaruju svoja prava.

4.1. Konvencije u oblast industrijske svojine

Industrijska svojina se odnosi ne samo na trgovinu i industriju, već i na grane poljoprivrednih i ekstraktivnih industrija kao i na sve fabrikovane proizvode.

Prva je Pariska konvencija koja potiče iz 1883. godine. Njena glavna funkcija je zaštita industrijske svojine države. Ova konvencija je od svog nastanka bila nekoliko puta revidirana.⁴⁸

U oblasti industrijske svojine ili u oblasti žigova, uzoraka i oznake, modela i patenata proizvoda, zaključeno je petnaestak međunarodnih konvencija tzv. multilateral-
nih ugovora.⁴⁹

Konvencija o evropskom patentu zaključena je 1973. godine. Glavni cilj zaključivanja konvencije je bio ojačavanje saradnje između evropskih država u oblasti zaštite pronalazaka i namera da se takva zaštita može dobiti u tim državama na osnovu jedinstvenog postupka davanja patenata i ustanovljavanjem jedinstvenih pravila o tako izdatima patentima.

Godine 1994. u Ženevi je zaključena Konvencija o evroazijskom patentu, kao je-
dnostavnijem i ekonomičnijem dobijanju zaštite kada se ona traži u više zemalja, zbog
lakšeg i bržeg pristupa tehničkim informacijama o novim pronalascima.

Evropskom konvencijom o međunarodnoj klasifikaciji patenata iz 1954. godine,
je izvršena međunarodna klasifikacija patenata na koji se nadovezuje Strazburški aran-
žman o međunarodnoj klasifikaciji patenata koji datira iz 1971. godine.

⁴⁸ Besarović, V., (2003), *Savetodavni izveštaj o razvoju pravne zaštite intelektualne svojine u Srbiji u kontekstu zahteva EU procesa stabilizacije i pridruživanja i pristupa WTO, AIA Izveštaj SCEPP-a, br. 1*, Savetodavni centar za ekonomska i pravna pitanja, Beograd, str. 16

⁴⁹ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 376

Što se tiče zaštite i registracije žigova, najznačajniji je Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova iz 1891. god, kada je formirana i Madridska unija.

Haški sporazum o međunarodnom prijavljivanju industrijskih uzoraka i modela je postignut 1925. Godine, dok je 1968. godine postignuta međunarodna klasifikacija uzoraka i modela.

Za poreklo proizvoda je bitan Lisabonski aranžman o zaštiti porekla i njihovom međunarodnom registrovanju. Ovim aranžmanom su se države obavezale da na svojoj teritoriji štite oznake porekla proizvoda drugih zemalja. Oznaka porekla podrazumeva geografsko ime zemlje, regiona ili lokaliteta, koje služe da se označi proizvod koji odande potiče, i čiji su kvalitet i karakteristike isključivo ili bitno prouzrokovani geografskom okolinom, uključujući i prirodne i ljudske faktore.

Sve nabrojane oblasti industrijske svojine bliže su pravno regulisane i zaštićene u okviru TRIPS-a , tj. Sporazumom zaključenim u okviru STO.

4.2. Konvencije u oblasti autorskih i srodnih prava

Savremena autorska zaštita na međunarodnom planu počinje od Bernske konvencije za zaštitu knjiženih i umetničkih dela. Zaključena je još 9. septembra 1886. godine. Značaj ove konvencije se ogleda u zaštiti prava autora umetničkih i književnih dela. U svom sastavu ima oko 140 zemalja članica, konvenciju su retifikovale Rusija 1995. godine i SAD 1989. godine. Od svog osnivanje je revidirana više puta, a poslednji put 1971. godine u Parizu.⁵⁰

Minimalna prava predstavljaju monopolsko pravo autora da iskorišćava svoje delo za sve vreme trajanja autorske zaštite, pravo na zaštitu moralnih i imovinskih prava.

Sve zemlje članice moraju autorima da priznaju sledeća prava: pravo prevođenja uz ograničenje da se u periodu roka od 10 godina od prvog izdavanja dela, to delo ne može prevoditi i bez saglasnosti autora, pravo emitovanja dela, pravo umnožavanja na bilo koji način, u bilo kom obliku, pravo prerađivanja i obrade.

Minimalna prava obuhvataju i minimalne rokove pravne zaštite autorskih dela. Opšti rok koji predviđa konvencija je za života autora i 50 godina posle njegove smrti.

⁵⁰ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizišno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 377

Svetska (univerzalna) konvencija počiva na istim osnovama kao i Bernska konvencija, s' tim što ima za cilj da uvede sistem zaštite prava autora koji bi bio prihvatljiv za sve nacije i koji bi bio dodat svim već postojećim međunarodnim sistemima zaštite radi većeg poštovanja čoveka i razvoja književnosti, umetnosti i nauke.

Ova konvencija je doneta u Ženevi 1952. godine, obuhvata 62 države. Poslednji put je revidirana 1971. godine.

U cilju davanja dodatnih i širih prava autorima, 1996. godine je usvojen WIPO Ugovor o autorskom pravu. Cilj je bio da se u domenu autorskih prava na literarnim i umetničkim delima ustanove nova međunarodna pravila i da se precizira značenje postojećih u skladu sa savremenim tehnološkim, socijalnim, kulturnim i ekonomskim razvojem.

4.3. Svetska organizacija intelektualne svojine (WIPO)

4.3.1. Osnivanje i razvoj organizacije intelektualne svojine - WIPO

Svetska organizacija intelektualne svojine (World Intellectual Property Organization - WIPO) osnovana je 14. jula 1967. godine (počela sa radom 26. aprila 1970. godine), kao jedna od 16 specijalizovanih agencija sistema organizacija UN, u cilju podsticanja korišćenja i zaštite proizvoda ljudskog duha, naučnih, umetničkih i književnih radova (intelektualna svojina).⁵¹

Svoj koren WIPO vezuje za 1883. godinu, kada je usvojena *Pariska konvencija o zaštiti intelektualne svojine* (Paris Convention for the Protection of Intellectual Property), prvi međunarodni ugovor kojim su zaštićena prava industrijske svojine poznata kao izumi (patenti), trgovački znaci i industrijski žigovi.⁵²

Autorska prava (copyright) ušla su na internacionalnu arenu 1886. godine, kada je usvojena *Bernska konvencija o zaštiti književnih i umetničkih dela* (Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works), međunarodni ugovor kojim su zaštićena prava autora romana, kratkih priča, poema, igara, pesama, opera, mjuzikla, sonata, crteža, slika, skulptura i arhitektonskih radova.

Članice Svetske organizacije za intelektualnu svojinu su države potpisnice konvencije o osnivanju WIPO. Svaka država članica bilo koje unije može postati članica

⁵¹ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 378

⁵² www.wipo.int, *World Intellectual Property Organization*, preuzeto 10.06.2014.

WIPO. Članica WIPO može postati i svaka država koja nije članica UN ili neke od specijalizovanih agencija UN. Država može postati članica WIPO i ako je član međunarodne agencije za atomsku energiju, ili je potpisnica Statuta Međunarodnog suda pravde, ili je dobila poziv da postane član od Generalne skupštine WIPO.

Članice WIPO, kao i bilo koje druge specijalizovane agencije UN, mogu biti samo države. Da bi država postala članica WIPO mora da položi instrument ratifikacije ili saglasnosti generalnom direktoru WIPO u Ženevi. Država članica Bernske ili Pariske konvencije može postati članica WIPO samo ako je već prihvatila, ili je trenutno u procesu ratifikacije, minimum administrativnih odredbi Stokholmskog akta Pariske konvencije iz 1967. godine, ili Pariskog akta Bernske konvencije iz 1971. godine.

Na dan 15. avgusta 1998. godine ukupan broj članica WIPO bio je 171 država, od čega su 150 države članice Pariske unije, 131 država članica Bernske unije, i 15 država nije članica ni jedne od navedenih unija.

4.3.2. Pojam i značaj WIPO ugovora o autorskom pravu

WIPO je administrator i depozirat za oko tridesetak međunarodnih ugovora u oblasti intelektualne svojine koju obrazuju više unija, i to:⁵³

- Bernsku uniju
- Parisku uniju
- Madridsku uniju
- Hašku uniju
- Lokarnsku uniju (aranžman o ustanovljenju međunarodne klasifikacije za industrijske uzorke i modele)
- Lisabonsku uniju
- Nicansku uniju
- Budimpeštansku uniju
- Bečku uniju
- PCT uniju (Patent Cooperation Treaty) IPC uniju (zasnovana na Strazburškom aranžmanu o međunarodnoj iklasifikaciji patenata od 24.03.1971. godine)

⁵³ www.wipo.int, *World Intellectual Property Organization*, preuzeto 10.06.2014.

- FRT uniju (Film Treaty – obuhvata Ugovor o međunarodnoj registraciji audiovizuelnih dela od 18.04.1989. godine)⁵⁴

4.3.3. Saradnja WIPO sa UN

WIPO i Ujedinjene nacije su 17. decembra 1974. godine zaključile bolateralni ugovor na osnovu koga je WIPO dobila status specijalizovane agencije Ujedinjenih nacija za intelektualnu svojinu. To je presudno uticalo da zemlje u razvoju u većem broju pridruže međunarodnom sistemu za zaštitu intelektualne svojine, odnosno unijama kojima administrira WIPO. Sa kolikim uspehom WIPO obavlja svoj glavni zadatak – da radi na unapređenju zaštite intelektualne svojine, na pripremanju i zaključivanju novih multilateralnih ugovora iz ove oblasti. Vidi se iz podataka da 15. avgusta 1998. godine ona administrira sa 28 multilateralnih međunarodnih ugovora, od kojih je samo sedam blo zaključeno pre njenog osnivanja.⁵⁵

4.3.4. Aktivnosti WIPO organizacije

Aktivnosti WIPO se mogu grupisati u tri vrste:⁵⁶

1) *Registracione aktivnosti* – podrazumevaju direktnu pomoć podnosiocima prijave i vlasnicima prava na intelektualnu svojinu. Ove aktivnosti se tiču prijema i procesiranja međunarodnih prijava pod Ugovorom o saradnji u oblasti patenata ili za međunarodnu registraciju uzoraka i modela. Aktivnosti se finansiraju kroz honorar koji plaćaju podnosioci prijave i ta sredstva predstavljaju $\frac{3}{4}$ budžeta WIPO

2) *Promocija saradnje između vlada zemalja članica u administriranju intelektualnom svojinom* – ovde su najvažnije aktivnosti saradnje između vlada zemalja članica u administriranju intelektualne svojine, aktivnosti se tiču organizacije, prikupljanja i sortiranja patentne dokumentacije u cilju bolje pregledanosti i lakšeg naknadnog pretraživanja

3) *Samostalne odnosno programske aktivnosti* – velik po obimu, čine ga promovisanje što šireg prihvatanja postojećih međunarodnih sporazuma, ažuriranje, po potrebi, tih sporazuma kroz njihovu reviziju, zaključivanje novih sporazuma i organizacija i učešće u razvojno kooperativnim aktivnostima.

⁵⁴ Dašić, D., (2007), *Principi ekonomije*, Univerzitet BK, Beograd, str. 240

⁵⁵ www.projuris.org, *Intelektualna svojina*, preuzeto 03.06.2016.

⁵⁶ www.wipo.int, *World Intellectual Property Organization*, preuzeto 10.06.2014.

Sve ove aktivnosti predstavljaju samo sredstvo ka ostvarenju osnovnih ciljeva WIPO, da štiti intelektualnu svojinu na svetskom nivou, u cilju stimulisanja industrijskog i kulturnog razvoja zemalja, da podstiče kreativan rad i da olakša transfer tehnologije i širenje književnih i umetničkih dela.

4.3.5. Studije WIPO o uticaju industrija zasnovanih na autorskom pravu

Svetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO), svake godine pravi studiju o tome kakav je uticaj industrija zasnovanih na autorskom pravu na bruto društveni proizvod zemalja i njihovu zaposlenost. Poslednja studija, koja je rađena 2012. godine, pokazuje da autorsko pravo ima sve veći i veći doprinos u stvaranju bruto društvenog proizvoda. U proseku, industrije zasnovane na autorskom pravu doprinose sa 4-6.5% bruto društvenog proizvoda, dok je u tehnološki i ekonomski najrazvijenijim zemljama taj procenat veći. Na primer u Sjedinjenim Američkim Državama i Australiji taj procenat ide iznad 10%, dok je u Južnoj Koreji nešto iznad 8%. Tipično je da zemlje koje su prošle kroz brz ekonomski rast imaju veći procenat učešća "autorskih industrija" u bruto društvenom proizvodu nego zemlje koje se sporije razvijaju. Od zemalja u našem okruženju, Mađarska se izdvaja kao zemlja u kojoj je doprinos autorskih industrija u bruto društvenom proizvodu najviši i iznosi nešto malo manje od 7%.

Studija Svetske organizacije za intelektualnu svojinu daje i odgovor na pitanje koliko industrije zasnovane na autorskom i srodnim pravima zapošljavaju ljudi. U proseku, 5.9% od ukupnog broja zaposlenih, radi u spomenutim industrijama. Od evropskih zemalja u kojima je studija rađena, najveći broj zaposlenih u industrijama zasnovanim na autorskom pravu je u Mađarskoj, nešto iznad 7%, dok je u Sloveniji taj broj nešto malo manji od spomenutih 7%, a u Bugarskoj i Hrvatskoj taj broj je nešto niži od 5%.

U okviru industrija i delatnosti koje u potpunosti počivaju na autorskom pravu, daleko najveći doprinos u stvaranju bruto društvenog proizvoda daje industrija štampanih izdanja, knjiga i drugih štampanih publikacija, čak 40.46%, a za njom slede industrija softvera i baza podataka sa 23.19%, delatnosti u oblasti radija i televizije sa 12.8%, dok filmska industrija učestvuje sa 4.07% a muzička sa 5.7%.⁵⁷

⁵⁷ www.wipo.int, *Creative industry*, preuzeto 09.06.2014.

4.3.6. Međunarodni ugovori iz oblasti intelektualne svojine

• *Međunarodni ugovori iz oblasti intelektualne svojine*⁵⁸

- Konvencija o osnivanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu
- Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS sporazum)

• *Međunarodni ugovori iz oblasti autorskog i srodnih prava*⁵⁹

I Međunarodni ugovori iz oblasti autorskih prava

- Bernska konvencija o zaštiti književnih i umetničkih dela
- Svetska (univerzalna) konvencija o autorskom pravu
- WIPO – ugovor o autorskom pravu

II Međunarodni ugovori iz oblasti srodnih prava

- Međunarodna konvencija o zaštiti umetnika, izvođača, proizvođača fonograma, I ustanova za radio-difuziju Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od neovlašćenog umnožavanja njihovih fonograma (Ženevska konvencija)

- Konvencija o distribuiranju signala za prenos programa preko satelita WIPO ugovor o interpretacijama i fonogramima

• *Međunarodni ugovori iz oblasti industrijske svojine*⁶⁰

I Međunarodni ugovori o zaštiti patenata

- Pariska konvencija o zaštiti industrijske svojine
- Ugovor o saradnji u oblasti patenata (PCT)
- Strazburški aranžman o međunarodnoj klasifikaciji patenata
- Budimpeštanski sporazum o međunarodnom priznanju depozita mikro-organizama radi postupka patentiranja

- Konvencija o Evropskom patentu (KEP)

- Konvencija o Evroazijskom patentu

II Međunarodni ugovori o zaštiti modela i uzoraka (industrijskog dizajna)

- Haški sporazum o međunarodnom prijavljivanju uzoraka i modela
- Lokarnski aranžman o ustanovljenju međunarodne klasifikacije industrijskih uzoraka i model

⁵⁸ Jelisavac, S., (2004), *Međunarodno regulisanje prava intelektualne svojine*, Izvorni naučni rad, Vol. LVI, br. 2-3, str. 3

⁵⁹ Isto

⁶⁰ Isto

III Međunarodni ugovori o zaštiti žiga

- Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova
- Protokol uz Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova
- Nicanski aranžman o međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga radi registrovanja žigova
- Bečki sporazum o ustanovljenju međunarodne klasifikacije figurativnih elemenata žigova

- Ugovor o žigovnom pravu

IV Međunarodni ugovori o zaštiti oznaka porekla

- Madridski sporazum o suzbijanju lažnih oznaka porekla na proizvodima
- Lisabonski aranžman o zaštiti oznaka porekla i njihovom međunarodnom registrovanju

V Ostali međunarodni ugovori iz oblasti industrijske svojine

- Ugovor o intelektualnoj svojini u vezi industrijske svojine
- Međunarodna konvencija o zaštiti novih biljnih sorti.⁶¹

4.4. Donošenje, struktura i strateška opredeljenja TRIPS sporazuma

Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine⁶² postignut je na tzv. Urugvajskoj rundi pregovora u GATT-U (prerastao u trgovinsku organizaciju), koja je otpočela 1986. godine, a okončana već 1993. godine, s' tim što su pored TRIPS sporazuma, postignuti i sporazumi u vezi sa međunarodnom trgovinom. Ovom rundom pregovora sup o prvi put obuhvaćene i na multilateralnoj osnovi razmatrane mere zaštite prava po osnovu trgovine intelektualnim uslugama.

Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine, uključujući i trgovinu krivotvorenom robom, čini aneks 1 C Sporazuma iz Markeša, koji se ustanovljava Svetska trgovinska organizacija. Sporazum iz Markeša je zaključen 15. aprila 1994. godine, a stupio je na snagu 1. januara 1995. godine.

⁶¹ Jelisavac, S., (2004), *Međunarodno regulisanje prava intelektualne svojine*, Izvorni naučni rad, Vol. LVI, br. 2-3, str. 4

⁶² Besarović, V., Žarković, B., (2009), *Intelektualna svojina – međunarodni ugovori*, Beograd, str.420.

Zemlje članice Svetske trgovinske organizacije pristupanjem Sporazumu o osnivanju obavezale su se da prihvate i Sporazum o trgovinskim aspektima prava na intelektualnu svojinu.

Osnovna namera TRIPS-a je da smanji poremećaje i smetnje u međunarodnoj trgovini, uzimajući u obzir potrebu za unapređenjem efikasne i odgovarajuće zaštite prava intelektualne svojine, ali tako da ova regulative ne postane barijera slobodnoj trgovini, već da bude njen podsticaj.

Ovim sporazumom je učinjen napor da se sporovi vezani za trgovinske aspekte prava intelektualne svojine rešavaju putem multilateralnih postupaka.

Članice TRIPS-a mogu, ali nisu obavezne, da primene u svom zakonodavstvu obimniju zaštitu nego što se to zahteva ovim sporazumom, pod uslovom da takva zaštita nije u suprotnosti sa odredbama ovog sporazuma. Članice su slobodne da same odrede odgovarajući način primenjivanja odredbi ovog sporazuma u okviru svog vlastitog pravnog sistema i prakse.

Ovim sporazumom se insistira na saradnji između Svetske trgovinske organizacije i Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO), kao o između drugih međunarodnih organizacija koje se bave ovom oblašću.

TRIPS sporazum sadrži sedam delova:⁶³

I deo: Opšte odredbe i osnovni principi

II deo: Standardi vezani za važenje, obim, korišćenje prava intelektualne svojine

1. Autorsko pravo i srodna prava
2. Žigovi
3. Geografske oznake
4. Industrijski modeli i uzorci
5. Patenti
6. Šeme (topografije) integrisanih kola
7. Zaštita neotkrivenih informacija
8. Kontrola prakse ograničavanja konkurencije u ugovorima o licenci

III deo: Sprovođenje prava intelektualne svojine

1. Opšte obaveze

⁶³ Besarović, V., Žarković, B., (2009), *Intelektualna svojina – međunarodni ugovori*, Beograd, str.420.

2. Građanski i upravni postupci i pravna sredstva
3. Privremene mere
4. Specijalni zahtevi koji se odnose na mere na granici
5. Krivični postupci

IV deo: Sticanje i održavanje prava intelektualne svojine i odgovarajući inter-partes postupci

V deo: Sprečavanje i rešavanje sporova

VI deo: Prelazne odredbe

VII deo: Institucionalne odredbe, završne odredbe.

Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine se, kao i ostali sporazumi u okviru Svetske trgovinske organizacije, zasniva na dva osnovna principa:⁶⁴

- Obaveza poštovanja nacionalnog tretmana na osnovu koje se u oblasti zaštite intelektualne svojine priznaje jednak tretman domaćem i stranom subjektu. Svaka članica se obavezuje da neće dati nepovoljniji tretman stranim državljanima u odnosu na svoje državljane po osnovu njihovog prava na intelektualnu svojinu. Ovo je tzv. princip nediskriminacije

- Klauzula najpovlašćenije nacije kojom se predviđa da svaka prednost, olakšica, privilegija, ili imunitet koji jedna članica WTO odobrava drugoj u domenu ostvarenja prava i trgovine pravom na intelektualnu svojinu, mora bezuslovno i odmah da se proširi na ostale članice.

Ove klauzule pokrivaju suštinske standard zaštite kao i pitanja koja se tiču raspoloživosti, sticanja, obima, održavanja i sprovođenja prava na intelektualnu svojinu kao i pitanja upotrebe prava na intelektualnu svojinu. Klauzula najpovlašćenije nacije zabranjuje diskriminaciju između stranih država (državljana).

Osnovni ciljevi koji se tiču intelektualne svojine nalaze se u Preambuli, koja predstavlja projekciju glavnih ciljeva Urugvajске runde pregovora, i oni su izneti u ministarskoj deklaraciji u Punta del Esteu 1986. godine i srednjoročnom pregledu 1988/1989. godine.

Ovi ciljevi uključuju redukciju distorzija i smetnji u međunarodnoj trgovini i promociju efikasne i adekvatne zaštite intelektualne svojine, tako da ona sama po sebi ne postane barijera slobodnoj trgovini.

⁶⁴ Unković, M., (2010), *Međunarodna ekonomija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 71

Zaštita i primena prava na intelektualnu svojinu treba da podstiče tehnološke inovacije, transfer, širenje tehnologije, da ima pozitivne efekte na proizvođače i korisnike tehnološkog know-how, a da pri tome povoljno utiče na ukupno socijalno i ekonomsko bogatstvo društva.

Prava na intelektualnu svojinu treba da balansiraju pružanje prava i poštovanje obaveza. Sporazum predviđa da članice potpisnice imaju prava da na svojoj teritoriji spreče zloupotrebu prava na intelektualnu svojinu, pri čemu se dozvoljava primena svih mera za zaštitu javnog dobra i interesa, ako one nisu protivne odredbama sporazuma.

Predviđanja su da će se u narednom period nastaviti trend sve većeg ulaganja u oblasti istraživanja i razvoja. Rezultat su sve naprednije, efikasnije, funkcionalnije, i uspešnije kreacije ljudskog uma. Smatra se da će u budućnosti postojati potreba za efikasnom zaštitom uložених finansijskih sredstava i uloženog znanja i za podsticanjem međunarodne saradnje na ovom polju. Zbog toga sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine predstavlja najbolje rešenje koje je ovo doba moglo da ponudi, a ujedno i dobru bazu za dalju nadogradnju.

4.5. Sporazum između svetske trgovinske organizacije i svetske organizacije za intelektualnu svojinu

Svetska organizacija za intelektualnu svojinu i Svetska trgovinska organizacija, u želji da uspostave obostrano korisne odnose i sa ciljem da se oni precizno definišu, odlučile su da formalno naprave sporazum o kooperaciji. U Ženevi, 22. decembra 1995. godine predstavnici ove dve organizacije su potpisali Ugovor o saradnji sa između WTO i WIPO.⁶⁵

Ugovor o saradnji WTO i WIPO obuhvata saradnju na sledećim poljima:⁶⁶

- Olakšavanje pristupa zakonima Svetske organizacije za intelektualnu svojinu od strane članica WTO, i obratno
- Međusobno omogućavanje pristupa bazama podataka obe organizacije
- Olakšavanje pristupa zakonima Svetske organizacije za intelektualnu svojinu, Sekretarijata WTO i Saveta TRIPS sporazuma

⁶⁵ Na engleskom jeziku: Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement).

⁶⁶ Besen, S & Raskind, L, (1991.), *An Introduction to the Law and Economics of Intellectual property*, Journal of Economic perspectives, Basel, pp 3

- Sekretarijat WTO će proslediti kopije uredbi i ugovora koje on primi od svojih članica
- Prevođenje zakona i drugih pravnih akata.

Međunarodni biro WIPO će sekretarijatu WTO pružiti sve informacije koje su proistekle iz komunikacije biroa i neke članice WTO.

Ugovor o saradnji na sprovođenju Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine, između ostalog, utvrđuje potrebu pravno-tehničke pomoći zemljama u razvoju. Međunarodni biro će omogućiti zemljama u razvoju WTO članicama, koje nisu članice WIPO, istu pravnu i tehničku pomoć, koju obezbeđuje članicama WIPO. Sekretarijat WTO, sa druge strane, omogućuje zemljama u razvoju, članicama WIPO, koje nisu članice WTO, istu tehničku kooperaciju u vezi TRIPS sporazuma, kao što je pruža zemljama u razvoju članicama WTO. Međunarodni biro i Sekretarijat WTO će poboljšati saradnju i zajedničkim snagama pružiti pomoć zemljama u razvoju i nerazvijenim zemljama u vezi implementacije i sprovođenja TRIPS sporazuma. Iz navedenih razloga ova dva organa biće u neprestanom kontaktu i razmenjivaće informacije.⁶⁷

Amandmane na ovaj ugovor mogu podneti obe članice, a usvajanje se vrši pristankom i WIPO i WTO. Ukoliko jedna strana ugovornica da pismeno obaveštenje drugoj o želji za ukidanjem ugovora, u roku od godinu dana od prijema obaveštenja ovaj ugovor će se raskinuti.

⁶⁷ Besen, S & Raskind, L, (1991.), *An Introduction to the Law and Economics of Intellectual property*, Journal of Economic perspectives, Bassel, pp 4

V INSTITUCIONALNA I NORMATIVNA ZAŠTITA PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE

Upravljanje pravima intelektualne svojine (eng. Intellectual Property Right-IPR), na nivou preduzeća treba da bude usmeravano odgovarajućom IPR strategijom, integrisanom u ukupni poslovni plan preduzeća. IPR strategija može biti ofanzivna, defanzivna ili kombinacija ova dva u zavisnosti od poslovnih i tržišnih okolnosti. Kreiranje i implementacija IPR strategije pretpostavlja kontinualnu analizu tržišnih potreba, nivoa i stope tehnološkog razvoja, te snaga i slabosti preduzeća i konkurenata.

5.1. Strategija intelektualne svojine na nivou preduzeća

Nacionalni sistemi intelektualne svojine imaju mnogo i sličnosti i razlika između različitih država, s' toga IPR strategija treba da bude usmerena ka ovim razlikama pravnih sistema. Ove razlike se odnose na jezik, standarde za dobijanje patenata ili zaštitnih žigova, zatim aktivnosti i prepreke procesa patentiranja i njegove primene, a koje se odnose na pregovaranja, kriminalne prepreke, obime falsifikovanja i piraterije, obaveze licenciranja i druga ograničenja.

Možemo izdvojiti neke od osnovnih karakteristika IP sistema u određenim državama, tako na primer Amerika, Evropa, Japan imaju najhači i najstariji IP sistem. Brazil, Rusija, Indija i Kina su unapredile do maksimuma delatnost patenata i zaštitnih žigova. Njemanje razvijene zemlje prezentuju jedinstvenu praksu u kojoj je prava intelektualne svojine taško zaštititi i inovacije su na mnogo nižem nivou nego kod bogatih i razvijenih zemalja. No bez obzira na ove različitosti, nacionalni propisi o patentima, žigu i topografiji treba da budu harmonizovani sa odredbama TRIPS sporazuma.⁶⁸

Preduzeće bi trebalo da ima viziju o tome šta želi u budućnosti, te shodno tome da odredi značaj intelektualnih resursa za postizanje dugoročnih, strategijskih ciljeva i eventualni doprinos ostvarenju poslovne vizije. Takođe u upravljanju intelektualnom svojinom, kao intelektualnih resursom, treba napraviti razliku upotrebe intelektualne svojine u defanzivne svrhe (zaštita inovacija) i ofanzivne (konkurentske, odnosno komercijalne svrhe). U konkurentske svrhe se intelektualna svojina koristi za ulazak na tržište, kao i sprečavanje da konkurentska preduzeća ojačaju svoju poziciju na određeno-

⁶⁸ Vedrina, D., Horvatić, K., Smiljanić, D., Marošević, G. (1998) *Autori i njihova prava*. Svijetlost, Zagreb, str. 194

nom segmentu. U komercijalne svrhe, cilj je nuditi elemente intelektualne svojine drugima, u što većem obimu, radi maksimiziranja profita i prihoda.

Značajan element IPR strategije jednog preduzeća treba da bude i mogućnost sprečavanja i konstantnog suočavanja sa prekršiocima prava intelektualne svojine. Nakon što je jedno preduzeće uložilo trud i imalo troškove kako bi zaštitilo svoje inovacije, treba da ima i dobro isplaniranu strategiju kako bi sprečilo da konkurenti eventualno kopiraju, imitiraju, ili na drugi način prekrše njihova prava intelektualne svojine. Prava intelektualne svojine koja su prekršena i ne mogu se povratiti su bezvredna.

IPR strategija se menja razvojem jednog preduzeća. Male firme zaštićuju samo nekoliko ključnih invencija, pri čemu se oslanjaju na neformalnu zaštitu tamo gde je to moguće. Ova preduzeća se radije opredeljuju za poslovne tajne nego za patente i obično biraju najjednostavnije i najjeftinije postupke za zaštitu svojih poslovnih tajni, koristeći poverljive sporazume i ugovore koje neće otkriti drugima. Razlog zašto se retko opredeljuju za patent je taj što sticanje iziskuje veće troškove. Takođe firme u početnoj fazi rasta i razvoja nemaju specijalizovan IP menadžment. Srednja preduzeća šire svoj proizvodni portfolio, proširuju svoje patente u druge države, registruju zaštitni žig preduzeća i mnoge firme u ovom periodu zapošljavaju izvršno veće sastavljeno od eksperata za intelektualnu svojinu i advokata za upravljanje IP strategijom. Velika preduzeća sa nekoliko stotina zaposlenih, imaju nekoliko portfolia patenata u različitim tehnologijama i industrijama, licencirane i primenjene žigove, autorskih dela ili poslovnih tajni i imaju specijalizovane menadžment timove za upravljanje intelektualnom svojinom.

5.2. Kontrola monopolske prakse u ugovorima u licenci

Licenciranje, u najširem smislu označava transfer elemenata tehnologije i proizvoda pregovaranjem i ugovaranjem. Predstavlja pravo korišćenja ugovorenih zaštićenih i nezaštićenih elemenata tehnologija/proizvoda u određenom vremenskom periodu za određenu tehnologiju. Licenciranjem, kako davalac licence tako i primalac povećava vrednost kompanije uvećanjem kapitala, tehnološkog nivoa znanja, ugleda i renomea. Pored toga, licenciranje obezbeđuje stvaranje novih poslovnih veza i mogućnosti.⁶⁹

⁶⁹ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 386

Prednost davanja licence obuhvata:⁷⁰

- osvajanje novog tržišta na kome kompanija nije aktivna
- ispitivanje mogućnosti osnivanja nove filijale
- ispitivanje mogućnosti višeg stepena saradnje
- osnivanje novog tržišta uz manja ulaganja korišćenjem prodajne mreže domaće kompanije
- redukovanje rizika od neuspeha kod plasmana novog proizvoda na novom tržištu radi plasmana drugih proizvoda
- dobijanje sredstava potrebnih za završavanje finansiranja započetih istraživanja ili investicija
- mogućnost dobijanja drugog proizvoda/tehnologije za uzvrat

Licenciranje podrazumeva troškove i rizičan profit, naročito u slučaju ranog licenciranja. Za svrhe vrednovanja, nematerijalna dobra se moraju jasno identifikovati i izdvojiti od ostalih dobra koja se koriste u poslovnim procesima. Nematerijalna dobra koja postoje, ali nisu posebno identifikovana su uključena u goodwill.

Goodwill predstavlja budući uspeh koji bi došao zbog neidentifikovanog kapitala koji ne može individualno da se identifikuje, niti može da se specijalno prepozna.

Nematerijalna dobra bi trebalo da proizvode neke merljive vrednosti ekonomske koristi njihovim vlasnicima, i ovakva ekonomska korist bi mogla biti u obliku povećanja prihoda ili uštede troškova.

Korišćenje digitalnih mogućnosti internet sistema moguće je napraviti kopije koje se nazivaju „warez kopijama” ili „hakovanim kopijama”. Ljudi koji prave „warez” kopije, ljudi koji vode „warez” sajtove i ljudi koji preuzimaju te kopije i koriste ih su prekršioc i autorskih prava: nezakonite „specijalne ponude” od hardverskog prodavca: hardver prodavac prodaje kompjuter sa instaliranim softverom, ali to je softver bez licence; pravljenje nezakonite kopije softvera na CD-ovima, ili nečemu sličnom, radi davanja nekom drugom; • falsifikovanje: pravljenje nezakonite kopije softvera na CD-ovima, ili nečemu sličnom, za komercijalnu svrhu, i prodavanje istih pod izgovorom da su to zakonite kopije. Ako je softver koji se prodaje na znatno sniženoj ceni, moguće je da je falsifikovan.

⁷⁰ Đurović R., Stakić, B., (1991), Zaključivanje spoljnotrgovinskih ugovor E k Sport pres, Beograd, str. 281

5.3. Zaštita neotkrivenih informacija (know-how)

Organizovane kompanije imaju stratešku postavku menedžmenta intelektualne svojine. Pre svega procenjuju da li će štititi patentom novu tehnologiju/proizvod, vodeći računa o tome da je patent teritorijalno pravo vremenski ograničeno i da je patentni spis dostupan javnosti, ili će se odlučiti za know-how.

Know-how predstavlja tajno znanje i iskustvo koje je tajna kompanije i koja se može razotkriti partnerima kao deo licence uz obavezu čuvanja tajnosti. Dominira u odnosu na druge načine transfera tehnologije. Fizička i pravna lica mogu sprečiti da se informacije koje su na osnovu zakona u njihovoj kontroli otkrivaju drugima, stižu od strane drugih lica, ili koriste bez njihove saglasnosti na način koji je protiv dobronamernih poslovnih običaja.⁷¹

U ovaj oblik međunarodnog transfera spada i tzv. međunarodna tehnološka pomoć i razmena informacija kao skup sređenih podataka.

5.4. Pokretanje sudskih sporova

Članice će obezbediti da postupci za ostvarivanje prava, navedenih u Sporazumu budu primenjivi na osnovu njihovih zakona, tako da se omogući efikasna akcija protiv bilo koje radnje kojom se vrši povreda prava intelektualne svojine obuhvaćene sporazumom.⁷²

Postupci će se primenjivati tako da se izbegne stvaranje prepreka legalnoj trgovini i da se obezbede zaštitne mere protiv njihove zloupotrebe.

Sudski organi su ovlašćeni da, u slučaju kada strana dostavi razumno dostupne dokaze koji u dovoljnoj meri podržavaju njene zahteve i kada navede konkretne relevantne dokaze koji u dovoljnoj meri podržavaju njene zahteve, a koji se nalaze pod kontrolom suprotstavljene strane, da naredi da te dokaze suprotna strana podnese, pod uslovima koji u odgovarajućim slučajevima osiguravaju zaštitu poverljive informacije.

Sudski organi imaju ovlašćenje da nalože, oblikom privremene mere, strani da prestane sa povredom prava. Takođe su ovlašćeni da nalože učiniocu prekršaja da plati

⁷¹ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 385

⁷² Đorđević, M., Đorđević, Đ. (2010) *Krivično pravo sa osnovama privrednoprestupnog i prekršajnog prava*, Beograd, str. 38

titular prava obeštećenje dovoljno da kompenzira povredu koju je titular pretrpeo usled povrede njegovog prava intelektualne svojine od prekršioca.⁷³

Sudski organi su ovlašćeni da nalože da se roba za koju su utvrdili da vređa prava, bez bilo kakve nadoknade povuče iz trgovinskih tokova na način kojim se neće naneti šteta titularu prava.

5.5. Posebni zahtevi u vezi sa pograničnim merama

Članice će, u skladu sa sporazumom usvojiti postupke koji će omogućiti titular prava, koji ima opravdane raloge da sumnja da može doći do uvoza robe sa krivotvorenim žigom ili robe proizvedene na osnovu nezakonitog prisvajanja autorskih dela, da podnese pismeni zahtev nadležnim upravnim ili sudskim organima da carinski organi obustave puštanje takve robe u slobodan promet.

Svaki titular prava, koji pokrene propisane postupke mora da dostavi odgovarajuće dokaze koji će uveriti nadležne organe da, postoji povreda njegovog prava intelektualne svojine i da dostavi detaljan opis robe kako bi je carinski organi mogli lako prepoznati.

Nadležni organi su ovlašćeni da od podnosioca zahtevaju da pruži garanciju da zaštiti tuženog i nadležne organe i da spreči zloupotrebu. Garancija ili ekvivalentno obezbeđenje treba da bude takvo da ne odvrća od korišćenja ovih postupaka.

Uvoznik i podnosilac zahteva će odmah biti obavešteni o suspenziji puštanja robe u slobodan promet. Pravna sredstva koja stoje na raspolaganju uključice kaznu zatvora i/ili novčane kazne koje su dovoljno visoke da služe kao mera odvrćanja. Može doći i do oduzimanja, zaplene i uništavanja robe.

Uprava carina ima ključnu ulogu u sprovođenju tzv. mera na granici, koje su predviđene Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (1994), kaoi Uredbama EU br. 1383/2003 i 1891/2004. Reč je o merama čiji je cilj sprečavanje uvoza, izvoza i tranzita robe kojom se povređuju prava intelektualne svojine. Nadležnost za sprovođenje ovih mera utvrđena je Carinskim zakonom.⁷⁴

⁷³ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizišno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 385

⁷⁴ Carinski zakon („Službeni glasnik RS”, broj 18/10)

VI ZAŠTITA INTELEKTUALNE SVOJINE U SRBIJI

Jedan od najvećih problema sa kojim se svet suočava je pronalaženje puta i načina da se zaštiti intelektualna svojina. Što se više razvijamo, tu nam se ova potreba snažnije nameće. Trebalo bi postaviti konačan cilj da dođemo do propisa koji bi bili bar toliko precizni, koliko je to slučaj kod vlasništva nad opipljivim stvarima.⁷⁵

6.1. Istorijat zaštite prava intelektualne svojine u Srbiji

Tradicija u zaštiti industrijske svojine na prostoru Srbije duža je od jednog veka. Kraljevina Srbija je bila jedna od 11 država koje su potpisivanjem Pariske konvencije o zaštiti industrijske 1883. osnovale tzv. Parisku uniju. Već 1884. u Kraljevini Srbiji doneti su prvi zakoni iz oblasti zaštite industrijske svojine (Zakon o fabričkim i trgovačkim žigovima i Zakon o industrijskim mustrama i modelima).⁷⁶

Posle Prvog svetskog rata, novonastala država, Kraljevina SHS je, kraljevskom uredbom, 15. novembra 1920. osnovala upravu za zaštitu industrijske svojine i tako ispunila obavezu iz Pariske konvencije o osnivanju jedne uprave koja će se baviti priznavanjem prava industrijske svojine i izdavati službeni glasnik u kojem će ta prava objavljivati. Današnji zavod za intelektualnu svojinu je pravni sledbenik te uprave.

Kraljevina Srbija je u XIX veku imala dva zakona iz oblasti industrijske svojine: Zakon o fabričkim i trgovinskim žigovima i Zakon o zaštiti mustara i modela (1884. g.)

Kraljevina Srbija je još pre toga u trgovinskim ugovorima imala bilateralno regulisana pitanja zaštite industrijske svojine.

Institucija nadležna za poslove intelektualne svojine je do danas pretrpela veći broj promene naziva:

- Uprava za zaštitu industrijske svojine (1920)
- Savezna uprava za pronalazaštvo (1948)
- Savezni ured za patente (1953)
- Savezna uprava za ptente (1956)

⁷⁵ Milost F. (2001), *Računovodstvo človeških zmožnosti*, Visoka šola za management, Koper, slovenija, str. 63.

⁷⁶ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 394

- Uprava za patente (1958)
- Savezni zavod za za patentne (1967)
- Savazni zavod za intelektualnu svojinu (1994)
- Zavod za intelektualnu svojinu (1996)

Zavod učestvuje na zasjedanjima upravnih tela WIPO i na njenim konferencijama, učestvuje na zasjedanjima stalnih i privremenih komiteta eksperata WIPO-a, učestvuje na sastancima radnih grupa WIPO, učestvuje na WIPO seminarima i drugi oblicima saradnje u organizaciji WIPO.

Nastavljajući pravni kontinuitet prethodnih država i uvažavajući suštinu prava intelektualne svojine, sve države i režimi na prostoru nekadašnje Jugoslavije su oblast industrijske svojine i autorskog prava regulisali na nivou centralne vlasti.

Takvo stanje održalo se sve do usvajanja Ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora 4. februara 2003. Tada je došlo do podele nadležnosti, tako da je državna zajednica imala ovlašćenje za donošenje propisa koji će materijalno regulisati pojedina prava intelektualne svojine, dok je sprovođenje tih prava preneto u nadležnost republika članica, odnosno Republike Srbije i Republike Crne Gore.

Skupština Srbije i Crne Gore usvojila je u 2004. godini pet novih zakona iz oblasti intelektualne svojine: Zakon o patentima (2. jula 2004), Zakon o autorskom i srodnim pravima, Zakon o žigovima, Zakon o pravnoj zaštiti dizajna i Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola (sve 24. decembra 2004) i 2006. godine Zakon o oznakama geografskog porekla. Ovi zakoni su doneti u postupku potpunog usklađivanja propisa sa zahtevima Svetske trgovinske organizacije, odnosno Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPs sporazuma), kao jednog od ključnih sporazuma na kojima počiva Svetska trgovinska organizacija.

Svi zakoni usklađeni su i sa odgovarajućim međunarodnim konvencijama kojima je pristupljeno od poslednje velike revizije zakona iz ove materije, koja je obavljena u periodu od 1995. do 1998. godine. Posebno je vođeno računa da novi zakoni budu usklađeni sa odgovarajućim propisima EU. Od 03. juna 2006. godine Republika Srbija je samostalna država koja i dalje primenjuje ove ranije donete zakone iz oblasti intelektualne svojine.⁷⁷

⁷⁷ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizijsko poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 394

6.2. Stanje zaštite intelektualne svojine u Republici Srbiji

Naša zemlja može da se pohvali veoma dugom istorijom zaštite intelektualne svojine koja počinje još u 19. veku. Već naredne 1884. godine, Kraljevina Srbija je donela i prve nacionalne propise iz oblasti znakova razlikovanja.⁷⁸

Intelektualna svojina je skup prava koja se odnose na:

- književna, umetnička i naučna dela,
- interpretacije umetnika interpretatora, fonograme, videograme, emisije,
- pronalaskes u svim oblastima ljudske aktivnosti,
- naučna otkrića,
- industrijske uzorke i modele,
- fabričke, trgovačke i uslužne žigove, kao i trgovačka imena i trgovačke nazive,
- zaštitu od nelojalne utakmice i sva druga prava vezana za intelektualnu aktivnost u industrijskoj, naučnoj, književnoj i umetničkoj oblasti.⁷⁹

Danas Srbija ima kvalitetne zakone iz ove oblasti, potpisnica je najvažnijih međunarodnih ugovora iz domena industrijske svojine i autorskog i srodnih prava i ima stalnu i dobru saradnju sa najvažnijim međunarodnim institucijama ove vrste, pre svega sa Svetskom organizacijom za intelektualnu svojinu (World Intellectual Property Organization: WIPO) i Evropskim zavodom za patente (European Patent Office: EPO).

Zaštita intelektualne svojine značajna je i za naše pridruživanje Evropskoj Uniji i Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Član 75. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju predviđa da će Republika Srbija “preduzeti sve neophodne mere kako bi najkasnije 5 godina od stupanja na snagu ovog Sporazuma obezbedila nivo zaštite intelektualne, industrijske i komercijalne svojine koji je sličan nivou koji postoji u Zajednici, uključujući i delotvorna sredstva za sprovođenje tih prava”.

U izveštaju koji je Evropska komisija objavila 10. oktobra 2012. godine, a koji se tiče napretka Srbije u evropskim integracijama, naša zemlja je dobila veoma dobru ocenu kada je reč o zaštiti intelektualne svojine. Rečeno je pored ostalog da imamo veoma dobre propise iz ove oblasti koji su u najvećoj mogućoj meri unifikovani sa propi-

⁷⁸ Marić, V., (2010), *Zaštita-intelektualne-svojine-u-Srbiji*, Centar za istraživanje kreativne ekonomije, Beograd, str. 17

⁷⁹ www.preduzetnickiservis.rs, *Intelektualna-svojina-i-zastita*, preuzeto 10.06.2014.

sima iz Evropske Unije. S druge strane, svega dva meseca nakon mišljenja Evropske komisije, donet je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima koji sadrži izvesna rešenja koja su od strane Evropske komisije i Sjedinjenih Američkih Država ocenjena kao suprotna međunarodnim obavezama Republike Srbije i ocenjena kao korak unazad. Tu se pre svega misli na ukidanje “muzičkog dinara” za zanatske radnje u Srbiji. Suprotno široko rasprostranjenom uverenju da je na ovaj način država ukinula još jedan nepravedan “državni namet” koji je gušio našu privredu, istina je da su zapravo suspendovana privatna prava jedne društvene grupe – autora i nosilaca autorskog i srodnih prava, u korist druge društvene grupe – vlasnika zanatskih radnji. Ta odredba bi imala opravdanje kada bi se ograničila na stare zanate, jer država ima interes da podrži ono što predstavlja deo njene istorije i kulturnog identiteta, a takođe to ne bi predstavljalo nikakav značajan gubitak za naše autore i nosioce srodnih prava. Ali isto tako opšte mišljenje je da nije društveni interes da se uzme od kompozitora, da bi se dalo vlasnicima frizerskih salona, salona lepote, pedikirima i tako dalje. U jednoj anketi koja je prošle godine sprovedena u Velikoj Britaniji, pokazalo se da 82% ispitanika radije ide u frizerske salone u kojima se pušta muzika, nego tamo gde muzike nema. Muzika je sredstvo za podizanje nečijeg profita, način da se privuče klijent, a ne samo sredstvo da se radna atmosfera učini prijatnijom za zaposlene i klijente.

Spomenute izmene Zakona o autorskom i srodnim pravima⁸⁰ donose međutim i neke dobre novine. Od posebnog značaja je pre svega odredbu koja kaže da su “emiteri radio i televizijskog programa dužni da vode elektronsku evidenciju emitovanja i reemitovanja autorskih dela”, a da će “nadzor nad vođenjem elektronske evidencije vršiti Republička radiodifuzna agencija”.

Kvalitetan sistem kolektivnog ostvarivanja prava nigde ne počiva isključivo na organizacijama. Da bi spomenuti sistem zaista funkcionisao i ispunio svoju društvenu funkciju, neophodno je da organizacije imaju dobro organizovane i uređene odnose sa korisnicima, pre svega sa emiterima. Evidencija o emitovanim delima (košuljice) koje emiteri šalju organizacijama od suštinskog su značaja za pravičnu i transparentnu raspodelu ubranih naknada u organizacijama. Član 184. Zakona o autorskom i srodnim pravima i inače predviđa da se raspodela naknada mora temeljiti na preciznim podacima o iskorišćavanju predmeta zaštite, a to su košuljice. Čuvanje elektronske arhive

⁸⁰ Zakon o autorskim i srodnim pravima, (Sl. gl. Br. 104/2009, 99/2011, 119/2012)

korišćenih autorskih dela od strane emitera trebalo bi da garantuje podudarnost između one muzike koja je uneta u softver u organizaciji i onoga što je stvarno emitovano. Kada organizacija obračuna nekom svom članu određeni iznos autorskih tantijema, u pojedinačnom obračunu vidi se koje su od njegovih pesama emitovane. Ukoliko postoji sumnja da su te pesme zaista emitovane u toj meri, to će biti provereno kroz uvid u elektronsku arhivu emitera. To će biti način da se proverí da li se u organizaciji zaista u softver unose oni podaci koji su dobijeni od emitera. Takođe, ova odredba će doprineti i većoj transparentnosti rada emitera. Naime, elektronska evidencija emitovanih dela moraće da se vodi na pravno uređen i organizovan način što će suziti mogućnost zloupotreba od strane emitera.

Ali bez obzira na gore rečeno, nesumnjivo je da je Republika Srbija u poslednje dve decenije uradila mnogo na unapređenju sistema zaštite intelektualne svojine, na doradi zakona i njihovom usaglašavanju sa međunarodnim normama, kao i na izgradnji institucija za sprovođenje prava intelektualne svojine.

Još 2004. godine Carinskim zakonom uvedene su mere na granici za zaštitu intelektualne svojine a Carinska uprava je osnovala posebno *Odeljenje za zaštitu intelektualne svojine* koje već više godina ostvaruje značajne rezultate.

Godine 2005. donet je Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala⁸¹, na osnovu koga je osnovano *Posebno tužilaštvo za visokotehnološki kriminal*. Ovo tužilaštvo je nadležno za gonjenje krivičnih dela protiv intelektualne svojine kada se kao objekat ili sredstvo izvršenja krivičnih dela javljaju računari, računarske mreže, računarski podaci, kao i njihovi proizvodi u materijalnom ili elektronskom obliku. Takođe, u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, kao deo Službe za borbu protiv organizovanog kriminala, formiran je 2007. godine *Odsek za suzbijanje kriminala u oblasti intelektualne svojine*. Neposredna nadležnost *Odseka je borba protiv povreda autorskog prava na Internetu*. Radi vršenja inspekcijskog nadzora donet je Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine⁸² na osnovu koga su inspekcijski organi stekli pravo nadzora u cilju sprečavanja prometa krivotvorene i piratske robe na unutrašnjem tržištu.

⁸¹ Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala ("Sl. glasnik RS", br. 61/2005).

⁸² Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine (Sl. glasnik RS, br. 46/2006 i 104/2009)

Veliki značaj za zaštitu intelektualne svojine i pre svega borbu protiv fizičke piraterije u Srbiji, ima Zakon o optičkim diskovima.

Zakonom o optičkim diskovima⁸³ se uspostavlja državna kontrola nad proizvodnjom i prometom optičkih diskova sa snimljenim sadržajem. Proizvodnju optičkih diskova sa snimljenim sadržajem (muzičkih, filmskih i drugih optičkih diskova) u Srbiji trenutno može da obavlja samo onaj privredni subjekt koji za to dobije dozvolu od Zavoda za intelektualnu svojinu, i to pošto Zavod prethodno proceni da su ispunjeni svi zakonom predviđeni uslovi za to. Takođe, promet optičkih diskova sa snimljenim sadržajem (muzičkih diskova, filmova i tako dalje) nije više moguć ako diskovi nisu snabdeveni SID kodovima. To značajno olakšava posao policije i tržišne inspekcije u borbi protiv fizičke piraterije. Nijedan disk koji nema SID kod ne sme da bude u prometu (u prodaji, video klubu i tako dalje). Najzad, nije više moguć ni uvoz u Srbiju onih optičkih diskova sa snimljenim sadržajem koji nisu snabdeveni SID kodovima.

Prava intelektualne svojine poslodavaca i njihovih zaposlenih zaštićeni su nacionalnim zakonom i kroz međunarodne ugovore. Dobra polazna osnova je informacioni centar Zavoda za intelektualnu svojinu (ZIS), koji nudi širok opseg besplatnih i usluga koja se plaćaju kako bi pomogli preduzećima da s jedne strane zaštite svoje ideje, a s druge da održe konkurentnost u poslovanju. Na primer, usluga dijagnostike intelektualne svojine nudi procenu faktora intelektualne svojine u bilo kom preduzeću stavljajući intelektualnu svojinu u odgovarajući kontekst i imajući u vidu različite komercijalne parametre. Usluga dijagnostike intelektualne svojine je besplatna za bilo koje preduzeće. ZIS redovno organizuje i seminare i radionice za preduzeća koja žele da saznaju više o tome kako da zaštite intelektualnu imovinu kompanije.⁸⁴

Licenciranje svoje intelektualne svojine drugim firmama može biti dobar način za sticanje komercijalne dobiti. To može biti dobar način i za širenje sopstvenog poslovnog modela uz male napore i mali rizik. Kroz sličan aranžman vi možete dobiti pravo da koristite intelektualnu svojinu drugih preduzeća. To može pomoći preduzeću da proširi svoje proizvodne linije bez investiranja u razvoj novog proizvoda. U svakom slučaju potrebno je i veoma bitno voditi računa da se ne krše prava drugih preduzeća. Pre nego što se razvije bilo kakav novi proizvod ili usluga savetuje se da se sprovede pretraga

⁸³ *Zakon o optičkim diskovima* (Sl. glasnik RS, br. 52/2011)

⁸⁴ www.preduzetnickiservis.rs, *Intelektualna-svojina-i-zastita*, preuzeto 11.06.2014.

„sloboda rada”. ZIS vam može pomoći da shvatite kako da sami istražujete uz pomoć baze podataka Espacent ili mogu pretraživati u ime trećeg lica uz određenu nadoknadu. Svetska organizacija za intelektualnu svojinu je takođe veoma dobar izvor informacija za preduzeća, naročito za ona koja žele da iskoriste svoju intelektualnu svojinu u drugim zemljama

U Srbiji je dosta urađeno i na polju edukacije u oblasti intelektualne svojine. Zavod za intelektualnu svojinu, uz podršku Evropske Unije, formirao je Edukativno-informativni centar. Tokom protekle 4 godine (Centar je počeo sa radom januara 2010. godine) više od 5.000 ljudi je prošlo obuku iz oblasti intelektualne svojine u organizaciji Centra, privrednici, državni službenici, sudije i tako dalje. Program obuke je osmišljen u saradnji sa inostranim ekspertima, uglavnom stručnjacima Evropskog zavoda za patente, ali i drugih evropskih institucija, na osnovu brižljive analize potreba različitih grupa korisnika.

6.3. Strategija razvoja intelektualne svojine za period 2011. do 2015. god.

Republika Srbija je 2011. godine donela Strategiju razvoja intelektualne svojine za period 2011-2015. godine, koju je izradio Zavod za intelektualnu svojinu u saradnji sa Svetskom organizacijom za intelektualnu svojinu WIPO i nekoliko drugih ministarstava. Strategija daje jasan pregled trenutnog stanja zaštite intelektualne svojine u Republici Srbiji, određuje ciljeve koji bi trebalo da budu ostvareni do 2015. godine, kao i načine za ostvarenje tih ciljeva. Mnogi od tih ciljeva već su ostvareni, poput donošenja spomenutog Zakona o optičkim diskovima, zatim i Zakon o zaštiti poslovne tajne⁸⁵, urađeno je mnogo na planu edukacije i podizanja javne svesti o značaju zaštite intelektualne svojine. Jedan od glavnih ciljeva koji strategija postavlja jeste borba protiv piraaterije.⁸⁶

Strategija je programsko-planski dokument koji se odnosi na period od 2011. do 2015. godine. Ona se sastoji od vizije nacionalnog sistema intelektualne svojine 2015. godine i od Akcionog plana sa konkretnim merama koje Republika Srbija mora da sprovede u pravcu realizacije ove vizije.

⁸⁵ Zakon o zaštiti poslovne tajne. ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011).

⁸⁶ www.madmarx.rs, Zastita-intelektualne-svojine-u-Srbiji, preuzeto 11.06.2014.

Strategija polazi od toga da logičan inovacioni sistem podrazumeva kompleksne pakete stimulativnih pravno-institucionalnih uslova za: stvaranje novih intelektualnih dobara, transfer intelektualnih dobara, i primenu intelektualnih dobara. Od ključne važnosti je uspostavljanje partnerske saradničke mreže između države kao finansijera najvećeg dela naučno-istraživačkog rada, javnih naučno-istraživačkih organizacija, odnosno univerziteta kao nosilaca istraživanja i razvoja, i privrede koja istovremeno mora biti i sufinansijer i naručilac i korisnik tih rezultata. U toj partnerskoj saradnji, u kojoj se odvijaju stvaranje, transfer i primena novih intelektualnih dobara, pitanja intelektualne svojine postavljaju se od početka do kraja saradnje, te mogu biti njen katalizator ali i faktor neuspeha.⁸⁷

Ipak, sistematika Strategije se ne zasniva na funkcionalnom, već na strukturnom pristupu pitanjima intelektualne svojine. Drugim rečima, kako vizija nacionalnog sistema intelektualne svojine, tako i mere koje je neophodno preduzeti u narednom periodu, okrenuti su svojstvima samog sistema, a ne spekulisanju željenim efektima.

Pretpostavka na kojoj Strategija počiva jeste da će naučno utvrđene funkcije intelektualne svojine (koje su napred izložene) učiniti da predložene mere, poboljšavajući kvalitet sistema, proizvedu odgovarajuće pozitivne efekte na nacionalnu ekonomiju i razvoj.

Strategija se **sastoji od četiri dela**: a) pravno-institucionalna osnova zaštite intelektualne svojine, b) suzbijanje i sankcionisanje povreda prava intelektualne svojine, c) privredna primena intelektualne svojine i d) podizanje javne svesti i obrazovanje.

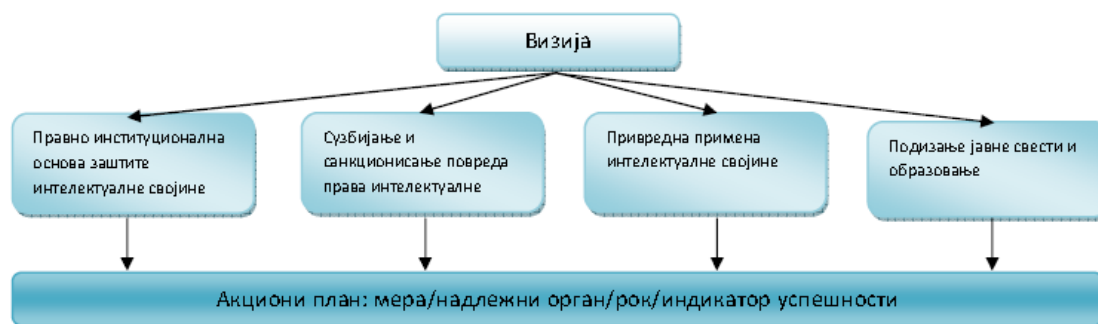
U okviru svakog od pomenutih delova biće prvo dat koncizan pregled aktuelnog stanja u konkretnoj oblasti, a zatim navedene obrazložene mere koje je potrebno preduzeti u cilju ostvarenja vizije nacionalnog sistema intelektualne svojine do 2015. godine. Sastavni deo Strategije je i akcioni plan u kojem su na tabelaran način prikazane mere, organi nadležni za njihovo sprovođenje, kao i indikatori uspeha tih mera.

Čvršća i organizovana saradnja između različitih državnih organa s' jedne i privatnog sektora s' druge strane, u zajedničkoj borbi protiv piraterije, čini se da je ključna za uspeh. To pokazuju brojna svetska iskustva. Nigde u svetu, pa ni kod nas, borba protiv piraterije nije nadležnost samo jedne institucije. Ona uvek podrazumeva koordini-

⁸⁷ *Strategija razvoja intelektualne svojine za period od 2011. do 2015. godine* (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 49/11).

rano delovanje različitih državnih struktura i nosilaca prava, a iskustva drugih zemalja nam govore da je jedino takav pristup plodotvoran i da donosi rezultate. **Carina, policija, organi inspekcije, sudovi i Zavod za intelektualnu svojinu**, aktivno će ubuduće sarađivati između sebe, ali i sa privatnim sektorom – nosiocima prava, izdavačima, organizacijama za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, udruženjima korisnika autorskih dela i predmeta srodnih prava, sve to kroz razmenu informacija, iskustava i na svaki drugi način, sa ciljem borbe protiv piraterije. Čvrsta politička volja, organizovan rad i posvećenost predstavnika javnog i privatnog sektora u borbi protiv piraterije dovešće do toga da se stepen piraterije u Srbiji svede na podnošljive mere.

Na Konferenciji Američke privredne komore u Srbiji koja je decembra 2012. godine održana u Arandelovcu, zamenik američkog ambasadora u Srbiji, naveo je podatak da bi smanjenje stope piraterije u Srbiji za samo jedan procenat, dovelo do otvaranja 1.200 novih radnih mesta u našoj zemlji. Na žalost, Srbiji u ovom trenutku, kao i većini drugih zemalja u Evropi, nedostaju jasni statistički pokazatelji kolika je stvarna šteta koju piraterija nanosi našoj ekonomiji.

Slika 4. Vizija zaštite prava intelektualne svojine

Izvor: Strategija razvoja intelektualne svojine za period od 2011. do 2015. godine (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 49/11).

Prioritetni **ciljevi Strategije razvoja intelektualne svojine** koji bi trebali da budu ostvareni do 2015. godine su:⁸⁸

- uspostavljen je nivo zaštite intelektualne, industrijske i komercijalne svojine koji je sličan nivou koji postoji u Evropskoj uniji, uključujući i delotvorna sredstva za sprovođenje tih prava;

⁸⁸ Strategija razvoja intelektualne svojine za period od 2011. do 2015. godine (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 49/11).

- uhodan je mehanizam permanentnog usaglašavanja domaćih propisa sa novim propisima Evropske unije;
- Zavod za intelektualnu svojinu je javna agencija koja se pretežno finansira iz sopstvenih prihoda, i izvršava svoje upravne nadležnosti na brz i efikasan način zahvaljujući dobroj unutrašnjoj organizaciji i korišćenju savremene informaciono-komunikacione tehnologije;
- bar trećina kapaciteta Zavoda je angažovana na ne-administrativnim poslovima pružanja informacionih usluga korisnicima, njihovoj edukaciji u oblasti zaštite i primene intelektualne svojine, posredovanja između nosilaca prava i privrede, i koordinisanju akcija sa drugim državnim organima u vezi sa intelektualnom svojinom;
- zahvaljujući povećanom kapacitetu i većoj stručnosti policije, inspekcija, carine, tužilaštva i sudova nivo piratstva i krivotvorenja robe sveden na prosek koji postoji u zemljama najnovijim članicama Evropske unije, dok se sve ostale povrede prava intelektualne svojine procesuiraju u najkraćem roku;
- na najvećim državnim univerzitetima su uspostavljene kancelarije za transfer tehnologije;
- javno-privatno partnerstvo između naučno-istraživačkih organizacija, odnosno univerziteta, s jedne, i privrede, s druge strane, biva olakšano preciznim regulisanjem pitanja prava intelektualne svojine u zakonu, podzakonskim aktima i internim aktima;
- uspostavljeni su programi za afirmisanje inovacione delatnosti, koji uključuju razne oblike takmičenja koja se sprovode pod strogim i visoko stručnim kriterijumima;
- sistem kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava je u celini uspostavljen i kontinuirano funkcionise bez sistemskih teškoća;
- autori i interpretatori, s jedne, i kreativna industrija, s druge strane, prepoznaju da je glavna poluga njihovog privrednog funkcionisanja pravo intelektualne svojine, te unapređuju stručni nivo svojih međusobnih pravnih transakcija;
- udruženja autora i interpretatora počinju da deluju kao stručne organizacije koje izrađuju tipske ugovore i minimalne tarife za svoje članove;
- na svim državnim fakultetima na kojima se izučavaju pravo, tehnika, ekonomija, umetnost ili upravljanje postoji nastava iz prava intelektualne svojine;

- postoje programi za animiranje đaka osnovnih škola, kojima se kroz osnovno obrazovanje popularišu intelektualna svojina i kreativnost.

Jedan od glavnih strateških ciljeva koje bi Republika Srbija trebalo da ostvari u periodu do 2015. godine, jeste specijalizacija sudova koji bi sudili u predmetima iz intelektualne svojine. Trenutno u Srbiji čak 42 suda (26 viših sudova i 16 privrednih sudova) odlučuju u predmetima iz intelektualne svojine. Budući da je materija intelektualne svojine veoma kompleksna, da su naše sudije ionako opterećene velikim brojem predmeta, vitalan je interes ovog društva da se sudovi u ovoj oblasti sudovi specijalizuju, barem kroz koncentraciju predmeta iz intelektualne svojine u jednom, ograničenom broju sudova, eventualno u tri suda, u Beogradu, Novom Sadu i Nišu. Smatram da bi to sasvim sigurno doprinelo kvalitetnijem i efikasnijem suđenju u predmetima iz intelektualne svojine.⁸⁹

6.4. Institucionalni okvir za zaštitu prava intelektualne svojine

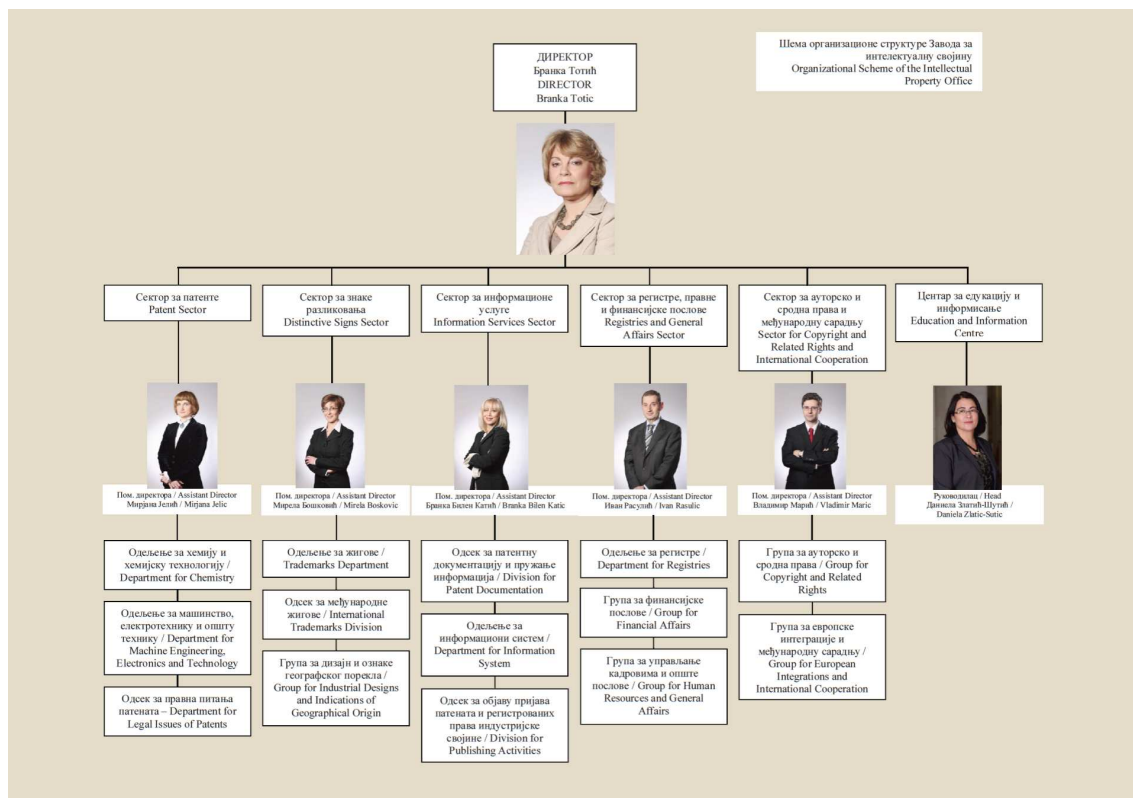
Zavod za intelektualnu svojinu je jedina i zvanična institucija za zaštitu prava industrijske svojine, autorski i srodnih prava na teritoriji Republike Srbije. Zavod za intelektualnu svojinu je nezavisna organizacija u sistemu državne uprave Republike Srbije koji deluje samostalno, a nadzor nad njenim radom vrši direktno Ministarstvo nauke Republike Srbije.⁹⁰

Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije je nacionalni centar za zaštitu intelektualne svojine i pružanje strateških informacija kada je reč o intelektualnom kapitalu. Zavod za intelektualnu svojinu podržava razvoj konkurentne privrede zasnovane na znanju, kao i opšti napredak Republike Srbije. Vlada, poslovna zajednica i društvo Republike Srbije u celini razume i poštuje prava intelektualne svojine i prepoznaje njihov istinski značaj za razvoj savremene ekonomije i kulture.

Zavod za intelektualnu svojinu je posebna organizacija u sistemu državne uprave Republike Srbije u čijoj su nadležnosti poslovi koji se odnose na prava industrijske svojine i autorsko i srodna prava.

⁸⁹ Marić, V., (2013), *Zaštita intelektualne svojine u Srbiji*, Autorski stav, Beograd, str. 17

⁹⁰ Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 395

Slika 5. Organizaciona struktura Zavoda za intelektualnu svojinu

Izvor: www.zis.gov.rs, Organizaciona struktura ZIS, preuzeto 12.06.2014.

Delokrug rada Zavoda za intelektualnu svojinu propisan je Zakonom o ministarstvima⁹¹. Na osnovu čl. 40. ovog zakona Zavod obavlja stručne poslove i poslove državne uprave koji se odnose na: patent i mali patent, žig, dizajn, oznaku geografskog porekla, topografiju poluprovodničkih proizvoda, autorsko pravo i srodna prava; primenu međunarodnih ugovora iz oblasti zaštite intelektualne svojine i predstavljanje i zastupanje interesa Republike Srbije u specijalizovanim međunarodnim organizacijama za zaštitu intelektualne svojine; nadzor nad radom organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog prava i srodnih prava; razvoj u oblasti zaštite intelektualne svojine; informaciono-obrazovne poslove u oblasti zaštite intelektualne svojine, kao i druge poslove određene zakonom.⁹²

Ustanovljenje institucije za zaštitu industrijske svojine predstavlja konvencijsku obavezu svih zemalja članica Pariske unije za zaštitu industrijske svojine. Republika Srbija je, u pravnom kontinuitetu preko Kraljevine Srbije, jedna od 11 zemalja osnivača

⁹¹ Zakon o ministarstvima („Sl. glasnik R.Srbije“, br: 65/2008).

⁹² www.zis.gov.rs, O-zavodu – misija i vizija, preuzeto 12.06.2014.

Pariske unije (1883), ali je Upravu za zaštitu industrijske svojine osnovala znatno kasnije, 15. novembra 1920. godine. Ta institucija je od tada do danas više puta menjala naziv, tako da se kroz svoju istoriju zvala: Savezna uprava za pronalazaštvo (1948), Savezni ured za patente (1953), Savezna uprava za patente (1956), Uprava za patente (1958), Savezni zavod za patente (1967), Savezni zavod za intelektualnu svojinu (od 1994. godine), i sada - Zavod za intelektualnu svojinu (od 2003. godine).

U pogledu statusa, smenjivali su se periodi kada je institucija delovala samostalno ili u sastavu nekog od organa uprave (ministarstva ili sekretarijata). Sada Zavod radi kao posebna organizacija nad kojom nadzor vrši Ministarstvo nauke.

Zavod se od početka bavio poslovima koji se odnose na patente, žigove i dizajn, a od 1981. godine ima u nadležnosti i oznake geografskog porekla. Kada je institucija pored poslova koji se odnose na prava industrijske svojine, dobila u nadležnosti i poslove koji se odnose na autorsko i srodna prava, promenila je naziv u Savezni zavod za intelektualnu svojinu (od 1994. godine).

Postoje izvesne razlike između nadležnosti Zavoda u vezi sa pravima industrijske svojine i njegove nadležnosti u vezi sa autorskim i srodnim pravima. Kod prava industrijske svojine, Zavod je nadležan za normativno uređivanje odnosa u toj oblasti i za vođenje upravnog postupka za priznanje patenata, žigova, dizajna, oznaka geografskog porekla i topografija poluprovodničkih proizvoda. Kod autorskog i srodnih prava Zavod ima normativnu nadležnost (praćenja stanja u toj oblasti i predlaganja propisa) i nadležnosti nadzora nad radom organizacija za kolektivno iskorišćavanje autorskog i srodnih prava.

Zavod vodi javne registre u koje se upisuju zahtevi za priznanje prava industrijske svojine (prijava), odluke u upravnom postupku i priznata prava. Po izvršenom upisu priznatog prava industrijske svojine u odgovarajući registar, nosiocu prava izdaje se isprava o priznatom pravu.

U službenom glasilu Zavoda, koje izlazi dvomesečno, objavljuju se podaci o prijavama pronalazaka i o priznatim pravima industrijske svojine. Izdavanje službenog glasila je konvencijska obaveza Zavoda.⁹³

Zavod za intelektualnu svojinu u Srbiji obavlja stručne poslove i poslove državne uprave koji se odnose na patent, mali patent, žig, dizajn, oznaku geografskog po-

⁹³ www.zis.gov.rs, *O-zavodu*, preuzeto 12.06.2014.

rekla, topografiju integrisanog kola, autorsko i srodno pravo. Pored svega navedenog, deluje u pogledu priemene međunarodnih ugovora koji se odnose na oblast intelektualne svojine i predstavljaju i zastupanje interesa Republike Srbije u specijalizovanim međunarodnim organizacijama za zaštitu intelektualne svojine. Zavod vrši nadzor nad radom organizacija za kolektivno ostvarenje autorskih i srodnih prava kao i druge poslove koji su određeni Zakonom ministarstva. Nadzor nad zavodom vrši Ministarstvo nauka. Zavod za intelektualnu svojinu Srbije je upravna institucija od prvorazrednog nacionalnog značaja za tehnološki razvoj zemlje.

Najintenzivniju aktivnost na osnovu ovog Zakona ispoljavaju **tržišna i poreska inspekcija, odnosno poreska policija**. Ostali organi, s obzirom na prirodu svog posla i nedovoljne ljudske resurse kojima raspolažu nisu dovoljno angažovani u suzbijanju kriminaliteta u oblasti intelektualne svojine. Način da se intenzivira rad inspekcija je dvojak: s' jedne strane valja preispitati spisak organa i njihovih nadležnosti radi realistične raspodele posla, koja bi odgovarala prirodi i kapacitetu pojedinih organa; s' druge strane nužno je kadrovsko ojačanje inspekcija, dodatno specijalističko obučavanje inspektora i izrada uputstava za postupanje u borbi protiv piratstva i krivotvorenja.

Uprava carina ima još od 2003. godine Odeljenje za zaštitu intelektualne svojine, kao zasebnu organizacionu jedinicu Sektora za kontrolu primene carinskih propisa. Pored tog Odeljenja (koje je nosilac aktivnosti), u sprovođenje mera zaštite intelektualne svojine na granici uključeni su svi ovlašćeni carinski službenici u carinarnicama Uprave carina (trenutno ima 14 carina). Uprava carina je veoma angažovana na izvršavanju ove specifične nadležnosti, i ima zapažen uspeh u tome. Ipak, postoji prostor da se ovaj aspekt borbe protiv piratstva i krivotvorenja u Republici Srbiji unapredi putem sistematizovanja posebnog radnog mesta – koordinatora za intelektualnu svojinu.

Republička radiodifuzna agencija (RRA), kao nezavisna organizacija kojoj je, na osnovu Zakona o radiodifuziji⁹⁴, povereno vršenje javnih ovlašćenja, vrši nadzor nad radom emitera, propisuje obavezujuća pravila za emitere i preduzima mere iz oblasti radiodifuzije u cilju primene propisa o autorskom i srodnim pravima. Radi efikasnog sprovođenja radiodifuzne politike, RRA donosi preporuke, uputstva, obavezujuća uputstva i opšta obavezujuća uputstva za emitere. U slučaju kršenja propisa o autorskom i

⁹⁴ Zakon o radiodifuziji („Službeni glasnik RS”, br. 42/02, 97/04, 76/05, 79/05 – dr. zakon, 62/06, 85/06, 86/06 – ispravka i 41/09)

srodnim pravima, RRA može emiteru izreći opomenu ili upozorenje, a može mu privremeno ili trajno oduzeti dozvolu za emitovanje, a može protiv tog emitera i njegovog odgovornog lica pokrenuti postupak pred sudom ili drugim državnim organom, ako njegovo činjenje ili nečinjenje ima obeležja krivičnog dela. Izricanje mera je nezavisno od drugih pravnih sredstava koja stoje na raspolaganju nosiocima autorskog i srodnih prava.

Sudski sistem u Republici Srbiji je godinama bio, ne samo u materiji prava intelektualne svojine, usko grlo ostvarivanja prava građana na sudsku zaštitu. Pored opštih razloga neefikasnosti sudske zaštite prava, u materiji prava intelektualne svojine specifičan problem je bio nedovoljna obučenost sudija u ovoj oblasti. U cilju poboljšanja stanja, od 1. januara 2010. godine sprovodi se dubinska reforma sistema u okviru koje je došlo do reorganizacije sudske mreže i nove raspodele nadležnosti.

6.5. Normativna regulativa zaštite intelektualne svojine u Srbiji

Usvajanjem ovih zakona učinjen je još jedan značajan korak ka dostizanju evropskih standarda i omogućeno stvaranje sistema koji će biti koristan kako za stvaraoce i privredne subjekte, tako i za potrošače i društvo u celini.⁹⁵

U Republici Srbiji su na snazi sledeći zakoni kojima se uređuje pravna zaštita intelektualne svojine:

- 1) Zakon o autorskom i srodnim pravima („Službeni glasnik RS”, broj 104/09);
- 2) Zakon o patentima (Službeni glasnik RS”, br. 115/06 – ispr.);
- 3) Zakon o žigovima („Službeni glasnik RS”, broj 104/09);
- 4) Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna („Službeni glasnik RS”, broj 104/09);
- 5) Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola („Službeni glasnik RS”, broj 104/09);
- 6) Zakon o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti („Službeni glasnik RS”, broj 41/09);
- 7) Zakon o oznakama geografskog porekla („Službeni glasnik RS”, broj 18/10);
- 8) Zakon o vinu („Službeni glasnik RS”, broj 41/09);

⁹⁵ www.kombeg.org.rs, *Novi propisi iz oblasti intelektualne svojine*, preuzeto 12.06.2014.

9) Zakon o rakiji i drugim alkoholnim pićima („Službeni glasnik RS”, broj 41/09);

10) Zakon o posebnim ovlaštenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine („Službeni glasnik RS”, br. 46/06 i 104/09 – dr. zakoni);

11) Carinski zakon („Službeni glasnik RS”, broj 18/10).

Zakon o žigovima uređuje oblast zaštite znakova koji služe za razlikovanje robe i usluga u privrednom prometu, i ovaj propis ima izuzetan značaj za poslovanje privrednih društava na domaćem i stranom tržištu, jer propisuje pravila sticanja, korišćenja i zaštite žiga kao monopolskog prava. Cilj zakona je da se postupak izdavanja žiga učini jednostavnijim i jeftinijim, da se stvore uslovi za sticanje, korišćenje i efikasno suzbijanje krivotvorenja žiga. Bitnu novinu u zakonu predstavlja uvođenje prava na žalbu, kojim se ostvaruje efikasnija upravna kontrola nad zakonitošću odluka Zavoda za intelektualnu svojinu, koja nije adekvatno ostvarena u upravnom sporu.

Zakonom o autorskim i srodnim pravima, uređuju se imovinska prava autora, kao i srodna prava, a regulisano je i obavezno kolektivno ostvarivanje ovih prava, sudska zaštita od povrede autorskih i srodnih prava i podignutu su iznosi kazni za navedene radnje. Jedna od novina je da je ovim zakonom omogućeno osobama sa posebnim potrebama da, bez dozvole autora i plaćanja naknade, umnožavaju i stavljaju u promet autorska dela, ako na taj način ne stiču ekonomsku korist i ukoliko im je to potrebno.

Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna garantuje vlasnicima monopolsko pravo na korišćenje dizajna, kao i pravo da spreče njegovo neovlašćeno kopiranje, takođe štiti estetski izgled proizvoda, a reguliše i uslove i način sticanja zaštite industrijskog dizajna i određuje povredu prava i sudsku zaštitu. Ovim propisom predviđeno je da o žalbama na odluke Zavoda za intelektualnu svojinu, nadležnog za zaštitu industrijskog dizajna, odlučuje Vlada Srbije. Efikasnija pravna zaštita industrijskog dizajna trebalo bi da doprinese razvoju tržišne konkurencije u toj oblasti, promociji kreativnosti u industrijskom i zanatskom sektoru, kao i povećanju izvoznog potencijala Srbije.

Usvajanjem Zakona o zaštiti topografija integrisanih kola, Srbija je realizovala obavezu zaštite tih kola koje sve države članice Svetske trgovinske organizacije imaju. Cilj ovog akta je podsticanje tehnološkog i ekonomskog razvoja Srbije, a doprineće i razvoju topografije integrisanih kola Srbije.⁹⁶

⁹⁶ www.kombeg.org.rs, *Novi propisi iz oblasti intelektualne svojine*, preuzeto 12.06.2014.

6.6. Statistika prijavljenih dela intelektualne svojine u Srbiji u periodu 2007-2013. god

6.6.1. Struktura prijavljenih žigova u Srbiji

Žig je pravno zaštićen znak kojim fizičko i pravno lice obeležava svoje robe i usluge u prometu, kako bi potrošači mogli da ih razlikuju od istovrsnih ili sličnih roba i usluga koje na tržištu nudi neko drugo fizičko ili pravno lice.

Provera se može izvršiti uvidom u registar žigova koji se vodi kod Zavoda za intelektualnu svojinu za nacionalno registrovane žigove ili u elektronski registar Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (ROMARIN) za međunarodno registrovane žigove, za teritoriju republike Srbije. Takođe, to možete saznati ako Zavodu podnesete zahtev za "Rešerš žiga".⁹⁷

Statistički podaci za period od 2007 – 2013. godine

Tabela 5. Struktura prijavljenih žigova u Srbiji od 2007-2013. godine

Godina	Međunarodne prijave	Nacionalne prijave		Ukupno
		Strani podnosioci	Domaći podnosioci	
2007.	5.754	1.023	2.112	8.889
2008.	6.358	1.111	2.067	9.536
2009.	5.422	711	1.376	7.509
2010.	4.927	785	1.376	7.088
2011.	4.968	852	1.135	6.955
2012.	4.968	785	1.113	6.884
2013.	5.104	990	1.213	7.307

Izvor: www.zis.gov.rs, Statistika - žigovi, preuzeto 11.06.2014.

6.6.2. Struktura prijavljenih патената u Srbiji

Patent obezbeđuje nosiocu društvenu afirmaciju za kreativan rad, kao i materijalnu naknadu za pronalazak koji ima potvrdu na tržištu. U isto vreme, time se podstiče pronalazaštvo koje obezbeđuje razvoj nauke i tehnike i poboljšanje kvaliteta ljudskog života.⁹⁸

⁹⁷ www.zis.gov.rs, Statistika - žigovi, preuzeto 11.06.2014.

⁹⁸ www.zis.gov.rs, Statistika – patenti, preuzeto 11.06.2014.

Tabela 6. Prijave патената од 2003. до 2012. године:

Година/Year	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Пријаве домаћих пријавилаца/ <i>National applications filed by domestic applicants</i>	381	500	372	431	388	386	299	290	180	191
Пријаве страних пријавилаца поднете директно Заводу/ <i>Foreign applications filed directly at the IPO</i>	23	32	51	27	20	16	21	23	28	20
РСТ пријаве у националној фази/ <i>PCT applications in national phase</i>	635	635	558	246	55	73	40	16	21	13
Укупно/Total	1039	1167	981	704	463	475	360	329	229	224

Izvor: www.zis.gov.rs, Statistika – patenti, preuzeto 11.06.2014.

6.6.3. Struktura prijava industrijskog dizajna u Srbiji

Zaštita industrijskog dizajna doprinosi tržišnom razvoju proizvoda i omogućava povratak njegove investicije. Zaštita industrijskog dizajna promoviše kreativnost u industrijskom i zanatskom sektoru, doprinosi ekspanziji privrednih aktivnosti i povećava izvozni potencijal nacionalnih proizvoda.⁹⁹

Statistički podaci za period od 2007 – 2013. godine:

Tabela 7. Struktura prijava industrijskih dizajna:

Godina	Haški aranžman	Nacionalne prijave		Ukupno
		Strani podnosioci	Domaći podnosioci	
2007.	431	16	148	595
2008.	322	37	116	475
2009.	197	17	118	332
2010.	258	23	81	362
2011.	280	24	78	382
2012.	343	22	66	431
2013.	284	30	94	408

Izvor: www.zis.gov.rs, Statistika – prijava industrijskog dizajna, preuzeto 11.06.2014.

⁹⁹ www.zis.gov.rs, Statistika – prijava industrijskog dizajna, preuzeto 11.06.2014.

6.6.4. Registrovane oznake geografskog porekla Srbiji

Ime porekla je geografski naziv zemlje, regiona ili lokaliteta koji služi da označi proizvod koji odande potiče, čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili bitno uslovljena geografskom sredinom, koja obuhvata prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada i priprema u celini odvijaju na određenom ograničenom području.

Geografska oznaka je oznaka koja identifikuje određenu robu kao robu poreklom sa teritorije određene zemlje, regiona ili lokaliteta sa te teritorije, gde se određeni kvalitet, reputacija ili druge karakteristike robe suštinski mogu pripisati njenom geografskom poreklu.

Oznake geografskog porekla registrovane na ime domaćih lica:¹⁰⁰

Reg. br. 3 Goveda užička pršuta

Reg. br. 4 Svinjska užička pršuta

Reg. br. 5 Užička slanina

Reg. br. 6 Sremski kulen

Reg. br. 7 Sremska domaća kobasica

Reg. br. 8 Sremska salama

Reg. br. 9 Požarevačka kobasica

Reg. br. 10 Rtanjski čaj

Reg. br. 11 Krivovirski kačkavalj

Reg. br. 12 Homoljski ovčiji sir

Reg. br. 13 Homoljski kozji sir

Reg. br. 14 Homoljski kravljji sir

Reg. br. 15 Banatski rizling

Reg. br. 16 Jagodinska ružica

Reg. br. 17 Vršačko šampion pivo

Reg. br. 23 Kosovo polje (Amselfeld, Field of the black bird, Champ de merle)

Reg. br. 24 Kosovsko vino (Amselfelder)

Reg. br. 25 Prizren

Reg. br. 26 Metohija (Metohy)

¹⁰⁰ www.zis.gov.rs, *Registrovane oznake geografskog porekla u Srbiji*, preuzeto 11.06.2014.

6.6.5. Topografije poluprovodničkih proizvoda

Dana 3. jula 2013. godine stupio je na snagu Zakon o zaštiti poluprovodničkih proizvoda. Ova oblast je ranije bila regulisana Zakonom o zaštiti topografija integrisanih kola. Donošenje Zakona o zaštiti poluprovodničkih proizvoda je proisteklo iz potrebe da se poboljša zakonodavni okvir u ovoj oblasti, kao i iz potrebe usklađivanja sa međunarodnim propisima i propisima Evropske unije.

Zakonom o zaštiti poluprovodničkih proizvoda se umesto integrisanog kola štiti poluprovodnički proizvod, te se u potpunosti obezbeđuje zaštita topografija poluprovodnika i omogućava šira zaštita, jer se odnosi na sva električna kola uključujući i ona napravljena od diskretnih komponenata. Osim navedenog, ovim zakonom je kao i kod drugih zakona iz oblasti industrijske svojine, uvedeno pravo žalbe na odluke Zavoda za intelektualnu svojinu koje se odnose na topografije poluprovodnika, uređeno je dejstvo upisa ugovora o zalozi u registre koje vodi Zavod, propisane su kaznene odredbe za privredni prestup i prekršaj i upotpunjena je građansko-pravna zaštita.

6.6.6. Evidentiranje i deponovanje autorskih dela i predmeta srodnih prava

Od septembra 1999.godine, a na osnovu čl. 170. i 171. Zakona o autorskom i srodnim pravima ("Službeni list SRJ ", br:24/98), odnosno Uredbe o evidenciji autorskih dela i predmeta srodnih prava ("Službeni list SRJ ", br: 50/99), pri Zavodu je, izvršeno sledeće deponovanje:

Tabela 7. Evidentiranje i deponovanje autorskih dela i srodnih prava u 2011. god

Podnosioci prijave	A1 / autorsko pravo	S1 / srodna prava	UKUPNO DEPONOVALO
Domaća fizička i pravna lica	305	5	310
Strana fizička i pravna lica	2	/	2
Ukupno	307	5	312

Izvor: www.zis.gov.rs, Evidentiranje i deponovanje autorskih dela i srodnih prava, preuzeto 11.06.2014.

6.7. Intelektualna svojina u Srbiji sa posebnim osvrtom na evropske integracije

Danas, Republika Srbija ulaže velike napore da svoje pravne norme usaglasa sa međunarodnim pravom, a prvenstveno sa odgovarajućim konvencijama i ugovorima. Shodno svim tendencijama, kao i činjenici da je Srbija istupila iz mnogobrojnih međunarodnih organizacija, kao što su WTO (Svetska trgovinska organizacija), kao i neizbežna za oblast intelektualne svojine WIPO (Svetska organizacija za intelektualnu svojinu) i APPI (Svetska organizacija koja okuplja stručnjake iz oblasti intelektualne svojine) neophodno je izvršiti usklađenja sa svim svetskim zakonskim regulativama.

Jedan od zaključaka tzv. „Studije izvodljivosti“ Evropske komisije, koja je prethodila otpočinjanju pregovora o stabilizaciji i pridruživanju EU, je i da zaštita intelektualne svojine i administrativni kapaciteti institucija koje se bave njenim sprovođenjem moraju da budu na nivou standarda EU u trenutku potpisivanja ugovora o stabilizaciji i pridruživanju. Od trenutka kada je „Studija izvodljivosti“ objavljena, Zavod i druge institucije, posebno Uprava carine, tržišna inspekcija, Viši trgovinski sud i Ministarstvo unutrašnjih poslova, su dosta učinile, ali to još uvek ne može da se okarakterise dovoljnim. Još uvek ne postoji nacionalna strategija zaštite intelektualne svojine, specijalizovani sudovi za tu oblast nisu na vidiku, kadrovski kapacitet tužilaštva, carine pa i odeljenja policije koji bi se specijalizovali za povrede prava intelektualne svojine (piratstvo i krivotvorenje robe) nije još uvek dovoljan.¹⁰¹

Odgovarajuća zaštita prava intelektualne svojine, uključujući ne samo propise već i njihovo brzo, efikasno i kvalitetno sprovođenje, je danas jedan od veoma važnih uslova za bilo kakvu ekonomsku integraciju bilo koje države.

Sporazum TRIPS je jedan od tri ključna sporazuma na kojima počiva Svetska trgovinska organizacija, a Republika Srbija očekuje da bi u toku ove godine mogli da budu završeni pregovori o pristupanju STO, pri čemu postoje suprotni stavovi i interesi EU i SAD oko nekih bitnih pitanja vezanih za zaštitu intelektualne svojine (geografske oznake, isključenja od patentibilnosti, čuvanje tajnih informacija, itd).

¹⁰¹ Marković, M., (2013), *Opšti uvod u pravo intelektualne svojine*, autorsko izdanje, Beograd, str. 20

Sporazum CEFTA je nedavno ratifikovan, a jedan značajan deo sporazuma odnosi se na zaštitu intelektualne svojine i na obaveze koje svaka članica sporazuma preuzima na sebe u sprovođenju te zaštite.

Konačno, u postupku pregovora sa EU, jedno poglavlje, od ukupno 35, se odnosi samo na intelektualnu svojinu. Ono što je još bitnije je činjenica da Privremeni sporazum o stabilizaciji i pridruživanju stupa na snagu veoma brzo, nakon usvajanja od strane Evropske komisije i naše ratifikacije, bez ratifikacije u parlamentima svih zemalja članica EU, a u okviru Privremenog sporazuma odredbe koje se odnose na intelektualnu svojinu stupaju na snagu odmah, bez odlaganja. To praktično znači da se pred svim institucijama koje se bave zaštitom intelektualne svojine nalazi jedan veoma odgovoran i ozbiljan zadatak, koji je istovremeno i veliki izazov i velika šansa za te institucije, pa i za zemlju u celini.

Nakon uspešnog rada na pomenutim regulativama, Srbija se u jesen 2001. godine vratila u Svetsku organizaciju za zaštitu intelektualne svojine, čime se jasno preuzima odgovornost na daljim usaglašavanjima domaćeg zakonodavstva sa Evropskim zakonima.

Srbija ima nameru da u budućnosti pristupi još nekim konvencijama iz oblasti industrijske svojine i preduzima neophodne korake u tom pravcu kako bi na dalje štitila domaće interese na međunarodnom aspektu.

Prilikom donošenja aktuelnog Zakona o patentima vođeno je računa o usklađivanju sa odredbama TRIPS-a, Konvencije o evropskom patent iz 2000. godine, kao i odgovarajućim direktivama Evropske unije, a prvenstveno direktivom broj: 98/44/ES o pravnoj zaštiti pronalazaka iz oblasti biotehnologije, te delimično i ugovora o patentnom pravu (PLT) koji Srbija tek treba da ratifikuje.

Pored pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji, jedan od najvažnijih ciljeva Srbije je i pristupanje Evropskoj patentnoj organizaciji čiji je administrativni odbor na 114. sastanku koji je održan 29. maja 2008. godine, doneo odluku da pozove Srbiju da postane njena punopravna članica.

ZAKLJUČAK

Istraživačkim postupkom u radu potvrđene su postavljene hipoteze.

Proizvodi ljudskog uma su inovacije, nova intelektualna rešenja, vrednosti koje se mogu primeniti u privrednoj, zanatskoj ili drugoj delatnosti. To su novine, inovacije, nova rešenja, koja omogućavaju privredni razvoj. Uspešno vođenje poslova danas podrazumeva ekonomiju zasnovanu na znanju, upravljanju nematerijalnim dobrima kao što je intelektualna svojina, na ljudskom kapitalu i organizacionim sposobnostima.

Pravo industrijske svojine reguliše status više vrsta proizvoda ljudskog uma. Prema intenzitetu inovacije oni se razvrstavaju na sledeće objekte industrijske svojine: 1) pronalazak, koji može biti patent, mali patent, tehnička inovacija ili *know-how*; 2) znaci za obeležavanje i razlikovanje roba i usluga u privrednom (trgovinskom) prometu robni i uslužni žig; 3) znaci za proizvodnju robe uzorak i model; 4) geografske oznake porekla oznake porekla i geografske oznake; 5) topografija integrisanih kola i 6) kao poseban institut, pravo konkurencije, mada strogo uzevši ne predstavlja objekat prava, pa time ni objekat industrijske svojine.

Vrednovanje intelektualne svojine je složen process. Postoje različite metodologije za vrednovanje intelektualne svojine kao nematerijalnog dobra i to zavisi od tipa intelektualne svojine u koje svrhe se vrednuje, a najčešće se primenjuju sledeće: troškovni pristup, marketinški pristup i prinosni pristup.

Pravničko značenje intelektualne svojine svodi se na skup isključivih, pretežno imovinskih prava kojima se štite određena intelektualna dobra, pod zakonom propisanim uslovima i uz određena zakonska ograničenja. Ta prava se dele na autorsko pravo, srodna prava i prava industrijske svojine. U srodna prava se ubrajaju: pravo interpretatora, pravo proizvođača fonograma, pravo proizvođača videograma, pravo proizvođača emisija i pravo proizvođača baza podataka. U prava industrijske svojine ubrajaju se: patent, pravo zaštite biljnih sorti, pravo zaštite topografije integrisanih kola, žig, pravo zaštite dizajna, pravo zaštite oznake geografskog porekla. Ekonomski pogled na intelektualnu svojinu fokusira se na imovinsku vrednost koja leži u intelektualnom dobru, koja se može materijalizovati i prisvojiti samo ukoliko se to dobro ekonomski koristi, bez obzira da li je ono pravno zaštićeno ili ne.

Intelektualna svojina sastoji se od različitih elemenata koje se mogu kombinovati da bi se osigurala efikasna zaštita. Osnovni specifični oblici zaštite obezbeđuju se: putem prava industrijske svojine (patenti za pronalazke, korisni modeli, industrijski dizajn, žigovi, itd.) koja se odnose na oteľovljene kreacije uma u korisnom proizvodu, ili stavljanje komercijalnog simbola na korisni proizvod, ili na medijum izražavanja; putem autorskog prava koje se odnosi na oteľovljenje umetničkih ili korisnih kreacija uma na telesni medijum izražavanja. Dopunski oblici zaštite - kao opšta vrsta i druga linija odbrane u odsustvu specifične zaštite - predviđeni su na osnovu zakona protiv nelojalne konkurencije, posebno odredbi koje se odnose na zaštitu neotkrivene informacije putem poslovne tajne, zaštitu protiv uzimanja neopravdane prednosti (npr. ropska imitacija), ili prouzrokovanja zabune na tržištu u toku konkurencije. Konačno određeni nespecifični komplementarni oblici zaštite mogu biti zasnovani na opštim principima i institucijama pravnog sistema, posebno privrednog ili građanskog (obligacionog) prava, radnog prava (vezano za kreacije zaposlenih, zaštitu poslovne tajne itd.) i upravnog i krivičnog prava (koje se odnosi na krivotvorenje i piratstvo, itd.)

Sprovođenje prava intelektualne svojine podrazumeva primenu delotvornih i srazmernih administrativnih, građanskih mera i kazni od strane nadležnih organa protiv onih koji su uključeni u krivotvorenje i pirateriju u cilju stvaranja jednakih uslova poslovanja za nosioce prava.

Svako neovlašćeno korišćenje predmeta prava intelektualne svojine predstavlja povredu prava intelektualne svojine. Nadležni organi za sprovođenje prava intelektualne svojine u Srbiji dele se na administrativne i sudsko-tužilačke.

Zaštita intelektualne svojine zasnovana je na jednom broju principa usmerenih na osiguranje poželjnog balansa između privatnih i javnih interesa, isključivih prava i slobodne konkurencije. Osnovni princip u tržišnoj ekonomiji je sloboda konkurencije, odakle sledi da je slobodno korišćen javni domen pravilo, a intelektualna svojina izuzetak. Intelektualna svojina kao privatno pravo je dostupna samo pod određenim uslovima, za nova, originalna, neočigledna ili distinktivna dela intelektualne kreacije, koja prevazilaze javni domen i intelektualnu svojinu drugih. Suština prava intelektualne svojine nije u tome da ona daju pozitivna vlasnička prava na kreacije uma. Suština je da je to jedna vrsta preventivnog prava koje se odnosi na određene tržišne aktivnosti drugih lica radi sprečavanja neovlašćene komercijalizacije kreacija uma ("proizvoditi, koristiti,

prodavati") bez saglasnosti vlasnika prava, u okviru različitih ograničenja: vremenskih, teritorijalnih, izuzetaka fer upotrebe (npr. slobodna upotreba u svrhe nastave) i javnog interesa (npr., zaštita potrošača). Osim toga intelektualna svojina ne daje pravo na iskorišćavanje kreacija uma; to pravo regulišu druga prava vezana za regulisanje tržišta.

Tradicija u zaštiti industrijske svojine na prostoru Srbije duža je od jednog veka. Skupština Srbije usvojila je set novih zakona iz oblasti intelektualne svojine: Zakon o patentima, Zakon o autorskom i srodnim pravima, Zakon o žigovima, Zakon o pravnoj zaštiti dizajna i Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola i Zakon o oznakama geografskog porekla. Ovi zakoni su doneti u postupku potpunog usklađivanja propisa sa zahtevima Svetske trgovinske organizacije, odnosno Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPs sporazuma), kao jednog od ključnih sporazuma na kojima počiva Svetska trgovinska organizacija. Svi zakoni usklađeni su i sa odgovarajućim međunarodnim konvencijama kojima je pristupljeno od poslednje velike revizije zakona iz ove materije. Posebno je vođeno računa da novi zakoni budu usklađeni sa odgovarajućim propisima EU.

LITERATURA

- [1] Babić, I., (2010), *Privredno pravo*, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- [2] Basarović, V., (2000), *Intelektualna svojina, industrijska svojina i autorsko pravo*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
- [3] Besarović, V., (2003), *Savetodavni izveštaj o razvoju pravne zaštite intelektualne svojine u Srbiji i Crnoj Gori u kontekstu zahteva EU procesa stabilizacije i pridruživanja i pristupa WTO, AIA Izveštaj SCEPP-a, br. 1*, Savetodavni centar za ekonomska i pravna pitanja i G17 institut, Beograd.
- [4] Besarović, V., Žarković, B., (2009), *Intelektualna svojina – međunarodni ugovori*, Beograd.
- [5] Besen, S & Raskind, L, (1991.), *An Introduction to the Law and Economics of Intellectual property*, Journal of Economic perspectives, Bassel.
- [6] Damjanović, K., Marić, V. (2008) *Intelektualna svojina*, Pravni fakultet Union, Beograd.
- [7] Dašić, D., (2007), *Principi ekonomije*, Univerzitet BK, Beograd.
- [8] Đorđević, M., Đorđević, Đ. (2010) *Krivično pravo sa osnovama privrednoprestupnog i prekršajnog prava*, Beograd.
- [9] Drucker P., (2003), *Moj pogled na menadžment*, Adižes, Novi Sad,
- [10] Đurović R., Stakić, B., (1991), *Zaključivanje spoljnotrgovinskih ugovor E k Sport pres*, Beograd.
- [11] Feiwall, G. R. (1975): *The Intellectual Capital of Michael Kalecki: A Study in Economic Theory and Policy*", preuzeto iz Campbell A. I Grantham C. (1998) "Organisational Assessment in the Distributed Work Environment".
- [12] Haneberg, I. (2001) *Autorsko pravo*. Globus, Zagreb.
- [13] Ilić, B., (2004), *Dvadeset prvi vek – vek nove ekonomije i njene implikacije*, Računovodstvo, Beograd.
- [14] Jackson P.J. i Van der Wielen (1998), *Teleworking: International perspecitves*, Routledge, London
- [15] Janjić, M., (1982), *Industrijska svojina u autorsko pravo*, Pravni fakultet, Beograd.
- [16] Jelisavac, S., (2004), *Međunarodno regulisanje prava intelektualne svojine*, Izvorni naučni rad, Vol. LVI, br. 2-3, str. 4
- [17] Marić, V., (2010), *Zaštita-intelektualne-svojine-u-Srbiji*, Centar za istraživanje kreativne ekonomije, Beograd.
- [18] Marković, M., (2013), *Opšti uvod u pravo intelektualne svojine*, autorsko izdanje, Beograd.
- [19] Marković, S., (2006), *Intelektualna svojina*, Službeni glasnik, Beograd.
- [20] Miladinović, Z., (2003), *Praktikum za pravo industrijske svojine i autorsko pravo*, Niš.
- [21] Miljević M., (2007), *Metodologija naučnog rada*, Filozofski fakultet, Istočno Sarajevo.
- [22] Milost F. (2001), *Računovodstvo človeških zmožnosti*, Visoka šola za management, Koper.
- [23] Mitrović, J. (1976) *Autorsko pravo i pravo industrijske svojine kroz sudsku praksu*, Savremena administracija, Beograd.
- [24] Šarboh, S., Perić, J., Perić, M., (2010) *Zaštita softvera – između autorskog prava i patenta*, TELFOR, Beograd.
- [25] Šarboh, S., *Zaštita softvera patentima – regulativa i iskustva Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Evropske unije*, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- [26] Stakić, B., Unković, M., (2011), *Spoljnotrgovinsko i devizišno poslovanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- [27] Vedrina, D., Horvatić, K., Smiljanić, D., Marošević, G. (1998) *Autori i njihova prava*. Svijetlost, Zagreb.
- [28] Zdravković, S, (2012), *Patentna zaštita za softver u Srbiji*, Zavod za zaštitu intelektualne svojine, Beograd.

Zakonska regulativa

- [1] *Carinski zakon* („Službeni glasnik RS”, broj 18/10).
- [2] *Strategija razvoja intelektualne svojine za period od 2011. do 2015. godine* (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 49/11).
- [3] *Zakon o autorskim i srodnim pravima*, (Sl. gl. Br. 104/2009, 99/2011, 119/2012)
- [4] *Zakon o ministarstvima* („Sl. glasnik R.Srbije“, br: 65/2008).
- [5] *Zakon o optičkim diskovima* (Sl. glasnik RS, br. 52/2011)
- [6] *Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za bo-rbu protiv visokotehnolo-škog kriminala* ("Sl. glasnik RS", br. 61/2005).
- [7] *Zakon o oznakama geografskog porekla* („Sl. glasnik RS”, broj 18/10);
- [8] *Zakon o patentima* („Službeni list SCG”, br. 32/04 i 35/04 – ispr. i Službeni glasnik RS”, br. 115/06 – ispr.);
- [9] *Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine* (Sl. glasnik RS, br. 46/2006 i 104/2009)
- [10] *Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna* („Službeni glasnik RS”, broj 104/09);
- [11] *Zakon o radiodifuziji* („Službeni glasnik RS”, br. 42/02, 97/04, 76/05, 79/05 –
- [12] *Zakon o rakiji i drugim alkoholnim pićima* („Službeni glasnik RS”, broj 41/09);
- [13] *Zakon o vinu* („Službeni glasnik RS”, broj 41/09);
- [14] *Zakon o zaštiti poslovne tajne*. ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011).
- [15] *Zakon o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti* („Službeni glasnik RS”, broj 41/09);
- [16] *Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola* („Službeni glasnik RS”, broj 104/09);
- [17] *Zakon o žigovima* („Službeni glasnik RS”, broj 104/09);

Elektronski izvori:

- [1] www.dss.rs, *zakon-o-zigovima-i-intelektualnoj-svojini*, preuzeto 01.06.2014.
- [2] www.epo.org, *Asian/china softver*, preuzeto 07.06.2014.
- [3] www.iam-magazine.com, *The hows and whys of software patent protection*, preuzeto 09.06.2014.
- [4] www.kombeg.org.rs, *Novi propisi iz oblasti intelektualne svojine*, preuzeto 12.06.2014.
- [5] www.madmarx.rs, *Zastita-intelektualne-svojine-u-Srbiji*, preuzeto 11.06.2014.
- [6] www.mikro.rs, *Deset najvrednijih žigova u 2012. godini*, preuzeto 02.06.2014.
- [7] www.preduzetnickiservis.rs, *Intelektualna-svojina-i-zastita*, preuzeto 11.06.2014.
- [8] www.projuris.org, *Intelektualna svojina*, preuzeto 03.06.2016.
- [9] www.singipedia.com, *Zatita-softvera-patentima-Regulativa-i-iskustva-Sjedinjenih-Americkih-Država-i-zemalja-Evropske-Unije*, preuzeto 02.06.2014.
- [10] www.wipo.int, *Creative industry*, preuzeto 09.06.2014.
- [11] www.wipo.int, *Međunarodna klasifikacija patenata*, preuzeto 01.06.2014.
- [12] www.wipo.int, *World Intellectual Property Organization*, preuzeto 10.06.2014.
- [13] www.wto.org, *Agreement between the World Intellectual Property Organization and the World Trade Organization*, preuzeto 05.06.2014.
- [14] www.zis.gov.rs, *Autorsko-pravo*, preuzeto 07.06.2014.
- [15] www.zis.gov.rs, *O-zavodu – misija i vizija*, preuzeto 12.06.2014.
- [16] www.zis.gov.rs, *Oznake-geografskog-porekla*, preuzeto 02.06.2014.
- [17] www.zis.gov.rs, *Patentna zastita*, preuzeto 08.06.2014.
- [18] www.zis.gov.rs, *Prava – patenti*, preuzeto 05.06.2014.
- [19] www.zis.gov.rs, *Registrovane oznake geografskog porekla u Srbiji*, preuzeto 11.06.2014.
- [20] www.zis.gov.rs, *Statistika - žigovi*, preuzeto 11.06.2014.